

Elektrituruseaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri

1. Sissejuhatus

1.1. Sisukokkuvõte

Seaduse eelnõuga võetakse üle Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2019/944¹ elektrienergia siseturu ühiste normide kohta ja millega muudetakse direktiivi 2012/27/EL.

Samuti täpsustatakse eelnõuga süsteemihalduri õigust hankida saartalitlusvõime tagamise teenust.

1.1.1. Direktiivi ülevõtmine

1.1.2. 18. oktoobril 2023 esitas Euroopa Komisjon Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 258 kohaselt Eesti Vabariigile põhjendatud arvamuse rikkumismenetluses nr (2021)0033. Komisjoni hinnangul ei ole Eesti riigisisesse õigusesse üle võtnud direktiivi (EL) 2019/944. Direktiivi ülevõtmise tähtpäev oli 31. detsembril 2020. Kuigi Eesti on komisjoni teavitanud direktiivi täielikust ülevõtmisest, leiab komisjon, et Eesti ei ole siiani võtnud kõiki vajalikke meetmeid, et tagada direktiivi täielik ülevõtmine riigisisesse õigusesse, ega sellistest meetmetest teatanud. Seetõttu leiab komisjon, et Eesti ei ole täitnud direktiivist tulenevaid nõudeid. Siinse seaduseelnõuga kõrvaldatakse puudused, milles Eesti komisjoni hinnanguga nõustub.

1.1.3. Direktiivist (EL) 2019/944 lähtudes tehakse täpsustused elektrituruseaduse (ELTS) tarbimiskajas osalemise ja elektrisalvestuse reeglistikku.

Elektrienergia siseturu ühiste normide eesmärk on pakkuda piiriülesele konkurentsile avatud elektriturgude organiseerimisega kõigile liidu tarbijatele – nii kodanikele kui ka ettevõtjatele – tõelist valikuvõimalust, uusi ettevõtlusvõimalusi, konkurentsivõimelisi hindu, tõhusaid investeerimissignaale ja paremaid teenindusstandardeid ning toetada varustuskindlust ja säästlikkust.

Selleks, et tagada direktiivi Eesti riigisisesse õigusesse ülevõtmine, edendada investeringuid elektrisalvestusse ja võtta kasutusele tarbimiskaja potentsiaal, täiendatakse ELTS-i sätetega, millega vähendatakse elektrisalvestuse opereerimise kulusid topelemaksustamise kaotamise kaudu, täpsustatakse tarbimiskaja õiguslikku raamistikku, elektriarvete nõudeid ja võetakse lõpptarbijate juures kasutusele kauplemisperioodil netomõõtmise põhimõte.

Eelnõu peamise mõjuna võetakse kasutusele elektrisalvestus ja tarbimiskaja, mille tulemusel muutub elektri hind tarbijatele soodsamaks ja vähenevad ka elektrisüsteemiga seotud kulutused. Elektrisalvestuse ja tarbimiskaja turu elavnemine võimaldab võrguettevõtjatel kasutada võrku investeerimise alternatiivina paindlikke lahendusi, millega vähenevad ka võrgu ülalpidamise kulud. Salvestuse ja tarbimise juhtimisega seotud muudatused tähendavad vajadust võrguettevõtjatel teostada andmebaaside arendusi ja töötada välja tööprotsessid näiteks salvestusele topelemaksustamise vabastust võimaldada. Tarbijate õiguste ja arvetega seotud muudatused omavad positiivset mõju tarbijatele. Näiteks muudatus, mille kohaselt peab võrguettevõtja esitama tarbijale tema võlgnevuse korral info, võimaldab tarbijal võlgnevusega

¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2019/944, 5. juuni 2019, elektrienergia siseturu ühiste normide kohta ja millega muudetakse direktiivi 2012/27/EL (uuesti sõnastatud), ELT L 158, 14.6.2019, lk 125–199.

hakkama saada. Tarbija teadlikkust parandavad ka sätted, mis loetlevad minimaalse informatsiooni, mida elektrimüüja peab elektriarvel esitama. Kauplemisperioodil netomõõtmise kasutusele võtmine muudab senise arvelduse taastuvelektrit tootva tarbija jaoks õiglasemaks ja päikesepaneelide paigaldamise kasumlikumaks.

1.1.4. Saartalitusevõime tagamise teenus

Käesoleva eelnõuga luuakse saartalitlusvõime tagamise teenuse regulatsioon, mis võimaldab alates 2026. aastast hoida vajaminevas mahus elektritootmisvõimsusi Eesti elektrisüsteemi stabiilsuse hoidmiseks. Meetmeta tekiks oht, et alates 2026. aastast poleks piisavas mahus tootmisvõimsusi saadaval. Elering AS on hinnanud, et minimaalne juhitavate võimsuste vajadus Eesti elektrisüsteemis on ca 1000 MW. Saartalitusevõime tagamise teenuse toel oleks Eestil elektrisüsteemi iseseisev võimekus hakkama saada olukorras, kui me peaks sattuma saartalitlusse. Tegemist on energiapuuduse suurendava meetmega. Üksnes Eesti territooriumil asuvad võimsused on suutelised tagama elektrisüsteemi iseseisvat toimimist saartalitluse olukorras. Seni on vajalikku juhitavat võimsust hoidnud põlevkivielektrijaamad, kuid seoses põlevkivienergeetika konkurentsivõime vähenemisega ei teeni põlevkivielektrijaamad elektriturult piisavalt, et omanik neid turul ka edaspidi hoiaks.

Plaanitav meede mõjutab kõiki Eesti elektritarbijaid. Saartalitlusvõime tagamise teenuse hankimise hinnanguline kulu on suurusjärgus 34 miljonit eurot aastas, mis toob tarbijatele kaasa hinnangulise elektriarvete suurenemise umbes 2,4% võrra (0,42 senti kilovatt-tunni kohta).

Saartalitlusvõime tagamise teenuse tagamiseks teostab süsteemihaldur Elering AS riigihanke, mis on olemuselt tehnoloogianeutraalne ja sinna võivad pakkuda kõik Eesti elektritootjad, kes vastavad tingimustele. Tehnilised tingimused ja hankimise põhimõtted plaanib Elering AS esitada avalikule konsultatsioonile 2025. aasta mai-juuni jooksul ning riigihange leiab hinnanguliselt aset perioodil august-oktoober. Tingimused kooskõlastab Konkurentsiamet. Peamine tingimus on see, et elektritootja peab olema võimeline pakkuma järjest tootmisvõimsust kümme päeva. Tegemist on maksimaalse perioodiga, mis kuluks Eesti taasühendamisele Läti elektrisüsteemiga.

Meede tagab, et Eesti elektrisüsteemis on kindlaid võimsuseid vähemalt 1000 MW ulatuses. Enamus sellest võimsusest moodustavad põlevkivielektrijaamad. Balti riikide elektrisüsteem desünkroniseeritakse 2025. aasta veebruaris Vene ja Valgevene ühendsüsteemist ning ühendatakse Mandri-Euroopa sagedusalasse. Tegemist on märgilise sündmusega, mis suurendab Eesti energiapuuduse oluliselt, sest enam ei sõltu Eesti oma energiapuuduse tagamisest ja süsteemi juhtimisest Euroopa Liidu välistest riikidest. Samal ajal tähendab see, et peame ka tehniliselt oma elektrisüsteemi võimekust suurendama. Selle alla kuulub võime saada hakkama saartalitluses ehk olukorras, kus Eestil on katkenud ühendused Lätiga ning Eesti on langenud eraldi sünkroonlaks. Kui siiani on Eesti elektrisüsteem olnud sünkroonlaga seotud kuue 330 kV kõrgepingeliiniga, siis pärast sünkroniseerimist jääb neid alles kolm – need on ühendused Lätiga. Seda arvesse võttes peab elektrisüsteemi tehniline võimekus saartalitluse olukorraga toime tulla olema varasemast suurem.

Üks võimalus, kuidas hoida jätkuvalt saadaval süsteemi stabiilsuse jaoks vajalikus mahus elektritootmisvõimsusi ning tagada Eesti elektrisüsteemi toimepidevus saartalitluse olukorras, on saartalitlusvõime tagamise teenuse hankimine. Sellega hangitakse turult piisavalt tootmisvõimsusi, et saartalitluse tipukoormuste ajal oleks tarbijatel elektriga varustatus jätkuvalt tagatud. Tegemist on lahendusega, mis täiendab praeguseid varustuskindluse meetmeid. Arvestades geopoliitilist olukorda ja hübriidohte, on oluline maandada riske, sealhulgas neid, mis võivad mõjutada elektriga varustatust. Saartalitlusvõime tagamise teenuse riigihangega kindlustatakse olemasoleva tootmisvõimsuse valmisolek elektrisüsteemi raskendatud toimimise olukorras. Saartalitlusvõime tagamise eesmärk on

elektritootmisvõimsuse kättesaadavus elektrisüsteemi saartalitluse olukorras tipukoormuse ajal ja Eesti elektrisüsteemi stabiilne töö.

Eelnõuga kavandatu kohaselt tehakse ELTS-i täiendused, mille eesmärk on maandada riski, et võimaliku saartalitluse olukorras puuduvad Eestil piisavad tootmisvõimsused elektrisüsteemi töövõime säilitamiseks. Seda, kas saartalitluse olukorras hakkama saamiseks on igal ajahetkel saadaval piisavalt elektritootmisvõimsusi, analüüsib ja hindab süsteemihaldur ehk põhivõrguettevõtja Elering AS. Süsteemihalduril on kohustus hankida sagedusega mitteseotud tugiteenuseid, kui leitakse, et Eesti elektrisüsteemi toimimine ja stabiilsus pole tagatud saartalitluse olukorras. Kavandatakse, et kui süsteemihalduri hinnangu järgi on tõenäoline, et saartalitluses toimetuleku jaoks pole järgnevatel aastatel piisavalt tootmisvõimsusi, teavitab ta kohe Kliimaministeeriumit ja Konkurentsiametit oma kavatsusest korraldada saartalitlusvõime tagamise teenuse riigihange. Piisava elektritootmisvõimsuse tagamine võimalikus saartalitluse olukorras on kriitiline desünkroniseerimisele järgneval perioodil, et kindlustada Eesti elektrisüsteemi stabiilsus.

Riigihange on olemuselt tehnoloogianeutraalne ning selles saavad pakkumisi teha kõik tootjad, kes vastavad Elering AS-i väljatöötatavatele riigihanke tingimustele. Tegemist on lühiajalise meetmega ning saartalitluses kättesaadavuse teenust hangitakse hiljemalt alates 2026. aasta algusest kuni vajaduse äralangemiseni, mis saab juhtuda tulevikus kas teist tüüpi reservvõimsuse mehhanismi loomisel (näiteks strateegiline reserv) või turuülese võimsusmehhanismi rakendamisel. Samuti saab see juhtuda, kui turule tekib muude instrumentidega (kas turu suhtes või sagedusreservide hanke suhtes) piisavalt juhitavaid võimsusi.

Saartalitlusvõime tagamise teenuse pakkuja peab olema tootmiseks valmis, et tagada elektrisüsteemi stabiilsus, ning sealjuures on tootjal jätkuvalt kohustus pakkuda võimsust ka elektriturule. Saartalitlusvõime tagamise teenus mõjutab Eestis kõiki elektritarbijaid, kuna see toob kaasa lisatasu. Elektriarvel tuuakse eraldi reana välja tasu saartalitlusvõime tagamise teenuse kulu eest.

Tegemist on tasuga, mida maksavad kõik elektritarbijad olenevalt nende tarbitud elektrienergia mahust. Eleringi praeguse hinnangu järgi on saartalitluseks vajalik elektritootmisvõimsus ca 950 MW, mis põhineb hinnangul süsteemi tipukoormuse hinnangust ja saartalitluse olukorras elektrisüsteemile lubatud maksimaalsest ühe elemendi (näiteks elektritootmisüksuse või välisühenduse) võimsuse suurusel (200 MW).

Paralleelselt töötab Kliimaministeerium edasi ka strateegilise reservi meetmega, mille kohta toimuvad konsultatsioonid Euroopa Komisjoniga seoses esitatava riigiabi loa taotlusega. Strateegilise reservi meetmega saab samuti juhitavaid tootmisvõimsusi valmisolekus hoida, kuid selle puhul hinnatakse vajalikku mahtu varustuskindluse normi, mitte süsteemi tehnilise stabiilsuse parameetrite järgi. Saartalitlusvõime tagamise meetme saab luua aga kiiremini kui strateegilise reservi. Strateegilisele reservile riigiabiloole saamise järel saab uuesti üle hinnata, kas on mõistlik reservitüüpi vahetada ja saartalitlusvõime tagamise teenuselt strateegilisele reservile üle minna.

1.1.5. Tasakaalustamisvõimsuste hankimine ja kauplemisperioodil netomõõtmine

Lisaks täiendatakse seadust tasakaalustamisvõimsuste hankimise kulude arveldamise põhimõtetega. Arveldamise põhimõtete sätestamine seaduses on vajalik selleks, et võimaldada süsteemihalduril (Elering AS) elektrisüsteemi sageduse hoidmiseks vajalike võimsuste hankimise kulude katmist bilansihalduritega arveldamise teel. Sätted parandavad õigusselgust ja vähendavad elektrilepingute ülesütlemise riske bilansihalduritele ning elektrimüüjatele.

Tarbijatele arvete esitamisel võetakse kasutusele kauplemisperioodil netomõõtmine. Muudatus edendab lokaalset elektri tootmist ja vähendab omatarbeks elektrit tootvate tarbijate elektrienergia kulusid.

1.2. Eelnõu ettevalmistaja

Eelnõu ja seletuskirja on ette valmistanud Kliimaministeeriumi energeetikaosakonna ekspert Tauno Hilimon (tauno.hilimon@kliimaministeerium.ee, 625 6476) ja sama osakonna varustuskindluse nõunik Kristjan Kaldmaa (kristjan.kaldmaa@kliimaministeerium.ee, 5885 1135). Eelnõu ja seletuskirja juriidilist kvaliteeti kontrollisid Kliimaministeeriumi õigusosakonna nõunikud Helen Holtsman (helen.holtsman@kliimaministeerium.ee) ja Anna-Liisa Kotsjuba (anna-liisa.kotsjuba@kliimaministeerium.ee). Keeletoimetajad olid Justiitsministeeriumi õigusloome korralduse talituse toimetajad Mari Koik (mari.koik@just.ee) ja Inge Mehide (inge.mehide@just.ee).

1.3. Märkused

Eelnõu osa, mis käsitleb direktiivi ülevõtmist, ei ole seotud ühegi muu menetluses oleva eelnõuga. Eelnõu on seotud Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammi 2023–2027² (VVTP) punktiga 6.1.2, mille kohaselt töötatakse selle nimel, et tarbimise juhtimise kompenseerimine toimuks elektriturul, ja punktiga 6.1.8, mille kohaselt pööratakse taastuvenergeetikale ja salvestusvõimsuse rajamisele suuremat tähelepanu.

Eelnõuga võetakse üle Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2019/944 (elektrienergia siseturu ühiseeskirjade kohta) ning muudetakse elektrituruseaduse 1. jaanuari 2024. a redaktsiooni (RT I, 30.06.2023, 6). Muudatus on seotud rikkumismenetlusega nr (2021)0033.

Enne eelnõu ei koostatud väljatöötamiskavatsust tuginedes Vabariigi Valitsuse 22.12.2011. a määruse nr 180 „Hea õigusloome ja normitehnika eeskiri“ § 2 lõike 2 punktile 2, mis sätestab, et seaduseelnõu väljatöötamiskavatsus ei ole nõutav, kui eelnõu käsitleb Euroopa Liidu õiguse rakendamist. Elektrisalvestuse edendamisega seotud sätted on seotud Euroopa Liidu õiguse rakendamisega, kuid on lisaks ka kiireloomulised tulenevalt Baltikumi sünkroniseerimisest Mandri-Euroopa sünkroonalaga 2025. aasta alguses. Eelnõuga tehtavad seadusemuudatused, eelkõige salvestuse topelt maksustamise kaotamine, toob kaasa täiendavad investeeringud salvestusseadmetesse ja edendab tarbimise juhtimist. Salvestus ja tarbimise juhtimine aitavad hoida elektrisüsteemi sagedust, mis omakorda aitab sünkroniseerimisel Eesti ja Baltikumi energiajulgeolekut tagada.

Eelnõu osa, mis käsitleb saartalitlusvõime tagamise teenust, ei ole seotud ühegi muu menetluses oleva eelnõuga ega ka Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammiga. Eelnõuga muudetakse elektrituruseaduse redaktsiooni RT I, 04.07.2024, 7.

Enne eelnõu saartalitlusega seotud osa koostamist ei tehtud väljatöötamiskavatsust Vabariigi Valitsuse 22. detsembri 2011. a määruse nr 180 „Hea õigusloome ja normitehnika eeskiri“ § 1 lõike 2 punktis 1 toodud põhjusel – eelnõu menetlus on põhjendatult kiireloomuline.³ Põhjendatud kiireloomulisus väljendub vajaduses rakendada täiendavaid meetmeid tagamaks 2026. aastast Eestis piisavalt juhitavaid tootmisvõimsusi, elektrisüsteemi stabiilse toimimise tagamiseks saartalitluse olukorras. Samuti ei tehta järeelhindamist elektrituruseaduse muudatustele, mis käsitlevad saartalitlusvõime tagamise teenuse hankimist. Tulenevalt hädaolukorra seaduse § 36 lõike 1¹ punktis 1 sätestatust tagab Kliimaministeerium elutähtsate teenuste toimepidevuse. Hädaolukorra seaduse § 37 lõike 3 punkt 3 sätestab, et Kliimaministeerium teeb järelevalvet elutähtsate teenuste toimepidevuse tagamise üle,

² Vabariigi Valitsuse tegevusprogramm 2023–2027, <https://www.valitsus.ee/media/6721/download>

³ RT I, 04.07.2024, 7

sealhulgas elutähtsa teenuse katkestusi ennetavate meetmete rakendamise üle. Seetõttu pole ELTS-is järeelhindamise sätestamine vajalik, kuna seda tehakse juba seaduse alusel.

Eelnõu vastuvõtmiseks on vaja Riigikogu poolthääle enamust.

2. Seaduse eesmärk

Seaduseelnõu eesmärk on võtta üle Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2019/944 ja kõrvaldada puudused, milles Eesti nõustub Euroopa Komisjoni põhjendatud arvamusega rikkumismenetluses nr (2021)0033.

Rikkumismenetlusest nr (2021)0033 ning VVTP punktidest 6.1.2 ja 6.1.8 tulenevalt lisatakse eelnõuga elektrituruseadusse järgmised printsiibid:

- 1) sätestatakse tarbija õigus sõlmida dünaamilise elektri hinnaga ja tähtajalise fikseeritud elektri hinnaga lepinguid, saada selge kokkuvõte lepingulistest tingimustest ja soovi korral selgitused, kuidas temale esitatud arve on koostatud;
- 2) sätestatakse võrguettevõtja kohustus anda tarbijale, kellel on tekkinud võlgnevused ja keda ohustab elektrivõrgust lahti ühendamine, edaspidi infot selle kohta, kuidas võlgnevusest vabaneda ja elektrivõrgust lahti ühendamist vältida;
- 3) võetakse tarbijatele arvete esitamisel kasutusele kauplemisperioodil netomõõtmise põhimõte;
- 4) täiendatakse agregeerimise ja tarbimiskaja regulatsiooni suurendamiseks tarbimise paindlikkust;
- 5) kaotatakse elektrisalvestuse topeltmaksustamine ja sel eesmärgil rajatakse salvestamiseks eraldi mõõtepunkt;
- 6) tasakaalustamisvõimsuse hankimise kulu rahastamise kord.

Euroopa Liidus toimib ühtsete reeglite alusel avatud elektriturg, mis on korraldatud järgmiste turumehhanismide kaudu:

Nende turumehhanismide eesmärk on võimaldada elektriga kauplemist ja samal ajal tagada elektrisüsteemis tarbimise ja tootmise tasakaal ehk bilanss⁴ igal ajahetkel. Elektri eripära teiste kaupadega võrreldes on see, et elektrit tuleb tarbida tootmise hetkel ehk elektrit ei ole võimalik ladustada, ilma et see oleks muundatud mõneks energiakandjaks.

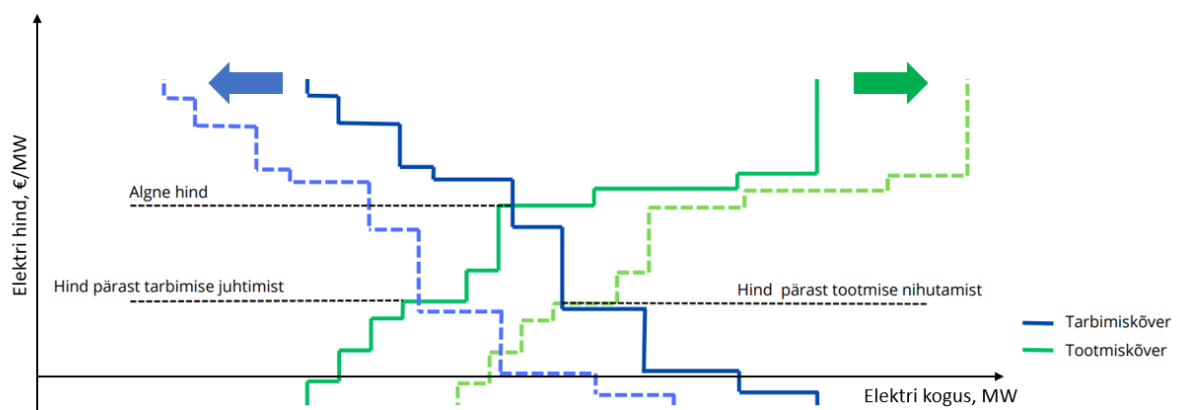
Elektri börsihind kujuneb järgmise päeva turul nõudluse ja pakkumise kõverate ristumispunkti igal kauplemisperioodil (üks tund). Pakkumise kõver kujuneb tootmisvõimsuse pakkumistest, mis tehakse elektri jaama muutuvkulude baasil, ja nõudluse kõver kujuneb ajalooliste tarbimisandmete põhjal. Kauplemisperioodil teeb börsihinna kalleim tootmisvõimsuse pakkumine, mis turule pääseb, või tarbija, kes on valmis oma tarbimist kauplemisperioodil kujunenud hinna juures vähendada. Järgmise päeva turul nõudluse ja pakkumise tasakaalu viimine on oluline samm selleks, et tagada elektrisüsteemi bilanss. Pakkumise kogust ning

⁴ Bilanss – turuosalise poolt kauplemisperioodil ostetud ja/või võrku antud elektrienergia koguse ning tema poolt samal kauplemisperioodil müüdud ja/või võrgust võetud elektrienergia koguse tasakaal (elektrituruseaduse § 3 punkt 3)

hinda mõjutavad tootmisseedmed, mis on turul konkreetsel ajavahemikul saadaval ja töökorras. Tarbimist mõjutavad asjaolud on näiteks välisõhutemperatuur, hoonete ja seadmete energiatõhusus, tarbijate käitumisharjumused ja võime oma tarbimist juhtida. Pakkumise kogus ja pakutav ühikuhind sõltub näiteks tehnoloogiast, korralistest ja erakorralistest hooldustest, sesoonsusest ja riikidevahelistest ülekandevõimsustest. Soodsaimat elektri hindu pakuvad turule taastuvatest energiaallikatest elektrit tootvad tootmisüksused ja kõrgemat hindu fossiilseid kütuseid kasutavad tootmisüksused, nagu põlevkivi ja maagaasi tarbivad elektrijaamad. Kui turul on nõudlus suur ja pakkumine väike, siis võib tekkida olukord, kus nõudluse ja pakkumise kõverad ei ristu. Sellisel juhul kujuneb turul elektri hinnaks maksimaalne turuhinna piir, mis praegu on 4000 €/MWh.

Energiamajanduse korralduse seaduse (EnKS) § 32¹ lõike 1 kohaselt moodustab aastaks 2030 taastuvenergia elektrienergia summaarsest lõpptarbimisest vähemalt 100 protsenti. Selle eesmärgi täitmine on võimalik, rajades muu hulgas Eestisse suures mahus eelkõige tuule- ja päikeseenergia põhinevat taastuvelektri tootmist. Tuule- ja päikeseenergia tootmise tegelik maht sõltub sesoonsusest ja ilmast ega ole vastavalt elektritarbimisele reguleeritav. Tuule- ja päikeseenergia puudujäägi korral tuleb elektrisüsteemi stabiilsuse tagamiseks käivitada juhitavaid võimsusi või puudujääv elekter importida. Impordivõimekus sõltub riikidevaheliste ühenduste võimsusest. Elektritootmise võimsuse puudujääk väljendub kõige nähtavamalt järgmise päeva elektriturul ehk elektribörsi hinnas – taastuvelektri ülejäägi korral on elektri börsihinnad madalad ja puudujäägi korral kõrged. See, et tuule- ja päikeseenergia tootmise maht on kõikuv, väljendub elektribörsi hinna suures volatiilsuses, aga ka elektrimüüjate marginaalides. Elektrimüüja marginaalid sõltuvad elektrisüsteemi eabilansist ja bilansienergia hinnast tasakaalustamisturul, mis on seda suurem, mida suurem on tuule- ja päikeseenergia tootmine.

Elektri börsihinna ja bilansienergia hinna alandamiseks ning selle volatiilsuse vähendamiseks on võimalik võtta kasutusele tarbimise juhtimine ja energiasalvestus. Tarbimise juhtimine võimaldab vähendada elektri kogutarbimist suure nõudlusega kauplemisperioodidel ja nihutada tarbimine tundidele, kus tarbimine on väiksem või tootmine suurem, või jätta juhitud elekter üldse tarbimata. Elektri salvestamine võimaldab sarnaselt tarbimise juhtimisega tarbimist ja tootmist kauplemisperioodide lõikes nihutada ning seeläbi tagada väiksem volatiilsus elektriturul ja elektrisüsteemi tasakaal. Allolev graafik visualiseerib tarbimise ja tootmise nihutamise mõju järgmise päeva börsihinnale.

Tarbija saab elektriturul osaleda ostjana ja müüjana ning seeläbi elektriturul kujunevat hindu nõudluse ja pakkumise vähendamise või suurendamise kaudu mõjutada. Üksiku tarbija tarbimise või tootmise kogus ei pruugi olla piisav, et selle mõju elektri turuhinnale oleks märgatav, kuid mitme tarbija agregeeritud tarbimise või tootmise kogus võib turuhinda märgatavalt mõjutada. Kõige kiirem ja soodsam viis, kuidas tarbijad saavad elektri hindu ja oma kulusid mõjutada, on tarbimise juhtimise kaudu. Tarbimise juhtimine jaguneb kaheks: kaudne ja otsene. Tarbimise kaudse juhtimise korral reageerib tarbija eelkõige elektri hinnale ja

reguleerib elektriturul osalemata oma tarbimist. Tarbimise kaudset juhtimist saab ergutada muutuvhinnaga elektripakettide kaudu, aga ka tarbija teadlikkuse suurendamise ja uute digitaalsete lahenduste kasutuselevõtuga. Tarbimise otsese juhtimise korral kaubeldakse reguleeritava ja mõõdetava paindlikkusega elektriturgudel. Tarbimise juhtimise ehk agregeerimise teenust osutab agregator⁵. Tarbimise juhtimise toimivaid ja kontseptuaalseid tehnoloogilisi lahendusi on turul mitmeid (sh salvestus, automaatikalahendused), kuid lisaks tehnoloogilistele lahendustele on oluline tagada võimalused ja võimaldada turuosalistel pakkuda elektriturule tarbimise juhtimist.

Elektrituru mehhanismid, mille kaudu saab salvestamises ja tarbimise juhtimises osaleda ning teenuseid pakkuda:

- Järgmise päeva turg – tarbimise juhtimise ja salvestuse eesmärk sellel turul on ennekõike langetada elektri börsihinda ja vähendada selle volatiilsust, kuid lisaks kahaneb tiputundidel elektrinõudluse vähendamise tulemusena fossiilkütuste tarbimine ja kasvuhoonegaaside heide, kuna tarbimist ja tootmist nihutades väheneb vajadus käivitada lisanõudluse katmiseks fossiilkütuseid tarbivaid tootmisseadmeid ja tekib võimalus kasutada efektiivsemalt ära taastuvelektri tootmist.
- Päevasisene turg – sellel turul kauplemise eesmärk on järgmise päeva turul tehtud tehinguid korrigeerida (põhjuseks võib olla näiteks tarbimise prognoosi muutus võrreldes eelmisel päeval prognoosituga).
- Tasakaalustamise turg (rakendatakse vastavalt vajadusele nt Balti elektrisüsteemi tasakaalustamiseks) – Eestis on kasutusel mFRR⁶. Salvestuse ja tarbimise juhtimisega ollakse võimelised kiiresti reageerima muutustele tarbimises ja tootmises ning seetõttu saab tagada elektrisüsteemi bilanssi.

Tarbimise juhtimist ja salvestust saab rakendada ka võrguinvesteeringute edasilükkamiseks või võrgu ülekoormuse vähendamiseks. Näiteks: võrguettevõtjate tarbimise juhtimine, elektrisalvestuse turult hankimine, liitujatele paindlike, tarbimisajast või võrgu koormatusest sõltuvate elektri- ja liitumislepingute pakkumine, võrgutariifi tarbimisajast või võrgu koormatusest sõltuvaks kujundamine. Eesti elektrivõrgus on juba palju tootjaliitumisi ja iga uus liitumine on liitujale kulukas. Olukorra leevendamiseks ja elektrivõrgu optimaalseks kasutamiseks saab võrguettevõtja pakkuda liitujatele paindlikku liitumist, mille puhul võrguettevõtja tellimusel või kellaajast sõltuvalt peab tootja oma koormust vähendama ja jätma ülejääva elektri kas tootmata või salvestama selle hilisemaks kasutamiseks või tarbija oma tarbimist nihutama. Võrgukoormuse ajaliselt võrdsemalt jaotamine võimaldab vältida võrguinvesteeringuid, mis muidu tiputootmise või -tarbimise tõttu tuleks teha, ja seeläbi tarbijatel ning tootjatel soodsamalt võrguga liituda.

Tarbimise juhtimise edendamiseks sätestab direktiiv (EL) 2019/944 riigile kohustuse võimaldada tarbijatel pakkuda iseseisvalt või agregeerimise kaudu tarbimise juhtimist kõikide elektrituru mehhanismide kaudu. Elektrituruseaduse muudatusega sätestatakse üldised edasised põhimõtted tarbimiskajas osalemise tingimuste välja töötamiseks, kuid detailsemad nõuded sätestatakse elektrituru toimimise võrgueeskirjas. Eestis on tehtud esimesed sammud tarbimise juhtimise turumudeli loomisel. 2020. aastal korraldas Konkurentsiamet avaliku

⁵ Agregator – isik, kes osutab agregeerimise teenust ja võib samal ajal olla müüja või bilansihaldur, elektrituruseaduse § 3 lg 12, <https://www.riigiteataja.ee/akt/107032023067?leiaKehtiv>.

⁶ mFRR ehk käsitsi aktiveeritav sageduse taastamise reserv. Lisaks plaanitakse hiljemalt aastaks 2025 võtta kasutusele uued tooted, nagu aFRR (automaatne sageduste taastamise reserv) ja FCRI (sageduse hoidmise reserv).

konsultatsiooni⁷ eesmärgiga koostöös turuosalistega ühtses lähenemises kokku leppida. Seniste arutelude ja analüüside ning teiste liikmesriikide näidete abil on jõutud järeldusele, et sobivaim turumudel tarbimise juhtimise edendamiseks on tsentraalse arveldusega turumudel, mille kohaselt koondub andmevahetus ja rahaline arveldamine, sealhulgas kompensatsiooni arvutamine, keskse asutuse kätte, milleks teiste riikide näidete põhjal on süsteemihaldur (Eestis Elering). Lisaks turumudeli loomisele jätab direktiiv (EL) 2019/944 liikmesriikidele vabamad käed reeglite sätestamisel tarbija agregaatari bilansihalduri ja tarbija elektrimüüja bilansihalduri vaheliseks arveldamiseks. See hõlmab ka reegleid, mille põhjal kompenseeritakse tarbimiskajas osalenud tarbijate bilansihalduritele nende kulud ja makstakse agregaatritele tasu tarbimise juhtimise kaudu tarbijale madalama elektrihinna näol toodud kasu eest. Üks võimalik variant on puhaskasu (ingl *net-benefit*) meetoodika, mille raames kvantifitseeritakse tarbijale tekkinud kasu ja makstakse selle alusel tarbimise juhtimises osalenud tarbijale tasu kas otse või agregaatari kaudu. Täpsemad nõuded ja tingimused sätestatakse elektrituru toimimise võrgueeskirjas.

Elektrisüsteemis tuleb tagada tarbimise ja tootmise vahel pidev tasakaal. Bilansihaldur on turuosaline, kes on süsteemihalduriga sõlminud bilansilepingu. Igal turuosalisel on bilansihaldur, kelle bilansipiirkonnas turuosalise tootmine või tarbimine paikneb. Bilansihaldurid esitavad oma bilansipiirkonna kohta tootmisplaanid, prognoositud tarbimise ja info planeeritud kauplemise kohta teiste turuosalistega. Süsteemihaldur kontrollib, et iga bilansihalduri bilansiplaanid oleks tasakaalus ja kooskõlas teiste bilansihaldurite bilansiplaanidega. Näiteks kontrollib süsteemihaldur, kas tarbija agregaatari bilansihalduri ja tarbija elektrimüüja bilansihalduri bilansiplaanid on tasakaalus. Kui tarbimist tarbimiskaja tulemusena vähendatakse, siis tekib ebakõla tarbija agregaatari bilansihalduri ja tarbija elektrimüüja bilansihalduri bilansiplaanide vahel. Näide:

- tarbija agregaatari bilansihalduri bilansiplaan sisaldab tarbimiskajas aktiveeritud kogust –20 kWh;
- tarbija elektrimüüja bilansihalduri bilansiplaan selle kogusega ei arvesta ehk see sisaldab prognoositud tarbimist +20 kWh;
- kuna bilansihaldur teab, millise tarbija tarbimist agregeerimise tulemusena vähendati, määrab ta agregeeritud koguse 20 kWh tarbija agregaatari bilansihalduri ja tarbija elektrimüüja bilansihalduri bilansiplaanide vahel tarnena ehk bilansiplaanid viiakse omavahel tasakaalu;
- kuna tarbija elektrimüüja bilansihalduri bilansiplaanist võetakse 20 kWh elektrit, mille ta on soetanud tarbija prognoositud tarbimise katmiseks ja mille soetamisega on tarbija elektrimüüja bilansihaldur kandnud kulusid, siis on õigustatud, et selle elektrikogusega seotud kulutused tarbija elektrimüüja bilansihaldurile kompenseeritakse (makstakse rahalist hüvitist). Mis hinnaga ja kes eelmainitud elektrikoguse kompenseerib, sõltub kompensatsiooni meetoodikast, mille arvutamise põhimõtted sätestatakse elektrituru toimimise võrgueeskirjas.

Tsentraalse arveldusega turumudel tähendab, et energiavahetuse ja kompensatsiooni arvestust tarbija agregaatari bilansihalduri ja tarbija elektrimüüja bilansihalduri vahel teeb neutraalne

⁷ <https://www.konkurentsiamet.ee/uudised/avalik-konsultatsioon-tarbimise-juhtimise-iseseisva-agregaatori-tururaamistiku-osas>

organ, kelleks on süsteemihaldur. Tarbimiskajas osalenud elektrienergia märgitakse tarnena eelmainitud bilansihaldurite vahel.

Puhaskasu (ingl *net-benefit*) metoodika on üks võimalikke kompensatsiooni metoodikaid rahalise hüvitise maksmiseks. Metoodika kasutamine on kooskõlas direktiivi (EL) 2019/944 artikkel 17 punktiga 4, mille kohaselt rahaline hüvitis ei tohi takistada agregeerimisega tegelevate turuosaliste turule sisenemist ja agregaatorilt võib hüvitise maksmist nõuda üksnes juhul, kui tarbimiskaja aktiveerimisega kaasnenud tulud ei ületanud sellega kaasnevaid kulusid ühiskonnale.

Puhaskasu metoodika eesmärk on sätestada, mis juhtudel, näiteks millisest järgmise päeva elektriturust hinnast alates tarbimiskajaga kaasnevad kulud sotsialiseeritakse. Kui tarbimiskaja ei too ühiskondlikult kaasa suuremat tulu kui tarbija elektrimüüja bilansihaldurile makstav kompensatsioon, siis neid kulusid ei sotsialiseerita ja kompensatsiooni maksab agregaator või tema bilansihaldur. Selline lähenemine tagab, et tarbimiskajaga kaasneb alati ühiskondlik kasu ja kompensatsiooniks makstav hüvitis on alati väiksem kui ühiskondlikult saadud kasu.

Toimiva puhaskasu metoodika näite saab tuua Ameerika Ühendriikidest⁸, kus tarbimiskaja puhaskasu arvutatakse järgmiseks kuuks ette iga kuu 15. kuupäevaks. Kui Eestis sarnast süsteemi rakendada, tähendaks see, et süsteemihaldur arvutab iga kuu järgmiseks kuuks ette elektrihinna piirmäära. Sellest piirmäärast alates maksavad tarbimiskajaga kaasnevat kompensatsiooni kõigi tarbimiskajast kasu saanud tarbijate bilansihaldurid, kes kannavad need kulud tarbijate marginaalidesse. See tähendab, et lõpuks kannavad kompensatsioonikulu elektritarbijad, kes saavad tänu tarbimiskajale soodsamat elektrit tarbida. Selline lähenemine tagab tarbijate jaoks alati olukorra, kus nad summaarses elektri hinnas võidavad.

Tasakaalustamisturul plaanib Elering 2024. aasta suvel alustada tsentraalse arveldusega mudeli kasutamist. Kuigi olulised sammud selleks on tehtud, ei ole toimivat turumudelit järgmise päeva ja päevasisesel turul. Samuti ei kasuta võrguettevõtjad tarbimise juhtimise potentsiaali võrgu planeerimisel. Kuigi tarbimise juhtimise turumudeli konsultatsioone on peetud alates 2020. aastast, ei ole realselt rakendamiseni jõutud. Elektrituruseadusesse lisati direktiivi (EL) 2019/944 ülevõtmisel § 21⁴, mille lõike 3 kohaselt töötab Konkurentsiamet välja tarbimiskajas osalemise tingimused, korraldab avaliku konsultatsiooni turuosalistega ja avalikustab nimetatud tingimused oma veebilehel. Tarbimiskajas osalemise tingimusi pole Konkurentsiamet seni välja töötanud, kuna § 21⁴ on liialt üldsõnaline ega sätesta täpsemaid kohustusi Konkurentsiametile ja turuosalistele. Eelnõu ettevalmistamisel korraldatud konsultatsioonide põhjal muudetakse ELTS-i § 21⁴ selliselt, et tarbimiskajas osalemise tingimused töötab välja süsteemihaldur (Elering) ja esitab need Konkurentsiametile kooskõlastamiseks. Konkurentsiameti kooskõlastatud tarbimiskajas osalemise tingimuste põhjal koostavad põhi- ja jaotusvõrguettevõtjad täpsemad metoodikad, mille nad esitavad Konkurentsiametile, kes võib nõuda metoodika muutmist. Tehniliste tingimuste ja metoodikate põhjal toimub tarbimiskajas osalemine järgmise päeva, päevasisesel ja tasakaalustamisturul ning võrguettevõtjate paindlikkus- ja tugiteenuste riigihangetes. Sätted tagavad samuti, et Eestis rakendab süsteemihaldur tsentraalset arveldamist peale tasakaalustamisturu ka muude turumehhanismide kaudu. Planeeritav § 21⁴ muudatus toob kaasa võimaluse Kliimaministeeriumil sätestada täpsemad tarbimiskajaga seotud tehnilised tingimused elektrituru toimimise võrgueeskirjas, sealhulgas sätestada kompensatsiooni arvutamise põhimõtted.

⁸ [Net Benefits Test – Southwest Power Pool \(spp.org\)](https://www.spp.org/Net-Benefits-Test).

Eestis ja Balti riikides on ülimalt oluline juhtida tarbimist just agregeerimise kaudu. See võimaldab agregatoril tarbijaid koondada ja nende tarbimist samaaegselt juhtida. Suured elektritarbijad on reeglina tööstused, kelle jaoks tarbimise juhtimine tähendab tööstuse seiskamist, mistõttu jääb toodang tootmata ja tekib rahaline kahju. Ilma taoliste kuludeta saavad agregatorite kaudu tarbimist juhtida just väiksemad tarbijad, näiteks on kodumajapidamiste ja büroohoonete kütmist võimalik ajatada, edasi lükata või kütmistemperatuuri ajutiselt vähendada. Lätis ja Leedus ei ole praegu terviklikku regulatsiooni, mis võimaldaks tarbimiskaja kasutada kõigi turumehhanismide kaudu. Praegu kasutavad EL-is tarbimise juhtimist kõigi turumehhanismide kaudu Prantsusmaa, Taani ja Holland. Soome ja Rootsi on siseriiklikku regulatsiooni lisanud süsteemihaldurile kohustuse turumudel, sealhulgas kompensatsioonimudel välja töötada ja reguleerida see heaks kiita. Soome ja Rootsi kolleegidega peetud konsultatsioonidest on ilmnenud, et ka nemad plaanivad tsentraalse arveldusega ja puhaskasu (ingl *net-benefit*) arvestava kompensatsiooniga turumodelit. Läti ja Leeduga peab Kliimaministeerium arutelusid, et üle Baltikumi võimalikult sarnaseid lahendusi kasutada.

Lisaks on elektrituruseaduse muutmise eesmärk luua lahendus, millega on võimalik tagada Eesti tarbijate elektrienergiaga varustus saartalitluse olukorras. Saartalitus on elektrisüsteemi raskendatud toimimise olukord, kus elektrisüsteemi kustumise vältimiseks tuleb Eestis siseriiklikult tagada piisav elektritootmisvõimsus. Kuivõrd saartalitluse olukorra tekkides on hilja hakata vajaminevat lisatootmisvõimsust hankima, tuleb selliseks olukorraks valmistuda saartalitusvõime tagamise teenust ennetavalt hankides. Sarnast lahendust kasutab oma energiajulgeoleku kindlustamiseks ka Leedu. Sellise lahendusega on elektrisüsteemi stabiilsus tagatud ka erakorralistes oludes ning seetõttu on ka elektritarbijate riskid väiksemad. Tegemist on sagedusega mitteseotud teenuse hankimisega, mida hangib süsteemihaldur, et täita oma õigusaktidest tulenevaid kohustusi.

Selleks viiakse läbi riigihange tootmisvõimsuse pakkujate seas. Keskne tingimus saartalitusvõime tagamise teenusele on võimekus toota elektrit vähemalt kümne järjestikkuse päeva jooksul. Samuti seatakse piir teenuse osutamise lubatud tulukusele - kapitali kaalutud keskmise hinna määrale (WACC) seatakse piir. Kõikidele tootjatele, kes pakuvad enda võimsusi saartalitusvõime tagamise teenuse raames, teostatakse süsteemihalduri poolt hankelepingu kestuse lõpus vastavusaudit. Lubatud tulukusele piirmäär seadmise ja auditi kohustuse eesmärgiks on tagada, et tootjad ei teeniks teenuse osutamise eest põhjendamatut tulu. Täpsemad tingimused ja hankimise põhimõtted töötab välja ja konsulteerib Elering AS tootmisvõimsuse pakkujatega plaanide kohaselt 2025. aasta mai-juuni jooksul. Praeguse plaani kohaselt kooskõlastatakse 2025. aasta juuli-augusti jooksul hankimise põhimõtted Konkurentsiametiga ning hinnanguliselt august-oktoober leiab aset riigihange.

Saartalitlusteenuse hankimine ei ole seotud reservvõimsuse mehhanismi (strateegilise reservi) rakendamisega. Saartalitlusteenuse hankimine ja reservvõimsuse mehhanism on kaks eraldi meedet ja neid ei saa samal ajal rakendada. Saartalitusvõime tagamise teenusepuhul hangitakse juhitavate tootmisvõimsuste valmisoleku teenust süsteemi tehnilise stabiilsuse tagamiseks saartalitluse olukorras. Strateegilise reservi puhul hinnatakse majanduslikku varustuskindlust ehk kui palju juhitavaid tootmisvõimsusi elektrisüsteem vajab ja mis mahus ollakse valmis tarbimist piirama.

Vajadus seaduse tasandil saartalitlusega seonduvat sätestada ning seda sisustada tuleneb sellest, et EL-i õigus (Direktiiv 2019/944 art 2(49)) ega ka ELTS §66³ ei anna standardit, et saartalitusvõime tagamise puhul tuleb tagada tiputarbimise olemasolu. Lisaks, kuna saartalitusvõime tagamine tuleneb direktiivist, mis pole otsekohalduv, siis tuleb see sisustada ELTS-is.

Õigusnormiga sätestatakse:

- 1) elektrisüsteemi iseseisvaks tööks ehk saartalitlusvõime tagamiseks vajalike sagedusega mitteseotud tugiteenuste hankimise kohustus süsteemihaldurile;
- 2) sellise teenuse hankimise kulude eest tasu kajastamine eraldi komponendina võrguteenuse arvel;
- 3) teenuse pakkumise kohustus kulupõhiselt, läbipaistvalt ja töökindlalt.

3. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

3.1. Eelnõu §-ga 1 muudetakse elektrituruseadust

Eelnõu punktiga 1 täiendatakse seadust terminiga „kauplemisperioodil netomõõtmine“. Termin lisamise eesmärk on täpsustada, mida tähendab kauplemisperioodil netomõõtmine, ja võtta kauplemisperioodil netomõõtmine tarbijatele arveid esitades kasutusele.

Eelnõu punktiga 2 lisatakse ELTS-i § 3 termin „dünaamilise elektri hinnaga leping“. Direktiiv (EL) 2019/944 sätestab kohustuse võimaldada tarbijatel sõlmida börsihinnaga osaliselt või täielikult seotud lepinguid. Selleks sätestatakse ELTS-is see mõiste. Eestis kasutavad elektrimüüjad terminit „börsihinnaga elektrileping“, mille puhul on tarbimine 100% seotud elektri järgmise päeva börsihinnaga. Dünaamilise elektri hinnaga leping on katusermin, mille alla kuuluvad ka börsihinnaga elektrilepingud ja lepingud, mis osaliselt väljendavad elektri hinna muutumist järgmise päeva turul.

Eelnõu punktiga 3 täiendatakse terminit „mõõteseade“ täpsustusega, et mõõteseade on üldmõiste ja see hõlmab ka seadmeid, millel puudub andmete edastamise funktsioon. Muudatus on vajalik direktiivi (EL) 2019/944 ülevõtmiseks.

Eelnõu punktiga 4 muudetakse termini „salvestusperiood“ definitsioonis ajamäärangut ja asendatakse ajavahemik 1. aprillist kuni 31. märtsini ehk üks aasta ajavahemikuga üks kuu. Muudatus on vajalik, et võimaldada salvestusüksusel edastustasu ja taastuenergia toetuste rahastamise tasu vabastust saada kuupõhiselt kuu jooksul võrku tagastatud elektri eest.

Eelnõu punktiga 5 muudetakse terminit „sidusettevõtja“. Kehtiv termin ja selle definitsioon ei ole kooskõlas direktiiviga (EL) 2019/944. Seotud ettevõtjad on direktiivi kohaselt kaks või enam ettevõtjat kontsernis ja samadele aktsionäridele kuuluvad ettevõtjad ehk iga ettevõtja kontsernis on seotud ettevõtja teise samas kontsernis oleva ettevõtjaga eeldusel, et ettevõtjad kuuluvad samadele aktsionäridele.

Eelnõu punktiga 6 täiendatakse seadust terminitega „tähtajaline fikseeritud elektri hinnaga leping“ ja „vahetustasu“.

Direktiiv (EL) 2019/944 sätestab kohustuse võimaldada tarbijatel sõlmida dünaamilise elektri hinnaga lepinguid ja sellest tulenevalt on oluline täpsustada, et tarbijal on võimalik sõlmida ka tähtajalist fikseeritud elektri hinnaga lepingut. Termin „tähtajaline fikseeritud elektri hinnaga leping“ tuleneb elektrituru disaini muutmise direktiivist⁹, mille ülevõtmise tähtaeg on 2024. aasta lõpp.

Vahetustasu alla kuuluvad tarnija või agregeerimisega tegeleva turuosalise vahetamise eest määratud otsesed või kaudsed tasud. Vahetustasu sisaldab ka lepingu lõpetamise tasusid. Vahetustasu võib rakendada elektrimüüja või agregaatori vahetamisel.

Termini lisamine on vajalik direktiivi (EL) 2019/944 artikkel 12 lõike 2 ülevõtmiseks.

⁹ <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/PE-2-2024-INIT/en/pdf>

Eelnõu punktiga 7 täiendatakse seadust terminiga „horisontaalselt integreeritud ettevõtja“, Termin Eesti õigusesse toomine tuleneb vajadusest sätestada leevendusmeede vertikaalselt ja horisontaalselt integreeritud võrguettevõtjatele. Termin tuleneb direktiivist (EL) 2019/944.

Eelnõu punktide 8 ja 9 muudatused on seotud, mistõttu käsitleme neid koos. Eelnõu punktiga 8 muudetakse § 21⁴ lõiget 3. Eelnõu punktiga 9 täiendatakse § 21⁴ lõikega 5. Muudatuse eesmärk on täiendada olemasolevat regulatsiooni, mis ei ole toimima hakanud, ja tagada, et tarbimiskaja (otsene¹⁰ tarbimise juhtimine), sealhulgas agregeerimine, võetakse kasutusele kõikide turumehhanismide puhul (järgmise päeva, päevasisene ja tasakaalustamisturg, võrgukoormuste juhtimine). 25.03.2022 jõustunud muudatuste järel ei ole seni tarbimiskajas osalemise tingimusi välja töötatud, kuna kehtiv regulatsioon ei sätesta piisavalt täpselt reegleid ja kohustusi, mis tarbimiskaja kasutusele võtmiseks on vajalikud. Seetõttu on vaja tingimusi täiendada. Ka Riigikontroll on oma aruandes¹¹ leidnud, et praegu takistab tarbimiskajas osalemist ja agregeerimist eelkõige turumudeli puudumine, mida ELTS-i siinsete täiendustega lahendada püütakse.

Paragrahvi 21⁴ lõike 3 muudatuse kohaselt töötab süsteemihaldur välja tarbimiskajas osalemise tingimused, korraldab avaliku konsultatsiooni ja kooskõlastab tingimused Konkurentsiametiga, lähtudes kehtivast regulatsioonist, ning avaldab lõplikud tingimused oma veebilehel hiljemalt 1. jaanuaril 2026. Varasem säte kohustas Konkurentsiametit tingimusi välja töötama, kuid selle muudatusega sätestatakse kohustus süsteemihaldurile. Süsteemihalduril on teadmised tarbimiskajas osalemise tingimuste väljatöötamiseks, näiteks on süsteemihaldur tasakaalustamisturule juba koostanud tüüptingimused, mis võimaldavad sellel turul tarbimiskajas osaleda¹². Tarbimiskajas osaleva energiakoguse ja agregeerimise kogused selgitab välja ning nendega arveldab süsteemihaldur, lähtudes sellest ka tarbimiskajas osalemise tingimuste väljatöötamisel. See tähendab, et süsteemihaldur (Elering) tagab keskse osapoolena, et vastavalt regulatsioonile ja tehnilistele tingimustele tarbimiskajas osalevad energiakogused on korrektsed, need kogutakse andmevahetusplatvormile (AVP) ning turuosaliste vahel toimub arveldus ja hüvitamine vastavalt Konkurentsiameti kooskõlastatud tehnilistele tingimustele ja võrguettevõtjate koostatud meetodikatele.

Paragrahvi 21⁴ lisatakse lõige 5, mille kohaselt peavad tarbimiskajas osalemise tingimused võimaldama tarbimiskaja agregeerimist ning iseseiva agregaatori osalemist järgmise päeva ja päevasisesel elektriturul ja tasakaalustamisturul. Järgmise päeva turul kaubeldakse energiaga järgmiseks päevaks ja sellel turul selgub elektribörsi hind Eesti järgmise päeva turu hinnapiirkonnas. Päevasisesel turul kauplemise eesmärk on järgmise päeva turul tehtud tehinguid korrigeerida (põhjuseks võib olla näiteks tarbimisprognoosi muutus võrreldes eelmisel päeval prognoosituga). Tasakaalustamisturul hangib süsteemihaldur Elering bilansienergiat elektrisüsteemi tasakaalustamiseks.

Paragrahvi 21⁴ lisatakse lõige 6, mis sätestab, et tarbimiskajas osalemise tingimused peavad võimaldama võrguettevõtjal hankida tarbimiskaja agregeerimist koormuste juhtimiseks elektrivõrgus. Koormuste juhtimine elektrivõrgus võimaldab vältida või vähendada liigseid elektrivõrku tehtavaid investeeringuid.

Paragrahvi 21⁴ lisatakse lõige 7, mille kohaselt saab täpsemad tingimused kehtestada elektrituru toimimise võrgueeskirjas, kus täpsustatakse turuosaliste rollid ning arveldamise ja kulude hüvitamise reeglid.

¹⁰ Tarbimise otsese juhtimise puhul kaubeldakse reguleeritava ja mõõdetava paindlikkusega elektriturudel.

¹¹ „Eesti elektrisüsteemi valikud“ – Riigikontroll, 6. november 2023, <https://www.riigikontroll.ee/DesktopModules/DigiDetail/FileDownloader.aspx?FileId=18316&AuditId=5566>.

¹² Tarbimise juhtimise turumudeliga seotult reguleerimisteenuse ja elektrienergia bilansilepingu tüüptingimuste muudatuste konsultatsioon – <https://www.elering.ee/node/2000>.

Täpsemad tingimused nähakse ette ka süsteemihalduri koostatud tehnilistes tingimustes.

Punktiga 10 täiendatakse paragrahvi 39 lõike 1 punkti 1¹, mis käsitleb süsteemihalduri kohustusi. Muudatusega lisatakse süsteemihaldurile kohustus tagada elektrisüsteemi stabiilseks toimimiseks vajaliku elektritootmisvõimsuse kättesaadavus saartalitluse korral. See tähendab, et süsteemihaldur on kohustatud Eesti elektrisüsteemi toimimise ja varustuskindluse tagamiseks vastu võtma meetmeid. Kõnealusel juhul tagatakse elektrisüsteemi iseseisev toimetulek, et vältida elektritarbijatel elektrienergia puudujääki.

Meetme rakendudes on süsteemihalduril õigus esitada tellimusi elektritootmisseadmete kättesaadavuse teenust osutavatele tootjatele, tagamaks valmisolekut elektrienergiasüsteemi isoleeritud tööks ja vajalikus koguses elektrienergia tootmiseks kuni kümnel kalendripäeval aastas. Kümne päeva nõude puhul peetakse silmas tehnilise valmisoleku tagamist ehk maksimaalset aega, mis kulub Eesti taasühendamiseks Läti elektrisüsteemiga.

Nõue sätestatakse elektrisüsteemi toimimise võrgueeskirjas (kavand lisatud seletuskirja lisana „Lisa 4. VV määruse kavand“). Elektritootja, kes osutab saartalitlusvõime tagamise teenust, peab olema varunud saartalitluse perioodiks vajaliku kütuse või loonud vajaliku tehnilise valmisoleku ning peab tagama, et teenust osutataks tõhusalt, ohutult ja töökindlalt.

Punktiga 11 täpsustatakse olemasolevat volitusnormi ja lisatakse, et Vabariigi Valitsus kehtestab määrusega ka saartalitlusvõime hankimise tehnilised nõuded. Määruse kavand on leitav seletuskirja lisas „Lisa 4. VV määruse kavand“.

Eelnõu punktidega 12 ja 28 võetakse tarbijate arvete esitamisel kasutusele kauplemisperioodil netomõõtmine. Netomõõtmisel kasutusel olev bilansiperiood on 60-minutiline või 15-minutiline periood sõltuvalt sellest, millise perioodiga andmeid võrguettevõtjad andmevahetusplatvormile esitavad. Praegu esitatakse tarbimis- ja tootmisandmed andmevahetusplatvormile 60-minutilise perioodiga, kuid muudatuse jõustumise ajal juba 15-minutilise perioodiga. Muudatuse eesmärk on muuta senist lähenemist, mille järgi tarbijatele, kelle mõõtepunktis asub nii tootmine kui ka tarbimine, esitatakse arve, kus tarbitud ja toodetud elektrienergia koguseid faaside vahel ja kauplemisperioodil ei saldeerita. Muudatuse jõustumisel saadavad võrguettevõtjad peale praegu andmevahetusplatvormile (AVP) esitatavate kahe-suunaliste andmete ka kauplemisperioodil netomõõdetud andmed, et turuosalisel saaksid neid andmeid kasutada tarbijatele arvete esitamiseks. Kauplemisperioodil netomõõtmine rakendub kogu elektriarvele ja selle komponentidele. Näide:

1. Tarbija tarbib kauplemisperioodil järgmiselt:

- faas 1 kaudu toodab elektrit 1 kW, tarbib 0,5 kW (kauplemisperioodil võib tootmine ja tarbimine muutuda);
- faas 2 kaudu toodab elektrit 2 kW, tarbib 1 kW;
- faas 3 kaudu toodab elektrit 0 kW, tarbib 2,5 kW.

Sellisel juhul edastab võrguettevõtja AVP-sse kahe-suunalised mõõteandmed kauplemisperioodil mõõtepunktis toimunud tarbimise ja tootmise kohta:

- tarbimine = 0,5 kWh + 1 kWh + 2,5 kWh = 4 kWh;
- tootmine = 1 kWh + 2 kWh = 3 kWh.

Lisaks kahe-suunalistele andmetele edastab võrguettevõtja AVP-sse kauplemisperioodil netomõõdetud andmed ehk eelneva näite järgi on kauplemisperioodil netomõõdetud tarbimine 4 kWh – 3 kWh = 1 kWh.

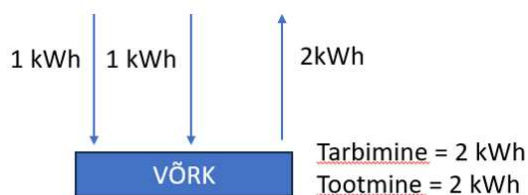
Kui tarbija maksab praegu kogu 4 kWh elektri eest elektrienergia edastustasu, taastuvenergiatasu ja elektriaktsiisi, siis tulevikus teeb ta seda kauplemisperioodil netomõõdetud koguste eest ehk eelneva näite järgi 1 kWh tarbitud elektri eest. Kui

kauplemisperioodil tootmine ületab tarbimist näiteks 1 kWh võrra, siis maksab tarbija kauplemisperioodil elektrienergia edastustasu, taastuenergiatasu ja elektriaktsiisi 1 kWh elektrivõrku toodetud elektri eest. Kuna elektrivõrku tootmise eest ei maksa Eesti tarbijad elektrienergia edastustasu, taastuenergiatasu ja elektriaktsiisi, siis olukorras, kus kauplemisperioodil toodetud elektrikogus ületab samal perioodil tarbitud elektrikogust, tarbija eelnimetatud tasusid ei tasu. Sõltuvalt kokkuleppest elektrimüüjaga võib tekkida olukord, et tarbija peab praegu kehtiva süsteemi järgi 4 kWh elektrit elektrimüüjalt kas ostma või elektrimüüja saldeerib need kogused ja esitab tarbijale arve 1 kWh tarbitud elektri eest, tulevikus esitavad elektrimüüjad arve kauplemisperioodil tarbitud või toodetud elektri eest. Olukorras, kus ühes tarbimiskohas asub samal turuosalisel mitu mõõtepunkti, siis netomõõdetakse kauplemisperioodil ka nende mõõtepunktide mõõteandmed.

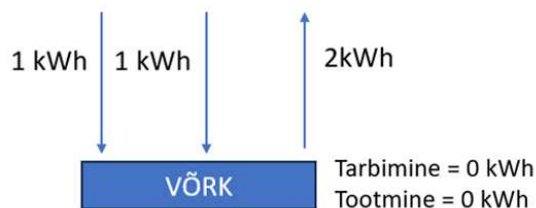
Kliimaministeeriumi arvutuse kohaselt maksab selline tarbija praegu elektri eest 5–40% rohkem, kui ta maksaks kauplemisperioodil netomõõtmisega. Praegu on tarbijatel võimalus kasutada tootmise ühtlaseks jaotamiseks faaside vahel asümmeetrilisi invertereid. Selliste inverterite turg Euroopa Liidus on siiski väike, kuna faaside kaupa arvestus ei ole kuigi levinud ja seetõttu on need inverterid ka kallimad. Asümmeetrilised inverterid muidugi ei lahenda olukorda, kus kauplemisperioodil tootmine ja tarbimine varieeruvad ehk mõõtepunktis toodetakse kauplemisperioodil näiteks 2 kW ja tarbitakse 3 kW. Siis esitatakse arved siiski 3 kWh eest.

Olukorda saab visualiseerida järgmise lihtsustatud skeemiga.

Praegune lähenemine:

Lähenemine pärast muudatust:

Punktiga 13 lisatakse seadusesse §-d 42⁵–42⁷, mis kirjeldavad saartalitlusvõime tagamise teenuse hankimise planeerimist, tagamist ja rahastamist. Paragrahv 42⁵ koosneb kuuest lõikest, § 42⁶ koosneb viiest lõikest ja § 42⁷ seitsmest lõikest.

ELTS-i § 42⁵ „Elektritootmisvõimsuse kättesaadavuse tagamine saartalitluse korral“

Lõigetega 1–4 sätestatakse saartalitlusvõime hindamise kohustus süsteemihaldurile ja antakse talle õigus hankida saartalitlusvõime tagamise teenust, et tagada saartalitluse olukorras Eesti elektrisüsteemi toimimiseks piisav tootmisvõimsus ja kindlustada energiajulgeolek.

Saartalitlusvõime tagamise teenus on sagedusega mitteseotud tugiteenus. ELTS-i § 3 punkti 22³ kohaselt tähendab see teenust, mida põhivõrguettevõtja kasutab püsitalitlusolekus pinge

juhtimiseks, kiireks reaktiivvoolusisestuseks, kohaliku võrgu stabiilsusinertsiks, lühisvoolu korral, isekäivitusvõimeks ja saartalitlusvõimeks.¹³

Euroopa õiguse mõttes kvalifitseerub teenus tehnilises mõttes saartalitlusvõimeks, mis on üks sagedusega mitteseotud tugiteenustest, mis on omakorda elektrisüsteemi toimimiseks vajalike tugiteenuste alaliik. Sellisena on tegemist teenusega, mille süsteemihaldur peab tagama, ja see ei ole käsitletav ressursside piisavusena määruse¹⁴ 2019/943 IV peatüki tähenduses. Sagedusega mitteseotud teenuste hankimise korral tuleb direktiivi 2019/944¹⁵ artikli 40 lõigete 4 ja 5 kohaselt tagada turupõhine hankimine ja ligipääs kõigile. Direktiivi artikli 40 lõige 4 sätestab, et võrgu talitluskindluse tagamiseks võivad põhivõrguettevõtjad hankida tasakaalustamisteenuseid järgmistel tingimustel:

a) kohaldatakse läbipaistvat, mittediskrimineerivat ja turupõhist korda;

b) osalevad kõik kvalifitseeritud elektriettevõtjad ja turuosalised, sealhulgas turuosalised, kes pakuvad taastuvatest energiaallikatest toodetud energiat, tarbimiskajas osalevad turuosalised, energiasalvestusüksuste käitajad ja agregeerimisega tegelevad turuosalised.

Tulenevalt eelnevast on võimalik kõigil, näiteks salvestuse ja agregeerimisega seotud ettevõtetel, osaleda riigihankes ja pakkuda enda võimsust saartalitlusvõime tagamiseks. Lihtsustatult tähendab see, et kõikidele turuosalistele, kes vastavad riigihanke tingimustele ja kellega sõlmitakse leping, makstakse saartalitlusvõime tagamise tasu. Tingimuste asjus korraldab süsteemihaldur Elering AS turuosalistele ka avaliku konsultatsiooni ning tingimustele koos konsultatsiooni tulemustega peab kooskõlastuse andma ka Konkurentsiamet.

Sellise teenuse kasutusele võtmise vajadust hindab süsteemihaldur Elering AS. Kui süsteemihalduri hinnangul ei ole lähiaastatel elektrisüsteemi toimimiseks saartalitluse olukorras saadaval piisavas mahus elektritootmisvõimsust või tekib sellise olukorra oht, teavitab ta viivitamata valdkonna eest vastutavat ministrit (kliimaministrit) ja Konkurentsiametit saartalitluse olukorras hakkamasaamiseks vajaliku piisava tootmisvõimsuse hankimisest. Teavituses märgitakse ära, millisel ajaperioodil esineb probleeme tootmisvõimsuse kättesaadavusega, mis mahus tuleks teenust hankida ning milline on prognoositav ligikaudne kogukulu. Süsteemihalduri prognoositav kogukulu saartalitlusvõime tagamise teenuse eest võtab arvesse sellel ajal teadaolevaid ligikaudseid tootmiskulusid. Selle põhjal tehakse ka esialgne hinnang valmisolekuks vajaliku perioodi kohta. Süsteemihaldur võtab hinnangulise kogukulu väljaselgitamisel arvesse Eestis sel ajal olemas olevaid tootmisvõimsusi.

ELTS-i muudatuste järel on samuti vaja täpsustada määrust ehk elektrisüsteemi toimimise võrgueeskirja. Eeskirjaga täpsustatakse kesksed põhimõtted, kuidas teenust peab pakkuma.

- Saartalitlusvõime tagamise teenust osutavatel elektritootjatel on õigus teenuse korra kirjelduses sätestatud nõudeid rikkumata toota ja müüa toodetud elektrienergia vastavalt elektrituru reeglitele.
- Süsteemihaldur esitab tellimusi, et elektritootmisseadmeid kättesaadavaks tegevad tootjad oleksid valmis elektrisüsteemi isoleeritud tööks ja vajalikus koguses elektrienergia tootmiseks kuni kümnel kalendripäeval kalendriaastas.

¹³ [RT I, 04.07.2024, 7](#)

¹⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2019/943, 5 juuni 2019, milles käsitletakse elektrienergia siseturgu (uuesti sõnastatud), ELT L 158, 14.06.2019, lk 54–124.

¹⁵ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2019/944, 5 juuni 2019, elektrienergia siseturu ühiste normide kohta ja millega muudetakse direktiivi 2012/27/EL, OJ L 158, 14.6.2019, lk 125–199

Sarnane meede on kasutusel ka Leedus, kus süsteemihaldur Litgrid hangib tootmisvõimsust saartalitluses toimetuleku tagamiseks. Nende hangitav maht oli 2024. aastaks 1092 MW¹⁶ võimsust (neli elektrienergiatootjat pakkusid kokku kuut tootmisüksust).

Süsteemihalduri hangitav maht peab vastama Eesti elektrisüsteemi vajadustele, võttes arvesse tarbimisvajadust ja tiputarbimisi. Täpsemalt on mahuvajadusi põhjendatud seletuskirja 6. peatükis. Hankelepingu võimaliku kestvuse otsustab süsteemihaldur.

Lõikega 5 sätestatakse kord teenuse hankimise põhimõtete kooskõlastamiseks. Süsteemihaldur koostab tehnilise kirjelduse sagedusega mitteseotud tugiteenuste kohta, mis on vajalikud saartalitlusvõime tagamiseks vajalike võimsuste kindlustamiseks. Selle asjus korraldatakse ka avalik konsultatsioon turuosalistega. Samuti kirjeldab süsteemihaldur nende põhimõtete raames nõudluse arvutamise metoodikat. Lisaks kirjeldab süsteemihaldur vajamineva tootmisvõimsuse tehnilisi tingimusi ehk milline võimsus selleks kvalifitseeruks. Teenuse hankimise põhimõtetes kirjeldatakse ka seda, milliseid hankelepingu tingimusi tuleb hinnakujundamisel rikkumiste vältimiseks täita. Nende põhimõtete abil ehk õiguskaitsevahendeid defineerides välistatakse olukorrad, mis võimaldaksid ettevõtetel oma tootmisvõimsust pakkudes teenida põhjendamatut kasumit. Riigihange korraldatakse riigihangete seaduse alusel.

Ühtlasi peavad hankimise põhimõtted sisaldama ka vastavusauditi kirjeldust. Vastavusauditi eesmärk on tagada ja kontrollida, et tootjad ei teeniks saartalitlusteenusega põhjendamatut kasumit. Kirjelduses määratakse auditi tegemise kord ja selle aeg, nõuded auditi tegijale ning kulude kandja. Kirjeldatud juhul kannab kulud süsteemihaldur ning kõikide tootjate andmeid auditeeritakse kontrollimaks, kas meetmest saadud tulu on põhjendatud.

Olemuselt on meede tehnoloogianeutraalne ehk selles võivad osaleda kõik Eesti territooriumil asuvad tootjad. Sagedusega mitteseotud teenuste hankimise puhul tuleb direktiivi 2019/944¹⁷ artikli 40 lõike 4 kohaselt tagada turupõhine hankimine ja ligipääs kõigile ehk kõigile tagatakse võrdsed, diskrimineerimist välistavad võimalused.

Eleringi avalik konsultatsioon on plaanis 2025. aasta mai-juuni jooksul. Konsultatsiooni tulemused esitatakse kooskõlastamiseks Konkurentsiametile 2025. aasta juulis. Kui tingimused ei vasta võrdse kohtlemise ja läbipaistvuse nõuetele, on Konkurentsiametil õigus jätta teenuse hankimise põhimõtted kooskõlastamata. Konkurentsiametil on õigus paluda tingimuste põhjendatud muutmist, kui nendega peaks esinema probleeme või need vajavad täpsustamist. Plaanitav riigihange saartalitlusvõime tagamiseks leiab aset tõenäoliselt 2025. aastal vahemikus august-oktoober.

Kohustus Konkurentsiametile tuleneb direktiivi¹⁸ 2019/944 artiklist 59, mis käsitleb reguleeriva asutuse kohustusi ja volitusi. Eestis on reguleerivaks asutuseks Konkurentsiamet. Artikli 59 lõige 1 punkt d sätestab, et reguleeriva asutuse kohustus on kiita heaks ehk kooskõlastada menetlus, mis on seotud sagedusega mitteseotud tugiteenuste riigihankega.

Lõikega 6 sätestatakse meetme eesmärk ja saartalitlusvõime tagamise teenuse põhimõtted samaaegselt koos teiste võimalike varustuskindluse meetmetega. Kõnealuse meetme eesmärk on tagada elektrisüsteemi saartalitluse olukorras piisav elektritootmisvõimsus tipukoormuse ajal ja Eesti elektrisüsteemi stabiilne töö. Tegemist on ennetava meetmega, et vähendada võimalikke riske elektrisüsteemile. Riske hindab regulaarselt süsteemihaldur, kelle kohustus on tagada Eestis varustuskindlus. Varustuskindluse tagamiseks on süsteemihalduril õigus vastavalt vajadusele hankida sagedusega mitteseotud tugiteenuseid, mille hulka kuulub ka

¹⁶ [Entso-e. Summer Outlook 2024. lk 28.](#)

¹⁷ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2019/944, 5 juuni 2019, elektrienergia siseturu ühiste normide kohta ja millega muudetakse direktiivi 2012/27/EL, OJ L 158, 14.6.2019, lk 125–199

¹⁸ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2019/944, 5 juuni 2019, elektrienergia siseturu ühiste normide kohta ja millega muudetakse direktiivi 2012/27/EL, OJ L 158, 14.6.2019, lk 125–199

saartalitlusvõime tagamise teenus. Saartalitluse olukorra tõenäosus on väike ning seda ei pruugi tulevikus üldse esinedagi, kuid ootamatusteks peab siiski valmis olema.

Saartalitlusvõime tagamise meede eristub reservvõimsuse mehhanismist (strateegilisest reservist), mille rakendamise küsimustes käivad Eesti ja Euroopa Komisjoni vahel arutelu. Erisused saartalitlusvõime tagamise teenuse ja strateegilise reservi vahel on järgnevad:

Näitaja	Saartalitlusvõime tagamise teenus	Strateegiline reserv (reservvõimsuse mehhanism)
Õiguslik alus	(EL) 2019/944 (saartalitluse tehniline võimekus)	(EL) 2019/943 (ressursside piisavus)
Mille vastu vajadust hinnatakse?	Piisav vajaminev võimsuse maht elektrisüsteemi stabiilsuse ja julgeoleku tagamiseks	Varustuskindluse norm ja selle ületamine
Maht	Vajaminev maht elektrisüsteemi julgeoleku tagamiseks	Puuduolev maht, mis võimaldab välistada varustuskindluse normi ületamise
Hankija	Süsteemihaldur iseseisvalt	Süsteemihaldur (riik on seotud protsessiga, kuna taotleb riigiabi luba Euroopa Komisjonilt)
Periood	Lühiajaline (senikaua, kuni Eesti territooriumil on piisavalt võimsusi vajamineva mahu tagamiseks)	Pikaajaline (maksimaalselt kümme aastat ning rakendatakse seni, kuni turule lisandub piisavad mahus tootmisvõimsusi)

Kõnealuse eelnõuga plaanitav regulatsioon tagada saartalitlusvõime ei kujuta endast riigiabi, vaid tegemist on süsteemihalduri hangitava sagedusega mitteseotud tugiteenusega Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiivi (EL) 2019/944 mõistes. Lähtudes Euroopa Komisjoni raportist¹⁹, mis käsitleb reservvõimsusmehhanisme ja nende erisusi teiste meetmetega, siis raporti punkti 143 kohaselt pole saartalitlusvõime teenuse hankimine riigiabi. Süsteemihalduril on õigus hankida sagedusega mitteseotud tugiteenuseid saartalitlusvõime tagamiseks, et tagada elektrisüsteemi stabiilsus ja julgeolek. Tegemist on süsteemihalduri iseseisva otsusega, ehk antud juhul pole tegemist riigiabiga, kuna riigil puudub osalus otsustusprotsessis. Süsteemihaldur fikseerib vajaduse (või selle puudumise), määrab täpse mahu ning otsustab sagedusega mitte seotud tugiteenuse hankimise tehnilised tingimused ja perioodi. Sama raporti punkt 144 viitab, et kui võimsuse mahtu hangitakse valitsuse suunitlusele ja/või elektrisüsteemi stabiilsuse tagamiseks pikemaks ajaks, siis võimsuse mahu hankimiseks teostatavad meetmed võivad kuuluda riigiabi alla. Saartalitlusvõime tagamise teenuse puhul otsustab teenuse hankimise, selle mahu ja tingimused süsteemihaldur iseseisvalt vastavalt Eesti elektrisüsteemi vajadustele. Tegemist on erakorralise ja ajutise, mitte pikaajalise meetmega.

Direktiivi 2019/944 artikli 40 lõige 1 punkt i kohaselt on põhivõrguettevõtja ülesandeks hankida tugiteenuseid, et tagada võrgu talitluskindlus. Sama direktiivi artikli 2 punkti 48 kohaselt tähendab tugiteenus teenust, mis on vajalik ülekande- või jaotusvõrgu käitamiseks, sealhulgas tasakaalustamine ja sagedusega mitteseotud tugiteenused, kuid mitte ülekoormuse juhtimine. Artikli 2 punkti 49 kohaselt on „sagedusega mitteseotud tugiteenus“ teenus, mida

¹⁹ [SWD \(2016\) 385, 30.11.2016, lk 1-212.](#)

kasutab põhivõrguettevõtja või jaotusvõrguettevõtja püsitalitlusolekus pinge juhtimiseks, kiire reaktiivvoolusisestus, kohaliku võrgu stabiilsusinerts, lühisvool, isekäivitusvõime ja saartalitlusvõime. Seega loetakse direktiivi 2019/944 kohaselt sagedusega mitteseotud tugiteenuseks, mille hankimine on süsteemihalduri ülesanne, ka saartalitlusvõimet.

Pärast desünkronimiseerimist on Elingil tarvis tulenevalt enda kui süsteemihalduri kohustustest tagada võrgu talitluskindlus, muuhulgas saartalitlusvõime isolatsiooniolukorras. Artikli 40 lõige 4 punkti a) kohaselt hangivad põhivõrguettevõtjad tugiteenuseid, et tagada võrgu talitluskindlus tingimustel, mis on läbipaistvad, mittediskrimineerivad ja turupõhised (st vastavad riigihanke tingimustele). Seega on saartalitlusvõimega seotud teenus on tavapärane tugiteenus, mida põhivõrguettevõtjad turult hangivad. Tugiteenuste hankimine riigihanke direktiivides sätestatud nõuetele vastavalt ei kujuta endast eelise ega riigiabi andmist. Eelise olemasolu on üks riigiabi olemasolu kohustuslikest kriteeriumidest. Lisaks pole tegemist elektritootmise võimsuse kättesaadavuse olukorraga, mida ajendab riiklik poliitika (millele viitab komisjoni teatise riigiabi mõiste kohta ELi toimimise lepingu artikli 107 lõike 1 tähenduses²⁰ p. 89), vaid süsteemihalduri hangitava tugiteenusega, mis on riiklikust poliitikast eraldiseisev.

Saartalitluseks valmisoleku teenuse riigihanke puhul ei ole tegemist riigiabi mõiste teatise²¹ punktis 89 kirjeldatud olukorraga, sest tegemist ei ole riigi otsusega vaid põhivõrguettevõtja fikseerib teenuse hankimise vajaduse (või selle puudumise), konkreetse koguse ja vajaliku ajaraami, milleks seda teenust vaja on. Hange on avalik, mittediskrimineeriv ja läbipaistev ning välistab eelise andmise.

Täiendavalt kinnitab asjaolu, et süsteemihalduri kõrvalteenuse hankimine ei ole riigiabi ka komisjoni teatise Kliima-, keskkonnakaitse ja energiaalase riigiabi suunised alates aastast 2022²² joonealuse märkuse 128 järgi, mis kirjeldab jagu 4.8 „Abi elektrivarustuskindluse tagamiseks“: „Käesolev jagu ei hõlma kõrvalteenuseid, sealhulgas komisjoni määruse (EL) 2017/2196 kohaseid süsteemikaitsekavade meetmeid, mille eesmärk on tagada talitluskindlus ja mille põhivõrguettevõtjad või jaotusvõrguettevõtjad hangivad mittediskrimineeriva konkurentsipõhise pakkumismenetluse kaudu, mis on avatud kõigile ressurssidele, mis võivad aidata kaasa kindlaksmääratud talitluskindluse vajaduse rahuldamisele, ilma et riik oleks kaasatud teenuse hankimisse ja rahastamisse.“ Seega viitab ka joonealune märkus 128 tugiteenustele kui mitte riigiabile (mida ei saa analüüsida jagu 4.8 all), muuhulgas viitab ka Määrus (EL) 2017/2196 eraldiseisvalt saartalitlusvõimele. See tähendab, et saartalitlusvõimet loetakse kõrvalteenuseks, mida süsteemihaldur võib hankida vastavalt oma vajadusele.

ELTS-i § 42⁶. Saartalitlusvõime tagamise teenuse osutamine

Lõikega 1 sätestatakse tootjale nõuded saartalitlusvõime tagamise perioodiks. Seletuskirja lisas on esitatud elektrisüsteemi toimimise võrgueeskirja eelnõu mustand. See sätestab tingimuse, et tootmisvõimsuse pakkuja peab olema suuteline pakkuma oma võimsusmahtu baaskoormusel kümme päeva. See tähendab, et näiteks kui tootmisettevõtte osutus riigihanke korras valituks võimsusemahuga 50 MW, peab ta olema võimeline seda tagama ka kümme päeva järjest ööpäev läbi. Selleks peab elektritootjal olema piisavas mahus kütust või tehniline valmisolek (näiteks agregaatid ja salvestus). Kui saartalitlusvõime tagamise teenust pakuvad näiteks gaasil põhinevad tootmisüksused, peavad nad endale kindlustama (varuma) kümneks päevaks vajamineva koguse gaasi. Piisavas mahus kütuse varumine on oluline näiteks põlevkivielektrijaamadele. Kuna riigihange on tehnoloogianeutraalne, siis näiteks

²⁰ ELT C 262, 19.07.2016, lk 1-50.

²¹ ELT C 262, 19.07.2016, lk 1-50.

²² ELT C 80, 18.02.2022, lk 1-89.

agregeerimise korral kütust ei vajata, kuid tuleb tagada oma süsteemide tehniline valmisolek. Samuti tuleb tagada oma tootmisvõimsuse töökindlus ja ohutus.

Lõikega 2 sätestatakse, et muutuv- ja tegevkulude katmine ning keskkonna-, kvaliteedi- ja ohutusnõuete täitmine peavad olema põhjendatud ning lisaks peab olema selgelt välja toodud ka põhjendatud tulukusmäär ettevõtja investeeritud kapitalilt. Põhjendatud tulukusmäära lagi sätestatakse elektrituruseaduses. Sellega soovitakse vältida põhjendamatuid pakkumusi ning seeläbi liigset kulu elektritarbijatele. Samuti aitab see teenuse pakkumuse läbipaistvaks muuta. Kui nimetatud kriteeriumid pole põhjendatud, siis pakkumus valituks ei osutu. Süsteemihalduri tingimustes tuuakse täpsemalt esile põhimõtted, kuidas tuleb tootjal nende kulusid ja tulusid arvestada.

Lõigetega 3 ja 4 sätestatakse kaalutud keskmine kapitali hind (Weighted Average Cost of Capital – WACC) ehk tulukuse määra lagi. Lubatud tulukuse piirmäär tootmisüksuse kohta sätestatakse taastuenergia tehnoloogiatele 12% ja muudele tehnoloogiatele (näiteks gaasielektrijaamad, põlevkivielektrijaamad jm) 14%. WACC-i määr arvestatakse igale tootmisüksusele eraldi. Antud WACC-i määrade eristamine on põhjendatud, kuna laenuvahendite hind on erinev – fossiilkütuste projektidel on see tunduvalt kallima hinnaga võrreldes taastuenergia projektidega. Kui kõigil tehnoloogiatel oleks sama WACC määr, siis oleks tegemist diskrimineerimisega. Näiteks, võrreldes fossiilsete tehnoloogiatega saaksid odavama laenuvahendite kaasamishinnaga taastuenergia tehnoloogiad eelise läbi suurema tulukuse.

Lubatud tulukuse piirmäär ehk lagi sätestatakse seadusega, kuid täpse investeeritud kapitali ja kaalutud keskmise kapitali hinna kehtestab Vabariigi Valitsus elektrisüsteemi toimimise võrgueeskirjas. Kõik tootjad on kohustatud seda järgima. Sätestatud piirmääraga soovitakse tagada, et tootjad ei teeniks teenuse osutamise eest põhjendamatut tulu. Kuna WACC võib ajas muutuda (näiteks tulenevalt laenuuru olukorra muutustest), siis igal aastal uuendatakse ja sätestatakse hetkeolukorrale vastav piirmäär tulenevalt tehnoloogia tüübist elektrisüsteemi toimimise võrgueeskirjas.

Kaalutud keskmine kapitali hind (WACC) arvutatakse järgmise valemi alusel:

$$WACC = k_e \times \frac{OK}{VK + OK} + k_d \times \frac{VK}{VK + OK}$$

k_e – on omakapitali hind (%);

k_d – on võlakapitali (nimetatakse ka laenu- või võõrkapital) hind (%);

OK – on regulaatori poolt määratud omakapitali osakaal (%);

VK – on regulaatori poolt määratud võlakapitali osakaal (%);

VK+OK – on võla- ja omakapitali osakaalud kokku (%).

Lõikega 5 sätestatakse raamistik põhjendatud tulukuse kontrollimiseks kohustusliku auditi kaudu. Süsteemihalduril on õigus nõuda saartalitlusvõime tagamise teenuse osutajalt oma tegevusele vastavusauditi tellimist. Auditis hinnatakse, kas teenuse osutajal on hinnastamisega seotud põhimõtted täidetud. Auditeeritakse kõiki saartalitlusvõime tagamise teenuse osutajaid. Auditi tegija peab olema sõltumatu audiitor, kelle tellib süsteemihaldur. Süsteemihaldur sätestab põhimõtted, millele auditi tegija peab vastama (sertifikaadid, varasem kogemus jm). Auditi tegija esitab auditi süsteemihaldurile ning auditi tegemise kulud katab süsteemihaldur.

Juhul kui auditi tulemustest selgub, et ettevõtte on teeninud lubatust rohkem tulu (ehk üle seaduse alusel ja piires kehtestatud määrukses sätestatud määra), tuleb see osa lepingu järgi tagasi maksta. Täpsemad õiguskaitsevahendid sätestatakse riigihanke tingimustes.

ELTS-i § 42⁷. Saartalitlusvõime tagamise teenuse rahastamine

Lõige 1 kohustab süsteemihaldurit avaldama oma veebilehel kõnealuse seaduse § 42⁵ lõike 5 alusel korraldatud saartalitlusvõime tagamise teenuse riigihanke tulemused pakkujaga lepingu sõlmimisest 30 päeva jooksul ja seejärel senikaua, kuni süsteemihaldur teenust kasutab. Lisaks peab süsteemihaldur esitama seejärel iga aasta 1. detsembriks hinnangu, kui suur on järgmise kalendriaasta teenuse rahastamise kulu, tarbijatele osutatavate võrguteenuste maht ja otseliinide kaudu tarbitud elektrienergia kogus. Järgmise aasta kulude ja mahtude põhjal saavad elektritarbijad infot, milliseks selle meetme kulu (senti/kWh) järgmisel aastal kujuneb. Põhjendatud juhul on süsteemihalduril õigus nimetatud lõike kohaselt esitatud hinnangut ja teenuse rahastamise tasu muuta maksimaalselt kaks korda aastas, tehes seda hiljemalt 1. juuniks ja 1. detsembriks. Näiteks võib seda muuta siis, kui majandusolukord on tunduvalt muutunud, näiteks on tööjõukulud jm teenuse pakkumisega seotud tugiteenused märgatavalt kallinenud või hoopis odavamaks muutunud.

Lõike 2 kohaselt esitavad jaotusvõrguettevõtjad ja liinivaldajad süsteemihalduri nõudmisel oma hinnangu järgmisel kalendriaastal nende osutatavate võrguteenuste mahu ja otseliini kaudu tarbitava elektrienergia koguse kohta. Need hinnangud on vajalikud, et süsteemihaldur saaks ülevaate võimalikest suurusjärgudest, mille alusel on võimalik planeerida saartalitlusteenuse maksumust järgmisel aastal.

Lõige 3 sätestab, et süsteemihaldur määrab selle paragrahvi lõikes 1 mainitud hinnangu alusel järgmise kalendriaasta teenuse rahastamise kulu suuruse ühe kilovatt-tunni kohta, võttes kulu määramisel arvesse hinnangu koostamisele vahetult eelnenud 12 kuu jooksul teenuse rahastamiseks üle- või alalaekunud summasid. Selliseid laekumisi võib juhtuda, kui tarbimine oli prognoositust väiksem või suurem. Näiteks kui eelmisel aastal oli eeldatust külmem talv ja elektritarbimine oli oodatust tunduvalt suurem, kogunes selle tulemusel võrreldes eelnevalt prognoosituga saartalitlusteenuse ülevälpidamiseks rohkem raha. Süsteemihaldur avaldab oma veebilehel teenuse rahastamise kulu suuruse, selle arvutamise aluseks olevad andmed ja arvutuskäigu.

Lõike 4 kohaselt esitab võrguettevõtja tarbijale võrguteenuste eest ja liinivaldaja otseliini kaudu tarbitud elektrienergia eest arve, millel on eraldi real esitatud saartalitlusvõime tagamise tasu. Kõikide tarbijate elektriarvetel kajastatakse eraldi real komponenti „tasu saartalitlusvõime tagamise kulu eest“. Mõju tarbijatele avab mõjuanalüüsi peatükk seletuskirjas.

Lõige 5 sätestab, et jaotusvõrguettevõtja ja liinivaldaja esitavad osutatud võrguteenuste mahu ja otseliini kaudu tarbitud elektrienergia koguste andmed süsteemihaldurile iga kuu viiendaks kuupäevaks. Seega kogub süsteemihaldur nimetatud andmeid regulaarselt. Teenuse kuluks prognoositakse iga aastal kindel summa, mille katmine jaguneb tarbitud elektrienergia koguste peale.

Lõike 6 kohaselt esitab süsteemihaldur kõnealuse paragrahvi lõikes 5 nimetatud andmete alusel iga kuu seitsmendaks kuupäevaks võrguettevõtjale või liinivaldajale teenuse rahastamise arve, milles ette nähtud summa tasutakse süsteemihaldurile iga kuu 21. kuupäevaks, sõltumata sellest, kas tarbijad on saartalitlusvõime tagamise teenuse eest tasunud.

Kuna lõpptarbijad ei ole enamasti ühendatud Elering AS-i võrguga, esitab Elering AS arve jaotusvõrguettevõtetele ja liinivaldajatele, need omakorda jagavad teenuse rahastamise kulu lõpptarbijate vahel, esitades neile võrguteenuse arve, millele on lisatud eraldi real saartalitlusvõime tagamise tasu.

Lõige 7 reguleerib olukorra, kui jaotusvõrguettevõtjad või liinivaldajad pole mõõteandmeid ettenähtud tähtpäevaks süsteemihaldurile esitanud. Kui käesoleva paragrahvi lõikes 5 nimetatud andmeid, nagu võrguteenuste maht ja otseliini kaudu tarbitud elektrienergia kogus, ettenähtud tähtajaks ei esitata, koostab süsteemihaldur arve prognoosi alusel. Pärast täpsete andmete selgumist teeb süsteemihaldur tasaarvelduse järgmise kuu arvel.

Eelnõu punktidega 14 ja 25 asendatakse termin „sidusettevõtja“ terminiga „seotud ettevõtjad“, et viia seadus kooskõlla direktiiviga (EL) 2019/944.

Eelnõu punktiga 15 täiendatakse ELTS-i § 44 lõikega 12, mille kohaselt avatud tarnija ja bilansihaldur ei nõua agregaatoriga agregeerimislepingu sõlminud tarbijalt ja aktiivselt võrguteenuse kasutajalt alusetuid makseid ega trahve ega rakenda nende suhtes muid põhjendamatuid lepingulisi piiranguid ega tehnilisi nõudeid, mis tuleneksid sellest, et tarbija või aktiivne võrguteenuse kasutaja osaleb agregeerimises. Punkt tuleneb direktiivist (EL) 2019/944 ja selle eesmärk on tagada, et avatud tarnija ja bilansihaldur ei keelaks tarbijale agregeerimise kaudu tarbimiskaja pakkumises osalemist ega esitaks tarbijale või tema agregaatorele alusetuid arveid tarbimiskajas osalemise eest. Erandjuhuks on määratud tarded, mille puhul turuosaline tagab, et ta soetab kauplemisperioodil kokku lepitud energiakoguse.

Eelnõu punktiga 16 täpsustatakse, et tasakaalustamisvõimsuse hankimise kulu rakendub energiasalvestusüksusele üksnes elektrivõrgust tarbitud elektri eest. Süsteemihaldur Elering koostab vastavalt Komisjoni määrusele (EL) 2017/2195²³, millega kehtestatakse elektrisüsteemi tasakaalustamise eeskiri, tasakaalustamisvõimsuse hankimise ja arveldamise reeglid, mis on ELTS-i § 53 lõikes 5 nimetatud bilansienergia hinna ja bilansilepingu tüüptingimuste osa. Konkreetsemalt täpsustatakse, et elektrisalvestusele ei rakendata topeltmaksustamist elektrivõrgust salvestatud ja sama elektri võrku tagastamise eest tasakaalustamisvõimsuste hankimiseks. Euroopa Liidu tasandil reguleerib sagedusreservide hankimist Komisjoni määrus (EL) 2017/2195. Sagedusreservide hankimise vajadus tekib süsteemihalduril vajadusest elektrisüsteemi sagedust hoida.

Kui elektrisalvestuse korral peaks kulu 5,31 €/MWh tasuma tarbitud ja võrku tagastatud elektri eest ehk kaks korda, siis selle muudatuse tulemusena läheb elektrisalvestus maksma eelnevalt nimetatud tasu vaid võrgust tarbitud elektri eest.

Eelnõu punktiga 17 täpsustatakse Komisjoni määruse (EL) 2017/2195²⁴, millega kehtestatakse elektrisüsteemi tasakaalustamise eeskiri, kohaseid tasakaalustamisvõimsuse hankimise ja arveldamise reegleid. Eelnõus loetletud põhimõtted on kooskõlas määruse (EL) 2017/2195 artiklis 44 nimetatud põhimõtetega. Määruse (EL) 2017/2195 artikli 44 lõige 3 võimaldab igal põhivõrguettevõtjal koostada ettepanek luua lisaks tasakaaluarveldusele (mida reguleerib ELTS-i § 53) täiendav arveldusmehhanism, et katta tasakaalustamisvõimsuse hankekulud, halduskulud ja tasakaalustamisega seotud kulud (edaspidi: *tasakaalustamisvõimsuse kulu*). Eelnõuga täpsustatakse tasakaalustamisvõimsuse kulu arveldamist turuosaliste vahel, kuna määrusega (EL) 2017/2195 pole seda reguleeritud.

Tasakaalustamisvõimsuse kulu on seotud sageduse hoidmiseks vajalike reservvõimsuste hankimisega. Euroopa Liidu tasandil reguleerib tasakaalustamisvõimsuse hankimist Komisjoni määrus (EL) 2017/2195.

Tasakaalustamisvõimsuse hankimise vajadus tekib süsteemihalduril vajadusest elektrisüsteemi sagedust hoida. Baltikumi süsteemihaldurid, Eestis Elering, Lätis AST ja Leedus Litgrid, hangivad tasakaalustamisvõimsust ja -energiat (sagedusreservid) Baltikumi jaoks ühiselt, tänu

²³ Komisjoni määrus (EL) 2017/2195, millega kehtestatakse elektrisüsteemi tasakaalustamise eeskiri - <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02017R2195-20220619>

²⁴ Komisjoni määrus (EL) 2017/2195, millega kehtestatakse elektrisüsteemi tasakaalustamise eeskiri - <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02017R2195-20220619>

millele on hankimise kogused ja seeläbi maksumus madalam. Sagedusreservide hankimisega alustatakse Baltikumis 1. veebruaril 2025. Sagedusreserve hangitakse kahes etapis. Esimeses etapis hangitakse sageduse juhtimise valmisolekut järgmiseks päevaks (tasakaalustamisvõimsuse hankimine). Valmisoleku tagamine on vajalik, et teises etapis oleks piisavalt võimsust, mis saaksid süsteemi häiringutega toime tulla. Teises etapis kasutatakse hangitud tasakaalustamisvõimsust vastavalt tegelikule vajadusele ja antakse selle võimsuse juhtimise käsklusi. Teises etapis makstakse tegeliku sagedusreservide tasakaalustamiseks kasutatud energia eest ja seda kulu ei kaeta tasakaalustamisvõimsuse kulust, vaid bilansienergia hinnaga ²⁵ vastavalt ELTS-i §-le 51. Tasakaalustamisvõimsuse kuluga kaetakse tasakaalustamisvõimsuse hankimine ehk sageduse juhtimise valmisolek järgmiseks päevaks.

Baltikumi süsteemihaldurid hakkavad hankima kolme sagedusreservi tüüpi:

- FCR (sageduse hoidmise reserv, *Frequency Containment Reserve*) – hankimine tulenevalt Mandri-Euroopa sünkroonala reeglitest (Komisjoni määrus (EL) 2017/1485²⁶ artikkel 153).
- aFRR (automaatselt aktiveeritav, *Automatic Frequency Restoration Reserve*) – hangitakse kiirete muutuste tasakaalustamiseks. Hankimise vajadus sõltub elektrisüsteemi tegelikust olukorrast, mida mõjutavad eelkõige tarbimise ja tootmise kõikumine.
- mFRR (käsitsi aktiveeritav, *Manual Frequency Restoration Reserve*) – hangitakse suurima võimaliku rikke katmiseks elektrisüsteemis.

Baltikumis hangitakse tasakaalustamisvõimsusi ühiselt. Hankimiskulud jaotatakse proportsionaalselt Eesti, Läti ja Leedu vahel vastavalt tegelikule reservivajadusele.

Tasakaalustamisvõimsuse kulu abil katab süsteemihaldur reguleerimisvõimsuste hankimisega seotud kulud, sealhulgas võimsuste hankimisest tulenev ülekoormustulu ja süsteemivälise avatud tarnega seotud kulud ning nendega seotud administratiivkulud. Tasakaalustamisvõimsuse kulu arvutamise meetodika töötab välja süsteemihaldur Elering ja selle kooskõlastab Konkurentsiamet vastavalt elektrituruseaduse § 53 lõikele 6.

Mis viisil kulud jaotuvad tootjate ning tarbijate vahel ja kas ning mil määral jaotamise aluseks on tarbimise ja tootmise maht või turuosaliste ebabilanss, kehtestatakse meetodikaga. See on kooskõlas määruse (EL) 2017/2195 artikli 44 lõikega 3. Süsteemihalduril on pädevus hinnata erinevate kulud jaotamise skeemide sobivust Eesti turule ning Konkurentsiameti pädevuses on hinnata, kas süsteemihalduri meetodika vastab määruses (EL) 2017/2195 ja elektrituruseaduses sätestatud nõuetele.

Seadusemuudatuse kohaselt katavad tasakaalustamisvõimsuse hankimise kulud tootjad ja tarbijad vastavalt bilansiteenuse hinna arvutamise ühtsele meetodikale, kuid üksnes siis ja sel viisil, kuidas meetodika seda ette näeb. Seadusemuudatus ei võta süsteemihaldurilt ja Konkurentsiametilt võimalust katta tasakaalustamisvõimsuse kulusid muul viisil, näiteks ajutiselt ülekoormustulust või osaliselt võrgutasudest. Kliimaminister on 16.10.2024 kirjaga²⁷ nr 21-2/24/4954 teinud ettepaneku bilansiteenuse hinna arvutamise ühtse meetodika muutmiseks ja soovitanud katta ajutiselt perioodil 1. veebruar 2025 kuni 30. juuni 2025 tasakaalustamisvõimsuste kulud ülekoormustulu vahenditest. Elering on kliimaministri ettepanekuga arvestanud ja kuulutanud välja avaliku konsultatsiooni²⁸ meetodika muutmiseks, et katta kulu ajutiselt ülekoormustulu vahenditest.

²⁵ Bilansienergia hinnad -

<https://dashboard.elering.ee/et/balance/prices?interval=hours&period=months&start=2022-02-28T22:00:00.000Z&end=2022-03-31T20:00:00.000Z>

²⁶ Komisjoni määrus (EL) 2017/1485, 2. august 2017, millega kehtestatakse elektri ülekandesüsteemi käidueeskiri - <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02017R1485-20210315>

²⁷ <https://adr.envir.ee/et/document.html?id=9dcd9206-7f00-483d-b4d1-312d1036cd89>

²⁸ <https://elering.ee/node/2223>

Kui metoodika näeb ette, et kulu kannavad bilansihalduri kaudu tarbijad ja tootjad, siis arveldab kulu süsteemihaldur bilansihaldurite kaudu, kes omakorda arveldavad avatud tarnijate kaudu tarbijate ja tootjatega. Bilansihaldurid ja avatud tarnijad täidavad sealjuures vahendaja rolli, kuid vastutavad tasu kogumise eest. Kuna süsteemihaldur peab olema finantsneutraalne, korrigeerib ta vastavalt ala- või ülelaekunud kuludele või tuludele tasakaalustamisvõimsuse kulu suurust.

Kuna kulu võib selle korrigeerimise vajaduse tõttu muutuda rohkem kui kord aastas, on oluline seaduses täpsustada, et kulu muutumine ei too kaasa võimalust öelda üles lepinguid turuosaliste vahel.

Eelnõu punktiga 18 täiendatakse § 59² lõikega 10. Lõige 10 sätestab, et salvestusperioodi (üks kuu) vältel elektrivõrgust salvestatud elektrienergia eest samal perioodil elektrivõrku tagastatud elektrienergia koguse ulatuses ei võeta taastuenergia toetuste rahastamise tasu juhul, kui salvestatud elektrienergia kogus on tarbimise ja tootmise kõrval eristatav. Muudatuse eesmärk on edendada energiasalvestusüksuste rajamist ja elektriturul osalemist ning tekitada elektritootjatega samaväärset konkurentsi topehitasustamise kaotamise ja seeläbi energiasalvestusüksuste käitamiskulude vähendamise kaudu. Näiteks kui energiasalvestusüksus tarbib elektrivõrgust 100 ühikut elektrienergiat ja tagastab sellest salvestusperioodi jooksul võrku 80 ühikut elektrienergiat, siis maksab energiasalvestusüksus $100 - 80 = 20$ ühiku elektrienergia eest taastuenergia toetuse rahastamise tasu. Muudatus on vajalik, kuna taastuenergia toetuse rahastamise kulu koos edastamiskuluga mõjutab energiasalvestusüksuste käitamist ebamõistlikult palju ja tekitab turubarjääri energiasalvestusüksuste rajamisele. Kuna toodud näites tarbib võrku tagastatud 80 ühikut elektrienergiat ära lõpptarbijat, siis on tagatud, et energiasalvestusüksusest võrku tagastatud 80 ühiku eest ei jää taastuenergia toetuse rahastamise tasu võtmata. Arvestus toimub mõõtepunkti põhjal.

Võrgust võetud elektrienergia eest ei tule tasuda seaduse §-s 59² nimetatud toetuste rahastamise kulu järgmistel juhtudel:

- kui mõõtepunktis mõõdetakse üksnes salvestatud elektrienergia koguseid;
- kui mõõtepunktis mõõdetakse salvestatud elektrienergia koguseid ja toodetud elektrienergia koguseid, kuid üksnes juhul, kui mõõtepunkti tarbimissuunalisest läbilaskevõimsusest vähemalt 50% moodustab energiasalvestusüksuse netovõimsus. Täpsustus on oluline, et vältida olukorda, kus mõõtepunkt on kasutusel ka tarbimise jaoks. Kui mõõtepunktis mõõdetakse koos tootmist, tarbimist ja salvestamist, siis ei kohaldu salvestatud elektrienergiale maksuvabastus, kuna salvestatud elektrienergia ei ole eristatav;
- kui mõõtepunktis mõõdetakse üksnes elektrienergia salvestamist ja tarbimist.

Eelnõu punktidega 19, 30 ja 31 asendatakse jaotusvõrguettevõtja kohustus avalikustada info teeninduspiirkonna muutmisest, võrgutegevuse tõhusust, kvaliteeti ja tulukust käsitlevad põhiandmed, kehtestatud võrgutasu, võrguteenuse osutamise tüüptingimuste muutmise ja uute tüüptingimuste kehtestamise info üleriigilise levikuga päevalehes nõudega avaldada see info võrguettevõtja veebilehel. Nõue avaldada eelnimetatud info üleriigilise levikuga päevalehes on aegunud. Jätkuvalt kehtib ELTS-i § 89, mille kohaselt võrguettevõtja peab kliente lepingu muudatustest eraldi teavitama.

Eelnõu punktidega 20–24 muudetakse võrgu kümneaastase arengukava koostamise sätteid. Paragrahvi 66 lõike 8¹ lisamisega vabastatakse arengukava koostamise kohustusest vertikaalselt ja horisontaalselt integreeritud jaotusvõrguettevõtjad, kelle võrku ühendatud tarbijate elektritarbimise kogus on väiksem kui 100 gigavatt-tundi aastas.

Paragrahvi 66 lõike 9 punkt 2 muudatusega täpsustatakse, milliseid andmeid peab jaotusvõrguettevõtja arengukavaga esitama. Muudatus on vajalik, kuna praegu kehtiva sätte puhul ei ole võimalik üheselt mõista, milliseid andmeid on arengukavas investeeringute esitamise all mõeldud.

Paragrahvi 66 lõike 14 muudatusega vabastatakse Konkurentsiamet kohustusest konsulteerida jaotusvõrguettevõtjate koostatud arengukava üle vaadates võrguühenduse kasutajatega. Kohustus konsulteerida põhivõrguettevõtja arengukava jääb alles.

Paragrahvi 66 lõike 14¹ lisamisega täpsustatakse informatsiooni, mille Konkurentsiamet peab avaldama investeerimisprojektide kohta oma veebilehel. Muudatused on kooskõlas direktiiviga (EL) 2019/944. Lõike 10 muutmise ja lõike 14¹ lisamisega täpsustatakse ka Konkurentsiameti võimalust teha ettekirjutus arengukava seaduse nõuetega kooskõlla viimiseks. Lõikega 14¹ lisatakse võrguettevõtjate kohustus esitada iga aasta 3. märtsiks Konkurentsiametile ülevaade investeerimistegevusest. Muudatus on vajalik, et võimaldada Konkurentsiametil investeerimistegevust seirata ja Konkurentsiameti halduskoormust vähendada. Kehtiv regulatsioon ei ole Eesti eripära arvestades proportsionaalne ja mõistlik. Kõiki Eestis tegutsevaid võrguettevõtjaid silmas pidades puudub vajadus arengukavade koostamise järele, arvestades taoliste ettevõtjate väiksust ja võrguühenduse kasutajate väikest arvu.

Eelnõu punktiga 26 muudetakse § 66³ lõiget 3, mille kohaselt võib Konkurentsiamet jätta sagedusega mitteseotud tugiteenuste spetsifikatsiooni ja toodete tehniliste tingimuste hankimiseks võrguettevõtja koostatud teenuse hankimise põhimõtted kooskõlastamata ja teha ettepanekuid nende muutmiseks, kui need tingimused ei taga teenuse kulutõhusat hankimist ega vasta võrdse kohtlemise ja läbipaistvuse põhimõtetele. Muudatus täiendab olemasolevat sätet Konkurentsiameti võimalusega jätta kooskõlastamata teenuse hankimise põhimõtted, mis ei taga teenuse kulutõhusat hankimist, ja teha ettepanekuid tingimuste muutmiseks.

Samuti nimetatakse riigihanke asemel teenuse hankimise põhimõtteid. Konkurentsiamet kooskõlastab põhimõtted ja loogika, kuidas plaanitakse riigihanget korraldada. Lisaks esitab süsteemihaldur hankimise põhimõtted konsultatsiooniks turuosalistega, enne kui need esitatakse kooskõlastamiseks Konkurentsiametile. Saartalitlusvõime tagamise teenus hangitakse endiselt riigihanke korras.

Eelnõu punktiga 27 täiendatakse § 67 lõigetega 1¹–1³.

Lõigete 1¹–1³ kohaselt rajab võrguettevõtja turuosalise taotluse alusel salvestusperioodi jooksul salvestatud elektrienergia koguse kindlaksmääramiseks liitumispunkti täiendava mõõtepunkti. Salvestusperioodi jooksul salvestatud elektrienergia on seaduse § 3 punkti 22⁴ kohaselt elektrivõrgust võetud ja elektrivõrku tagasi antud elektrienergia. Turuosaline tasub täiendava mõõtepunkti rajamise ja kasutamise eest vastavalt võrguettevõtja hinnakirjale. Eelduslikult on mõõtepunkti rajamise kulu ligikaudu 1000 eurot. Mõõtepunkti kasutamise tingimustes ja mõõteandmete käitlemises lepatakse kokku liitumispunkti kohta sõlmitud võrgulepingus. Kehtiva regulatsiooni järgi paigaldab võrguettevõtja iga tarbija liitumispunkti mõõtepunkti. Reeglina asub kinnistul üks liitumispunkt ja üks mõõtepunkt, välja arvatud teatud erisused. Regulatsioon seda küll ette ei kirjuta, kuid võrguettevõtja pakub võimalust paigaldada korterelamutes igale eluruumile eraldi arvesti või rajada kinnistule mitu mõõtepunkti kas salvestusüksuste või elektrisõidukite laadimispunktide tarbeks. Uue liitumise korral maksab liituja liitumise eest, sh paigaldatava uue arvesti eest. Vana arvesti väljavahetamise korraldab aga võrguettevõtja oma kulul (elektrisüsteemi toimimise võrgueeskiri²⁹ § 31 lõige 3). Praegu seadus ei täpsusta, mis tingimustel ja kuidas võrguettevõtja peaks salvestusseadmete võrguga liitumisi kohtlema, samuti ei reguleeri valdkonda EL-i määrused. Näiteks Komisjoni määruse

²⁹ Elektrisüsteemi toimimise võrgueeskiri - <https://www.riigiteataja.ee/akt/121022019002?leiaKehtiv>

(EL) 2016/631³⁰ artikli 3 lõike 2 kohaselt see salvestusseadmetele ei kohaldu. Kui salvestusseadet rajav turuosaline soovib salvestusseadmele eraldi mõõtepunkti, võimaldab seda praktikas võrguettevõtja üksnes eraldi liitumise korral. Eraldi liitumine omakorda tähendab, et liituja peab tasuma kogu võrguinvesteeringu eest ja tal puudub võimalus sellisel juhul otse omatoodetud taastuvelektrit salvestada. Selle muudatusega tekib olukord, kus salvestusseadme rajaja saab olemasolevat võimsust liitumiseks ära kasutada ja salvestust ka võrguettevõtja eraldi paigaldatava mõõteseadmega mõõta.

Eelnõu punktiga 29 muudetakse § 67 lõike 6 esimest lauset selliselt, et võrguettevõtja peab paigaldama turuosalise soovil tehniliselt keerukama mõõteseadme. Tehniliselt keerukam mõõteseadme tähendab võrguettevõtja tavapäraselt paigaldatava või turuosalise soovil asendatava seadmega võrreldes laiemat funktsionaalsust. Muudatus on vajalik, et turuosalisel saaksid näiteks tarbimiskaja kasutusele võtmist võimaldava keerukama mõõteseadme. Praegu võrguettevõtja alati keerukamat mõõteseadet ei paigalda, kuna seadus ei kohusta seda tegema.

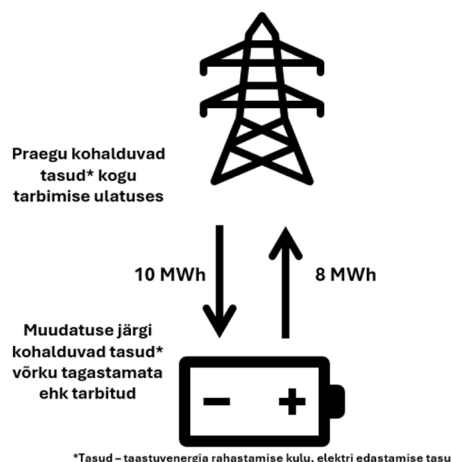
Eelnõu punktiga 31 täiendatakse § 71 lõigetega 10¹ ja 10².

Lõige 10¹ sätestab, et salvestusperioodi vältel (üks kuu) elektrivõrgust salvestatud elektrienergia eest samal perioodil elektrivõrku tagastatud elektrienergia koguse ulatuses edastamistasu ei võeta, juhul kui salvestatud elektrienergia tarbimise ja tootmise kogused on eristatavad. Muudatuse eesmärk on edendada energiasalvestusüksuste rajamist ja osalemist elektriturul ning tekitada elektritootjatega samaväärne konkurents topeltmaksustamise kaotamise ja seeläbi energiasalvestusüksuste käitamiskulude vähendamise kaudu. Näiteks kui energiasalvestusüksus tarbib elektrivõrgust 100 ühikut elektrienergiat ja tagastab sellest salvestusperioodi jooksul võrku 80 ühikut elektrienergiat, siis maksab energiasalvestusüksus $100 - 80 = 20$ ühiku elektrienergia eest edastamistasu. Muudatus on vajalik, kuna praeguste tariifi- ja tasusüsteemidega maksustatakse energiasalvestusüksuste käitamist topelt ja see seab turubarjääri energiasalvestusüksuste rajamisele ning elektriturul osalemisele. Kuna toodud näites tarbib võrku tagastatud 80 ühikut elektrienergiat ära lõpptarbija, siis on tagatud, et energiasalvestusüksusest võrku tagastatud 80 ühiku eest tasutakse jätkuvalt edastamistasu. Edastamistasust vabastamise arvestus toimub mõõtepunkti põhjal.

Võrgust võetud elektrienergia eest ei tule tasuda seaduse § 71 lõike 1 punktis 4 nimetatud edastamistasu järgmistel juhtudel:

- kui mõõtepunktis mõõdetakse üksnes salvestatud elektrienergia koguseid;
- kui mõõtepunktis mõõdetakse salvestatud elektrienergia koguseid ja toodetud elektrienergia koguseid, kuid üksnes juhul, kui mõõtepunkti tarbimissuunalisest läbilaskevõimsusest vähemalt 50% moodustab energiasalvestusüksuse netovõimsus. Täpsustus on oluline, et vältida olukorda, kus mõõtepunkt on kasutusel ka tarbimise jaoks. Kui mõõtepunktis mõõdetakse koos tootmist, tarbimist ja salvestamist, siis salvestatud elektrienergiale edastamistasu maksamise vabastus ei kohaldu, kuna salvestatud elektrienergia ei ole eristatav;
- kui mõõtepunktis mõõdetakse üksnes elektrienergia salvestamist ja tarbimist.

³⁰ Komisjoni määrus (EL) 2016/631, 14. aprill 2016, millega kehtestatakse võrgueeskiri elektritootmisüksuste võrku ühendamise nõuete kohta - <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/631/oj>

Lõige 10² võimaldab võrguettevõtjal mõõtepunkti kasutamise tingimuste rikkumise korral mitte rakendada energiasalvestusüksustele erandeid ja esitada tagasiulatuvalt arve edastustasu ning toetuste rahastamise kulu eest, kuid mitte rohkem kui 12 kuu eest. Tagasiulatuvalt tohib esitada arve vaid selle perioodi eest, mille kohta rikkumine on tuvastatud. Kui rikkumine tuvastati ühe kuu kohta, siis tohib võrguettevõtja tagasiulatuvalt esitada arve vaid selle ühe kuu eest. Lõiget 10² hakatakse rakendada 12 kuud pärast lõike 10¹ jõustumist.

Eelnõu punktiga 32 sätestatakse, et §-s 21⁴ nimetatud kohustuste täitmisega seotud põhjendatud kulud lisatakse põhivõrguettevõtja tegevuskuludesse ning nendega arvestatakse võrgutasude kujundamisel. Muudatus on vajalik selleks, et oleks mõistetav, kuidas süsteemihaldur katab tarbimiskajas osaleme tingimuste välja töötamise ja arendustega seotud kulud. Tarbimiskajas osalemise tingimuste väljatöötamise ja andmevahetusplatvormi arendamise vajadus tuleneb ka koostamisel olevast tarbimiskaja võrgueeskirjast³¹.

Eelnõu punktidega 34, 35, 36 ja 37 täiendatakse § 75¹ lõiget 1 punktidega 1^{1–18} ja sama paragrahvi lõigetega 2^{1–23} vastavalt direktiivile (EL) 2019/944.

Punktid 1^{1–18} sätestavad arvetel või koos arvetega esitatava info.

Lõige 2¹ täpsustab, millised kuluosad peavad olema elektriarvel esitatud. Määruse (EL) 2016/1952 järgi tuleb arvel esitada tarbimiskoguste lõikes:

- energia- ja tarnekulud. Eestis on kehtiv praktika eristada arvel elektrienergia kogus, müügitarnekulud ja kuutasu. Selline praktika on kooskõlas määrusega;
- võrgukulu. Eestis on kehtiv praktika eristada elektri edastamise kulud (ööine ja päevane) ning fikseeritud võrgutasu komponent eraldi. Selline praktika on kooskõlas määrusega;
- maksud, lõivud ja tasud. Eestis eristatakse kehtiva praktika kohaselt arvel käibemaks, taastuenergia tasu ja elektriaktsiis. Selline praktika on kooskõlas määrusega.

Lõige 2² sätestab tarbija õiguse saada arveid soovi korral elektroonselt.

Lõige 2³ sätestab tarbija õiguse tasuda arvete eest, kasutades erinevaid makseviise ja paindlikku korda. Erinevate makseviiside all mõeldakse võimalust maksta elektriarve eest vähemalt pangalaenukandega, müüjate iseteeninduse kaudu või e-arvega. Arvete eest tasumise paindlik kord tähendab, et elektrimüüja võimaldab tarbijal maksta teisiti kui üksnes kuupõhiselt tarbitud elektrikoguse eest, näiteks võimaldab elektrimüüja maksta tarbijal iga kuu sama summa vastavalt prognoositud tarbimisele. Sel juhul ei maksa tarbija elektri eest kokkuvõttes küll rohkem ega vähem, kuid saab oma kulusid paremini planeerida, kuna need on kuude jooksul

³¹ <https://www.acer.europa.eu/documents/public-consultations/pc2024e07-public-consultation-draft-network-code-demand-response>

jagatud võrdsemateks osadeks. Samuti tähendab elektri eest paindliku tasumise kord makseraskuste tekkides osa- või järelmaksetena tasumise võimaldamist. Eelmainitud juhul võib elektrimüüja rahalise kohustuse täitmisega viivitamise korral nõuda tarbijalt viivist vastavalt võlaõigusseaduses sätestatud korrale.

Eelnõu punktiga 38 muudetakse § 87 lõike 1 punkti 9 ja täpsustatakse punktis, et koos lepinguga antakse tarbijale info kaebuste käsitlemise kohta, sealhulgas teave tarbija õiguste kohta, mis on seotud vaidluste kohtuvälise lahendamisega. Olemasoleva sätte kohaselt antakse vaid teave kaebuste käsitlemise kohta, mis pole piisav direktiivi (EL) 2019/944 ülevõtmiseks ja vajab täpsemalt sõnastamist.

Eelnõu punktiga 39 täiendatakse § 87 lõikega 1¹, millega sätestatakse, et liitumislepingus, võrgulepingus, elektrilepingus ja agregeerimislepingus tuleb esitada lihtsas ja täpses sõnastuses kokkuvõtte põhilistest lepingutingimustest. Lepingu kokkuvõtte eesmärk on tarbijale anda kokkuvõttev info lepingus olevast. Lepingu kokkuvõtte ei ole lepingu osa, mistõttu vaidluste korral lähtutakse üksnes lepingus sätestatud tingimustest. Kliimaministeerium avaldab oma veebilehel näidise lepingu kokkuvõttest, et juurutada ühtlast praktikat lepingu kokkuvõtete koostamisel.

Eelnõu punktiga 40 täiendatakse § 87 lõigetega 6 ja 7.

Lõige 6 kohustab vähemalt 200 000 tarbijat teenindavat elektrimüüjat pakkuma tarbijatele dunaamilise elektrihinnaga lepinguid ja tähtajalisi fikseeritud elektrihinnaga lepinguid. Dunaamilise elektrihinnaga lepingu definitsioon on eelnõu punktis 1 ja tähtajalise fikseeritud elektrihinnaga lepingu definitsioon on punktis 6. Muudatus ei too kaasa sisulist muutust elektrimüüjate pakkumistes, kuna juba praegu pakuvad elektrimüüjad tarbijatele dunaamilise elektrihinnaga pakette, kuid muudatus on vajalik direktiivi (EL) 2019/944 ülevõtmiseks.

Lõige 7 sätestab tarbija õiguse saada enne lepingu sõlmimist teavet sõlmitava lepinguga kaasnevatest võimalustest ja riskidest³². Dunaamilise elektrihinnaga lepingu puhul on oluline, et tarbija on saanud teabe, et selle lepinguga elektrihind kauplemisperioodi jooksul muutub ja oma tarbimist on võimalik ajatada soodsama hinnaga aegadele. Tähtajalise fikseeritud elektrihinnaga lepingu puhul on tarbijal oluline teada lepingu lõpetamisega kaasnevate kulude ja lepinguperioodi kohta, sealhulgas on oluline tarbijale selgitada, et lepingu lõpetamise vajadus võib tekkida näiteks kinnisvara müügil.

Eelnõu punktiga 41 sätestatakse, et kodutarbijalt ja äriühingult, kus lepingu sõlmimise hetkel töötab vähem kui 50 inimest ning mille aastakäive ja aastane bilansimaht ei ületa kümme miljonit eurot, ei tohi vahetustasu küsida. Muudatus on vajalik direktiivi (EL) 2019/944 artikli 12 lõike 2 ülevõtmiseks.

Eelnõu punktiga 42 muudetakse § 88 lõike 5 teist lauset ja täpsustatakse, et kui ennetähtaegselt lõpetatakse tähtajaline elektrileping või agregeerimisleping kodutarbijaga ja äriühinguga, kus lepingu sõlmimise hetkel töötab vähem kui 50 inimest ning mille aastakäive ja aastane bilansimaht ei ületa kümme miljonit eurot, ei tohi küsitav tasu ületada lepingu lõpetamisega elektrimüüjale või agregatorile kaasnevat otsest rahalist kahju. Otsene kahju ei ole lepingu lõpetamisega teenimata jäänud kasum, vaid kulu, mis elektrimüüjal või agregatoril lepingu lõpetamise tõttu tekib, näiteks kulu sellest, et elektrimüüja on tarbija prognoositud tarbimiskoguse katmiseks elektri kokkulepitud hinnaga tarbijale müümiseks elektritootjalt pikaajaliste lepingutega ette soetanud. Kuna elektrimüüjal puudub ülevaade äriühingu majandusnäitajatest lepingu sõlmimise hetkel, siis tuleb äriühingul teavitada elektrimüüjat, kui

³² TTJA soovitusel: <https://www.ttja.ee/uudised/elektripakette-puudutavad-kusimused-tekitavad-tarbijates-segadust-loe-kuidas-teha-teadlikke>;
Kliimaministeeriumi soovitusel: <https://kliimaministeerium.ee/energeetika-maavarad/korged-energiiahinnad/energiapaketid>.

tema majandusnäitajad vastavad eelnimetatud näitajatele. Vaidluste korral lasub otsese rahalise kahju tõendamise kohustus elektrimüüjal ja agregatoril. Vastavalt ELTS-i § 93 lõikele 11 lahendatakse juhul, kui lepingu osapooli puudutavates võlaõiguslikes küsimustes kokkuleppele ei jõuta, need tsiviilkohtumenetluse seadustikus või tarbijakaitseseaduses sätestatud korras.

Eelnõu punktidega 43 ja 44 täpsustatakse, et õigusaktidest tulenevate muudatuste tõttu tehtavad lepingumuudatused ei loo alust lepingu erakorraliseks ülesütlemiseks võlaõigusseaduse § 196 tähenduses ehk ei teki mõjuvat põhjust lepingu erakorraliseks ülesütlemiseks. Jätkuvalt on lepingut võimalik üles öelda vastavalt elektrituruseaduses ja võlaõigusseaduses ning lepingus sätestatule. Võlaõigusseaduse § 234 lõike 4 ja elektrituruseaduse § 88 lõike 5 kohaselt võib elektrilepingus ja agregeerimislepingus kokku leppida lepingu ennetähtaegse lõpetamise tasus. Kui sellises tasus on lepingus kokku lepitud, siis muudatus õigusaktis ei vabasta lepinguosapooli lepingu ennetähtaegse lõpetamise eest kokkulepitud tasust. Muudatus on vajalik õigusselguse loomiseks olukordades, kus õigusaktide muudatus viib vajaduseni lepinguid muuta. Samuti täpsustatakse, et kui elektrimüüja või agregator muudab tulenevalt õigusaktist elektrilepingut või agregeerimislepingut, ei vabasta see tarbijat ennetähtaegse lõpetamise tasu maksmisest, kui ta sellises olukorras tähtaegse lepingu lõpetada soovib.

Eelnõu punktiga 45 täiendatakse § 89 lõiget 5 pärast sõna „arvega“ sõnadega „või kirjalikult tarbija antud kontaktaadressil“. Muudatuse eesmärk on muuta selgemaks lepingu muudatusega seotud info edastamist tarbijale. Kehtiva sõnastuse kohaselt tuleb lepingu muudatusest tarbijat teavitada koos arvega. Tavapäraseks on muutunud arve saamine panga iseteeninduse kaudu, mis juhul ei ole võimalik panna arvega kaasa täiendavat infot. Selguse huvides täpsustatakse, et lepingu muudatusest võib peale arvel teavitamise informeerida tarbijat ka otse tema kontaktaadressi kaudu: saata teabe lepingus märgitud e-posti aadressile või postiaadressile.

Eelnõu punktiga 46 täiendatakse § 89 lõikega 7. Muudatuse kohaselt peab elektrimüüja tarbija fikseeritud elektrihinnaga lepingult dunaamilise elektrihinnaga lepingule üleviimiseks saada tarbijalt selge nõustumuse. Nõustumus ehk aktsept on vastavalt võlaõigusseaduse § 20 lõikele 1 otsese tahteavaldusega või mingi teoga väljendatud nõusolek sõlmida leping. Kehtivalt fikseeritud elektrihinnaga lepingult tarbija üleviimiseks dunaamilise elektrihinnaga lepingule ei loeta nõustumuseks tarbija vaikimist või tegevusetust. Sätte eesmärk on viia regulatsioon kooskõlla direktiiviga (EL) 2019/944 ja tagada, et müüja ei vahetaks ühepoolset tarbija fikseeritud elektrihinnaga lepingut dunaamilise elektrihinnaga lepingu vastu.

Eelnõu punktidega 47 ja 48 täiendatakse § 90 lõike 2 teist lauset võrguettevõtja kohustusega anda tarbijale enne tema tarbimiskoha võrgust lahtiühendamist ülevaade muudest võimalustest peale lahtiühendamise. Paragrahvi 90 lisatakse lõige 2¹, milles loetletakse teave muude võimaluste kohta kui tarbimiskoha võrgust lahtiühendamine, sealhulgas teave sotsiaalhoolekandeseadusega sätestatud võimalustest.

Paragrahvi 90 lõige 2¹ punkt 1 viitab sotsiaalhoolekandeseaduses sätestatud võimalustele. Sotsiaalhoolekandeseaduse § 44 sätestab kohalike omavalitsuste pakutava võlanõustamisteenuse ja §-d 131–134 võimaluse saada toimetulekutoetust. Teave võlanõustamisteenuse ja toimetulekutoetuse kohta võib võlglast abistada ja vältida tarbimiskoha lahtiühendamist ja tarbija elektrita jäämist.

Paragrahvi 90 lõike 2¹ punkti 2 kohaselt tuleb võrguettevõtjal esitada tarbijale teave energiasäästmise võimaluste kohta. Teadlikkus energiasäästmise võimaluste kohta võib aidata tarbijal oma kulusid kontrolli alla saada.

Paragrahvi 90 lõike 2¹ punkti 3 kohaselt tuleb võrguettevõtjal esitada tarbijale teave alternatiivsete maksevõimaluste kohta, näiteks võlgnevuse eest osamaksetena või maksegraafiku järgi tasumise kohta. Osamaksetena või maksegraafiku järgi tasumisel võib elektrimüüja rahalise kohustuse täitmise viivitamise korral nõuda tarbijalt viivist vastavalt

võlaõigusseaduses sätestatud korrale. Teave võimaldab tarbijal oma kulusid planeerida, need kontrolli alla saada ja vältida tarbimiskoha võrgust lahtiühendamist.

Paragrahvi 90 lõike 2¹ punkti 4 kohaselt edastab võrguettevõtja tarbijale info võimaluse kohta vähendada kuni võlgnevuse kõrvaldamiseni tema võrguühenduse võimsust, kui võrguettevõtja selliseid võimalusi pakub.

Eelnõu punktiga 49 täpsustatakse, et Konkurentsiamet kontrollib kõiki bilansiteenuse hinna komponente, mida süsteemihaldur metoodika kohaselt arvutab. Muudatus on vajalik, et vältida võimalikke eriarvamusi tulevikus. Praegune säte viitab üksnes bilansienergia hinna kontrollimisele, kui bilansiteenuse kulu koosneb rohkematest komponentidest, sh tasakaalustamisvõimsuse kulust.

Eelnõu punktiga 50 täiendatakse § 93 lõike 6 punkti 18, lisades sinna Konkurentsiameti kohustuse hinnata dünaamilise elektri hinnaga lepingute statistikat ja mõju tarbija arvetele ning avaldada sellekohane info kord aastas.

Eelnõu punktiga 51 täpsustatakse, et Konkurentsiamet ei tööta tarbimiskajas osalemise tingimusi välja, vaid kooskõlastab need. Muudatus on kooskõlas ELTS-i § 21⁴ muudatusega.

Eelnõu punktiga 52 täiendatakse § 93 lõiget 6 punktiga 22³, mille kohaselt Konkurentsiamet jälgib tarbimiskajas osalemise ja agregeerimise mahtusid ning turu käivitumist. Punkti eesmärk on tagada, et Konkurentsiamet jälgib tarbimiskaja ja agregeerimise turgu ning vajadusel uuendab tarbimiskajas osalemise tingimusi.

Eelnõu punktiga 53 täpsustatakse, et kui elektrituruseaduses sätestatud agregeerimislepinguid puudutavates võlaõiguslikes küsimustes kokkuleppele ei jõuta, lahendatakse need tsiviilkohtumenetluse seadustikus või tarbijakaitseseaduses sätestatud korras. Muudatuse eesmärk on parandada õigusselgust. Muudatusega ei kaasne täiendavate vaidluse lahendamine, kuna juba täna lahendatakse lepingulised vaidlused tsiviilkohtumenetluse seadustikus või tarbijakaitseseaduses sätestatud korras.

Eelnõu punktiga 54 täiendatakse seadust rakendussättega, mille kohaselt saab võrguettevõtja käesoleva seaduse § 71 lõikes 10² nimetatud tasude võtmist tagasiulatuvalt rakendada 12 kuud pärast lõike jõustumist. Rakendussäte on vajalik, kuna tasude võtmist mõõtepunkti kasutamise tingimuste rikkumise korral rakendatakse kuni 12 kuud tagasiulatuvalt.

4. Eelnõu terminoloogia

Eelnõuga muudetakse elektrituruseaduse termineid „mõõteseade“, „salvestusperiood“, „seotud ettevõtjad“ ja lisatakse uued terminid „dünaamilise elektri hinnaga leping“, „tähtajaline fikseeritud elektri hinnaga leping“, „kauplemisperioodil netomõõtmine“ ja „vahetustasu“. Täpsem ülevaade uutest terminitest on seletuskirja peatükis 3.

5. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõuga kõrvaldatakse elektrienergia ühisturu direktiivi (EL) 2019/944 ülevõtmise puudused, mille Euroopa Komisjon on rikkumismenetluses esile toonud.

Muudatused, mis käsitlevad saartalitlusvõime tagamise teenust, on kooskõlas Euroopa Liidu õigusega. Teenus kvalifitseerub potentsiaalselt saartalitlusvõimeks, mis on üks sagedusega mitteseotud tugiteenustest, mis on omakorda tugiteenuste alaliik. Tegemist on teenusega, mille süsteemihaldur peab tagama, ja see ei ole käsitletav ressursside piisavusena määruse³³

³³ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2019/943, 5 juuni 2019, milles käsitletakse elektrienergia siseturgu (uuesti sõnastatud), ELT L 158, 14.06.2019, lk 54–124.

2019/943 IV peatüki tähenduses. Teenuse hankimine on kooskõlas direktiivi 2019/944 artikli 40 lõigetega 4 ja 5, mis käsitlevad sagedusega mitteseotud teenuste ostmist.³⁴ Sama direktiivi artikli 2 lõige 49 defineerib sagedusega mitteseotud tugiteenused, viidates sealhulgas saartalitlusvõimele.

6. Seaduse mõjud

Direktiivi ülevõtmise mõjude analüüs on esitatud seletuskirja alapunktides 6.1–6.6. Saartalitlusvõime tagamise teenusega kaasnevaid mõjusid analüüsib seletuskirja alapunkt 6.7.

Eelnõu käsitleb järgmisi teemavaldkondi (seletuskirja alapunktid 6.1–6.6):

- 1) tarbija õigus sõlmida dünaamilise elektri hinnaga leping ja tähtajaline fikseeritud elektri hinnaga leping, õigus saada selge kokkuvõtte lepingutingimustest ja soovi korral selgitused, kuidas temale esitatud arve on koostatud;
- 2) agregeerimise ja tarbimiskaja regulatsiooni täiendused suurendamiseks tarbimise paindlikkust;
- 3) elektrisalvestuse topeltmaksustamise kaotamine;
- 4) võrguettevõtja kohustus esitada tarbijale lepingu ülesütleamise teatisega teave muude võimaluste kohta kui tarbimiskoha võrgust lahtiühendamise;
- 5) kauplemisperioodil netomõõtmise kasutusele võtmine tarbijatele arvete esitamisel;
- 6) tasakaalustamisvõimsuse hankimise kulu rahastamise kord.

Mõjuhindang

Tegemist on eelkõige tarbija õigusi ja Euroopa Liidu õiguse ülevõtmist täpsustava eelnõuga ning rakendamisega ei kaasne olulisi riske, samuti ei kavandata põhimõttelisi muudatusi õiguskorras. Seetõttu ei ole seletuskirjale lisatud HÕNTE § 46 nõuete kohast põhjaliku mõjuanalüüsi aruannet.

6.1. Tarbija õigus sõlmida dünaamilise elektri hinnaga leping ja tähtajaline fikseeritud elektri hinnaga leping, õigus saada selge kokkuvõtte lepingutingimustest ja soovi korral selgitused, kuidas temale esitatud arve on koostatud

Sihtrühm:

- 1) tarbijad (2023. aasta lõpu seisuga olid eratarbijad sõlminud 583 944 lepingut);
- 2) elektrimüüjad (2022. aasta seisuga oli Eestis kodutarbijatel neli üle 5% turuosaga jaemüüjat³⁵).

Muudatus ei too kaasa suurt mõju ei tarbijatele ega elektrimüüjatele, kuna juba praegu pakuvad elektrimüüjad dünaamilise elektri hinnaga pakette. Vähest sotsiaalset mõju avaldab müüjate kohustus selgemalt teavitada põhilistest lepingutingimustest ja võrguettevõtja kohustus teavitada tarbijat võlgnevuse korral võimalustest võlgnevus likvideerida. Seaduses on sätestatud minimaalsed nõuded sellise info tarbijale esitamiseks.

³⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2019/944, 5. juuni 2019, elektrienergia siseturu ühiste normide kohta ja millega muudetakse direktiivi 2012/27/EL, OJ L 158, 14.6.2019, lk 125–199

³⁵ Elektri- ja gaasiturust aruanne 2022, Konkurentsiamet – <https://www.konkurentsiamet.ee/asutus-uudised-ja-kontakt/aruanded-analuusid-hinnangud/elektri-ja-gaasiturust-aruanded>.

Muudatusel ei ole mõju riigi julgeolekule ja välissuhetele, majandusele, elu- ja looduskeskkonnale, riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele ega muud otsest ega kaudset mõju.

6.2. Agregeerimise ja tarbimiskaja regulatsiooni täiendused suurendamaks tarbimise paindlikkust

Seadusega ei kehtestata tarbimiskaja turumudelit ega panda paika hüvitise maksmise suurust ja korda. Muudatusega kaotatakse Konkurentsiameti kohustus tarbimiskajas osalemise tingimused välja töötada ja suunatakse see kohustus süsteemihaldurile. Muudatus on põhjendatud, kuna süsteemihalduril on teadmised ja oskused tingimused välja töötada. Näiteks Rootsi ja Soome on samuti suunanud tarbimiskajas osalemise tingimuste väljatöötamise oma regulatsioonis süsteemihaldurile. Täpsemad nõuded tarbimiskajas osalemise tingimustele kehtestatakse ministri määrusega, misjärel koostab süsteemihaldur tarbimiskajas osalemise tingimused, mille Konkurentsiamet kooskõlastab.

Seetõttu mõjutab muudatus üksnes Konkurentsiameti halduskoormust, mis väheneb, ja süsteemihalduri halduskoormust, mis suureneb. Täpsemad mõjud sõltuvad ministri määrusega kehtestatud nõuetest ja süsteemihalduri väljatöötatavatest tarbimiskajas osalemise tingimustest.

Sellegipoolest on järgnevalt mõjusid sisulisemalt analüüsitud, võttes arvesse Euroopa Liidu regulatsiooniga sätestatud põhimõtteid, Balti põhivõrguettevõtjate kontseptsioonidokumenti³⁶, Konkurentsiameti koostatud analüüsi³⁷ ja ENTSO-E tarbimise juhtimise võrgueeskirja ettepanekut³⁸.

Sihtrühm ja põhilised mõjud:

1. Kodutarbijad (2023. aasta lõpu seisuga 657 689 elektrilepingut) ja ettevõtjad (2023. aasta lõpu seisuga 106 333 elektrilepingut)³⁹:

- mõju avaldub võimaluses oma tarbimise vähendamise eest tasu saada ja madalamas elektri hinnas.

2. Agregaatorid (agregaatorite aktiveeritav tarbimiskaja võimsus tasakaalustamisturul on praegu 1–2 MW, kuid muudatusest loodetakse tarbimiskaja potentsiaali 200–400 MW⁴⁰ kasutusele võtmist; tarbimiskaja agregeerivaid ettevõtteid on Eestis praegu alla kümne):

- mõju ettevõtlusele on positiivne, sest luuakse selge regulatiivne raamistik ja võimalus müüa agregeeritud tarbijate tarbimiskaja elektriturgudele. Positiivne mõju väljendub elektrit tarbivatele ettevõtetele, kel on võimalik tarbimiskajas osaleda, aga loob võimalused ka elektrimüüjatele ja bilansihalduritele elektritarbijate agregeerimisega tegeleda.

³⁶ Demand Response through Aggregation – a Harmonized Approach in Baltic Region. Concept proposal, Elering, AST, Litgrid – <https://elering.ee/sites/default/files/public/Elektritur%20Demand%20Response%20through%20Aggregation%20%20a%20Harmonized%20Approach%20in%20the%20Baltic....pdf>.

³⁷ Tarbimise juhtimise iseseisva agregatori tururaamistiku ettepanekud Eestile, Konkurentsiamet – https://www.konkurentsiamet.ee/sites/default/files/news-files/tarbimise_juhtimise_iseseisva_tururaamistiku_ettepanekud_eestile.docx.

³⁸ Tarbimise juhtimise võrgueeskirja konsultatsioon, ENTSO-E – <https://consultations.entsoe.eu/markets/public-consultation-networkcode-demand-response>.

³⁹ Aruanne elektri- ja gaasiturust Eestis, Konkurentsiamet, 2023 - <https://www.konkurentsiamet.ee/analused-ja-uuringud/elektri-ja-gaasitur-aruanded>

⁴⁰ Tarbimise juhtimine. Suurtarbijate koormusgraafikute salvestamine ning analüüs tarbimise juhtimise rakendamise võimaluste tuvastamiseks, Tallinna Tehnikaülikool, Elering – https://elering.ee/sites/default/files/attachments/Tarbimise_juhtimine_1.pdf.

3. Süsteemihaldur (Elering):

- mõju tasakaalustamise turule positiivne, kuna seal suurenevad tarbimiskaja pakkumiste kogused ja seeläbi langeb bilansienergia hind;
- suureneb halduskoormus, kuna süsteemihaldur hakkab tsentraalselt tarbimiskaja arveldust tegema ja peab selleks andmevahetusplatvormi (AVP) arendama. Tasakaalustamisturu jaoks on AVP uuendused juba tehtud, kuid need tuleb teha ka teiste turgude jaoks. Samuti töötab süsteemihaldur välja tarbimiskajas osalemise tehnilised tingimused.

4. Bilansihaldurid (2023. aasta seisuga on Eestis registreeritud 13 bilansihaldurit, kellest suurima turuosaga on tarbimise järgi⁴¹ Eesti Energia AS, Scener OÜ, Elektrum Eesti OÜ, Alexela Energia AS ja Olerex AS):

- bilansihaldurid on mõjutatud vähesel määral, kuna vajalikke tarbeid bilansiplaanide vahel ja arveldust teeb süsteemihaldur.

5. Võrguettevõtjad (2023. aasta seisuga oli Eestis üks põhivõrguettevõtja (Elering) ja 34 jaotusvõrguettevõtjat⁴²):

- suureneb halduskoormus, kuna võrguettevõtjad peavad töötama välja vajalikud meetodikad;
- tarbimiskaja kasutusele võtmisega vähenevad võrgu arenduskulud, kuna tarbimiskaja kasutusele võtmine võimaldab juhtida koormusi võrgus, pakkuda tarbijatele paindlikku liitumist ning hankida muid paindlikkus- ja tugiteenuseid elektrivõrgu talitluskindluse toetamiseks.

Direktiivi (EL) 2019/944 artikkel 17 seab raamistiku tarbimiskajas osalemisele agregeerimise kaudu. Eesti võttis direktiivi üle elektrituruseadusega, mille kohaselt Konkurentsiamet töötab välja tarbimiskajas osalemise tingimused, mille põhjal omakorda võrguettevõtjad koostavad vajaminevad meetodikad. Praegused täiendused tehakse elektrituruseadusesse tulenevalt direktiivi (EL) 2019/944 ülevõtmise suhtes algatatud rikkumismenetlustest, milles Euroopa Komisjon toob esile mitmed agregeerimisega seotud nüansid, mida Eesti pole rakendanud. Muudatused tehakse ka selleks, et täpsemalt sätestada raamistik ja osapoolte kohustused, mis esialgu jäid täpsustamata ja on tekitanud tõrkeid tarbimiskajas osalemise tingimuste väljatöötamises. Olulisem muudatus on see, et täpsemad tarbimiskaja nõuded sätestatakse määruses ja tarbimiskajas osalemise tingimused töötab Konkurentsiameti asemel välja süsteemihaldur Elering.

Tarbimiskajas osalemise tingimuste väljatöötamine võimaldab tarbijatel agregatorite kaudu osaleda elektriturgudel ja oma tarbimise vähendamise eest tasu saada. Tarbimise vähendamine toob alla elektri börsihindu, aga langetab ka keskmist elektrihinda, kuna tarbimist vähendatakse eelkõige kallitel tundidel. Kuna muudatus toob kaasa tarbimiskaja agereerimise elavnemise, muutub tarbimine üha paindlikumaks ja on võimeline kiiremini reageerima muutlikule taastuvelektri tootmisele, seeläbi vähendades kaudselt vajadust investeerida kallitesse tipujaamadesse. Tarbimiskaja mahtude suurenemine ja selle osalemine tasakaalustamisturul vähendab ka bilansienergiakulu ja sel viisil elektrimüüja marginaali kulu tarbija arvetel.

Sotsiaalne, sealhulgas demograafiline mõju

Eelnõul on potentsiaalne positiivne mõju tervisele kasvuhoonegaaside heite vähenemise tõttu, mis tuleneb fossiilenergia tootmise vähenemisest.

⁴¹ Elektri- ja gaasiturust aruanne 2023, Konkurentsiamet – <https://www.konkurentsiamet.ee/asutus-uudised-ja-kontakt/aruanded-analuusid-hinnangud/elektri-ja-gaasiturust-aruanded>.

⁴² Elektri- ja gaasiturust aruanne 2023, Konkurentsiamet – <https://www.konkurentsiamet.ee/asutus-uudised-ja-kontakt/aruanded-analuusid-hinnangud/elektri-ja-gaasiturust-aruanded>.

Eelnõu mõjul võib turuosaliste aktiivsuse suurenemine parandada leibkondade toimetulekut. Selle saavutamise eeldab, et süsteemihalduri väljatöötatavad tarbimiskajas osalemise tingimused on piisavad, et tarbimiskaja turgu elavdada. Lisaks tarbimiskaja positiivsele mõjule elektri odavnemise näol, millest võidab kogu ühiskond, on tarbijatel võimalus ka ise agregatori kaudu oma tarbimise vähendamise eest tasu saada.

Puhaskasu (*net-benefit*) metoodika tagab, et tarbimiskaja toob tarbijale alati hinnavõidu. Lõplik otsus metoodika rakendamise kohta tehakse elektrituru toimimise võrgueeskirjas. Compass Lexecon hindas⁴³, et tarbimiskaja võib tuua elektri hind alla olulisel määral, sealjuures suurendada ka elektrimüüjate kasu, kui nad soetavad soodsama hinnaga elektrit fikseeritud hinnaga lepingute täitmiseks. Näiteks Prantsusmaal alanes elektri hind keskmiselt 7,6 €/MWh ja tiputarbimisega tundidel 40 €/MWh. Uuringu põhjal oleks Eestis 2023. aasta tarbimise 8 072 000 MWh juures järgmise päeva turuhind 61 miljonit eurot aastas madalam. Eesti hindade suurt volatiilsust arvestades võib eeldada, et tarbimiskajast saadav kasu on veelgi suurem. Taani analüüs (tabel 4)⁴⁴ hindas, et aastaks 2030 alaneb tarbijate jaoks tarbimiskaja tulemusena elektri hind 26% ja energiasüsteemi kulud on 46,5% väiksemad võrreldes olukorraga, kus tarbimiskaja kasutusele ei võeta. Taani analüüsi tulemused on Eestile paremini laiendatavad, kuna ka Eesti elektrisüsteemis toodetakse 2030. aastal suur osa elektrist taastuvatest energiaallikatest.

Tarbijal on võimalik oma tarbimist suurendada või vähendada agregatorite kaudu. Tarbija vaatest on agregator teenusepakkuja, kes reguleerib tarbija eest vajalikku tarbimist vastavalt lepingus kokkulepitule. Lõplik teenus, mida tarbija saab kasutada, sõltub teenusepakkujast ehk agregatorist. Tõenäoliselt toimub tarbija jaoks tarbimiskajas osalemine automaatselt ja märkamata, vastasel juhul ei oleks tarbija tarbimiskajast huvitatud. Mõned turuosalised, kes tarbijale juba pakuvad võimalust tarbimist juhtida:

- Alexela AS⁴⁵;
- Eesti Energia AS⁴⁶;
- R8 Technologies AS⁴⁷;
- Fusebox OÜ⁴⁸;
- Futugrid Technologies OÜ⁴⁹.

Neid turuosalisi võrreldes on näha, et kõik pakuvad veidike erinevaid lahendusi ja on orienteeritud erinevatele turuosaliste gruppidele. Praegu saavad agregatorid tarbijate tarbimist juhtida vastavalt järgmise päeva elektri hinnale või pakkuda agregeerimist tasakaalustamisturule. Järgmise päeva turuhinnale vastavalt tarbimist juhtides tekib tarbijale hinnavõit sellest, et ta tarbib elektrit soodsamal ajahetkel. Tasakaalustamisturul tarbija otse osaleda ei saa, kuna turul osalemiseks on süsteemihaldur kehtestanud tehnilised tingimused, millele peab tarbimiskaja vastama. Näiteks peab minimaalne tarbimise vähendamise maht ühes tunnis olema vähemalt üks megavatt-tund. Sellises koguses elektrit tarbib näiteks üks korterelamus elav tarbija aastas, mistõttu ei saa selline tarbija oma tarbimiskaja iseseisvalt turule pakkuda. Selleks ongi olemas agregatorid, kes saavad tuhandeid tarbijad kokku agregeerida ja neid automaatselt samal ajal juhtida.

⁴³ Study on the quantification of Demand Response (DR) benefits to electricity suppliers and consumers in Europe in 2030 on its way to achieve deep decarbonisation, Compass Lexecon – https://dr4eu.org/wp-content/uploads/2021/05/CL-full-study_20210118.pdf.

⁴⁴ The role of demand response in the power system of the Netherlands, 2030–2050, TNO – <https://publications.tno.nl/publication/34639481/emVYyq/TNO-2022-P10131.pdf>.

⁴⁵ <https://www.alexela.ee/et/eraklient/juhi-oma-elektrit-targalt>

⁴⁶ <https://www.enefit.ee/et/ari/energiatooted/paindlikenergia>

⁴⁷ <https://r8tech.io/>

⁴⁸ <https://fusebox.energy/>

⁴⁹ <https://futugrid.com/>

Tarbimiskaja ei pruugi tarbijale üldse ebamugavust tekitada. Näiteks kui tarbija teab, et ta mingil ajal ei ole nõus tarbimiskajas osalema, saab ta selles agregaatoriga sõlmitavas lepingus kokku leppida. Igal juhul saab tarbija vastavalt agregaatoriga sõlmitud lepingule oma tarbimise ajatamise eest tasu. Praegu ei ole kodutarbijate agregeerimine siiski levinud, kuna avanenud ei ole kõik tasakaalustamisturud ning tarbimiskaja ei saa pakkuda järgmise päeva ja päevasisesele turule. Kui seadusemuudatuse tulemusena tarbimiskaja turg suureneb, saab tarbija ühtmoodi elektrimüüja valimisega valida endale ka agregaatori, kes tema tarbimist juhib. Tarbija saab agregaatori sel juhul valida vastavalt agregaatori pakutavatele tingimustele, sealhulgas võtta arvesse lubatud tasu või kokkukõidu, mida tarbija saab. Tarbija valikut võivad mõjutada ka kasutajamugavus, klienditeeninduse kvaliteet või muud kriteeriumid, mille puhul tarbija üht teenusepakkujat ehk agregaatorit teisele eelistab. Tarbija sõlmib agregaatoriga lepingu, misjärel paigaldab agregator tarbija juurde vajalikud, tarbimist automaatselt juhtivad seadmed.

Eelnõu mõjutab ka tööturгу, luues uusi töövõimalusi seoses uute paindlikkusteenuste arendamise ja pakumisega, sealhulgas nii info- ja kommunikatsioonitehnoloogia kui ka energeetika alal tegutsevatele inimestele.

Mõju haridusele

Eelnõul on positiivne mõju valdkondlikule teadus- ja arendustegevusele. Juba praegu arendavad ülikoolid tarbimise juhtimiseks mitmeid rakendusi, tarbimiskaja turu elavnemisel see mõju tugevneb.

Mõju riigi julgeolekule ja välissuhetele

Eelnõu eesmärk on suurendada energiajulgeolekut seoses muutuva elektrisüsteemiga. Mida suurem on paindlikkus elektrisüsteemis, seda kindlam on energiajulgeolek ning seda väiksem on vajadus elektrienergiat importida. Elektrisüsteemi suurem mitmekesisus tugevdab võimet tagada lõpptarbijate varustamine elektrienergiaga tiputarbimise ajal.

Mõju majandusele ja ettevõtlusele

Tarbimiskaja turu elavnemisel on positiivne mõju majandusele elektri odavnemise, tööhõive suurenemise ja tarbijate toimetuleku paranemise kaudu. Mida rohkem finantsressursse jääb ettevõtjate ja tarbijate kasutusse, seda rohkem saavad nad teha investeeringuid ja kulutusi. Taanis tehtud analüüsi järgi võib hinnavõit tarbijatele olla tervelt 26% aastas.

Tarbimiskajal on positiivne mõju ka elektritootjatele, kuna see võimaldab integreerida elektrisüsteemi suuremas mahus taastuvelektri tootmist ja vajadusel suurendada elektritarbimist, kui taastuvelektrit toodetakse palju, ning vähendada elektritarbimist, kui taastuvelektrit toodetakse vähe. Tarbimiskaja võib elektrimüüjate ja bilansihaldurite kasumlikkust pigem suurendada, kuna elektri hind langeb ja selle volatiilsus väheneb, mistõttu vähenevad bilansihalduri kulutused bilansienergiaks. Tarbimiskaja võimaldab elektrimüüjal soetada fikseeritud hinnaga lepingute täitmiseks elektrit soodsamalt ning elektri hinna väiksem volatiilsus võimaldab pakkuda tarbijatele soodsama fikseeritud elektri hinnaga pakette.

Agregaator on turuosaline, kes pakub tarbijale või tootjale võimalust oma tarbimine ja tootmine koondada suuremaks koguseks ja seda elektriturule müüa. Agregator võib peale tarbimise ja tootmise agregeerimise pakkuda ka tehnoloogilisi lahendusi, mis võimaldavad näiteks tarbimist vajadusel automaatselt vähendada. Kodumajapidamistes on juhitava võimsuse potentsiaal⁵⁰ suurim, jäädes vahemikku 55–230 MW, äri- ja teeninduse sektoris on võimalik juhtida võimsusi vahemikus 93–112 MW, tööstussektoris on juhitav võimsus ligi 65 MW. Arvestades elektrotehnika tööstuse ning infotehnoloogia ettevõtjate innovaatilisust ja võimekust ning eri

⁵⁰ Tarbimise juhtimine. Suurtarbijate koormusgraafikute salvestamine ning analüüs tarbimise juhtimise rakendamise võimaluste tuvastamiseks, Elering, Tallinna Tehnikaülikool – https://elering.ee/sites/default/files/attachments/Tarbimise_juhtimine_1.pdf.

sektorite potentsiaali, oleks teoreetiliselt võimalik Eestis arendada ja allutada tarbimise juhtimisele võimsusi 200–400 MW.

Seega kaasnevad eelnõuga uued ärivõimalused inimestele, kes soovivad tegeleda agregeerimisega. Samuti kaasnevad uued ärivõimalused info- ja kommunikatsioonitehnoloogia sektorile, kes saab töötada välja lahendusi andmete analüüsimiseks ja tarbimist mõjutavate otsuste tegemiseks ning operatiivseks infoedastuseks. Tarbijatel on võimalik teenida tulu, täites agregaatoriga sõlmitud kokkulepet, mille alusel vähendab tarbija teatud aegadel elektrienergia tarbimist.

Tarbimiskaja täpsemad nõuded sätestatakse elektrituru toimimise võrgueeskirjas ja osalemise tingimused töötab välja süsteemihaldur (Elering), mis tähendab tõenäoliselt Eleringile vajadust võtta tööle uusi spetsialiste ja arendada andmevahetusplatvormi. Konkreetseid kulusid on praegu võimatu nimetada, kuna vajalikud arendused plaanitakse teha koos muude vajaminevate arendustega, näiteks selleks, et rakendada praegu väljatöötavat tarbimiskaja võrgueeskirja⁵¹. Sellegipoolest saab eelnevalt viidatud materjalidele ja uuringutele toetudes ning tarbimiskaja olemuse järgi kindlalt öelda, et kaasnev kasu ületab kordades vajalikke kulusi. Andmevahetusplatvormi uuendamise kulud kaetakse põhivõrguettevõtja võrgutasust vastavalt ELTS-i § 71 lõikele 8.

Mõju elu- ja looduskeskkonnale

Eelnõul on elu- ja looduskeskkonnale positiivne mõju. Tarbimiskaja potentsiaali kasutuselevõtt vähendab CO₂ heidet ehk mõjub soodsalt välisõhu kvaliteedile. Samuti väheneb vajadus toota tiputundidel elektrit sellistest fossiilsetest ressurssidest nagu maagaas ja põlevkivi.

Mõju regionaalarengule

Eelnõu toetab kõigi Eesti piirkondade jätkusuutlikku arengut, kuivõrd tarbimiskaja kasutuselevõtt ei ole seotud konkreetse piirkonnaga. Eelnõu eesmärk on kaasata võimalikult palju turuosalisi, sealhulgas elektrienergia lõpptarbijaid igas piirkonnas.

Eelnõu mõjul tekivad inimestele võimalused arendada äritegevust, sealhulgas on eelis nendel, kellel on teadmised energeetikast ja informaatika valdkonnast. Täiendav äritegevus loob uusi töökohti, näiteks tarbimiskaja lahenduste väljatöötajatele, teenuse müüjatele ja digiseadmete tarbija juurde paigaldajatele. Tarbimiskaja tulemusena elektrihinna kulude vähendamine võimaldab ka laiemalt ettevõtetel raha suunata uutesse investeeringutesse, mis võivad kaasa tuua täiendavad tökohad. Uued valdkonnad võimaldavad pakkuda nimetatud töid inimestele, kes ei saa jätkata ettevõtmistes, mis on seotud keskkonnakahjulike tehnoloogiate abil elektrienergia tootmisega.

Mõju riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele

Lisakohustus, mille eelnõu Konkurentsiametile kaasa toob, on kohustus jälgida tarbimiskaja ja agregeerimisturu arengut ning kooskõlastada tarbimiskajas osalemise tingimused ja võrguettevõtjate koostatavad meetodikad. Kuna eelnõuga eemaldatakse elektrituruseadusest kehtiv Konkurentsiameti kohustus töötada välja tarbimiskajas osalemise tingimused, jääb Konkurentsiameti töökoormus kokkuvõttes samaks.

Muu otsene või kaudne mõju

Muudatustel on kaudne mõju infotehnoloogia arengule, kuna tarbimiskaja potentsiaali kasutuselevõtt eeldab digisüsteemide rakendamist, sealhulgas Eleringi hallatava andmevahetusplatvormi täiendamist. Kuna andmevahetusplatvormi tuleb arendada elektrituru

⁵¹ Tarbimise juhtimise võrgueeskirja konsultatsioon, ACER – <https://www.acer.europa.eu/documents/public-consultations/pc2024e07-public-consultation-draft-network-code-demand-response>.

reformist⁵² tingitud uute nõuete tõttu, saab täiendavad arendused teostada koos uute algatustega, vähendades sellega arenduste kulu. Andmevahetusplatvormi uuendamise kulud kaetakse põhivõrguettevõtja võrgutasust vastavalt ELTS-i § 71 lõikele 8.

Muudatus suurendab ka Eesti energiajulgeolekut, vähendades vajadust toota puudujääv elekter imporditavatest kütustest või katta puudujääk imporditava elektriga.

Muu otsene või kaudne mõju puudub. Ebasoovitavate mõjude kaasnemise risk on väike kõikides sihtrühmades.

6.3. Elektrisalvestuse topeltmaksustamise kaotamine

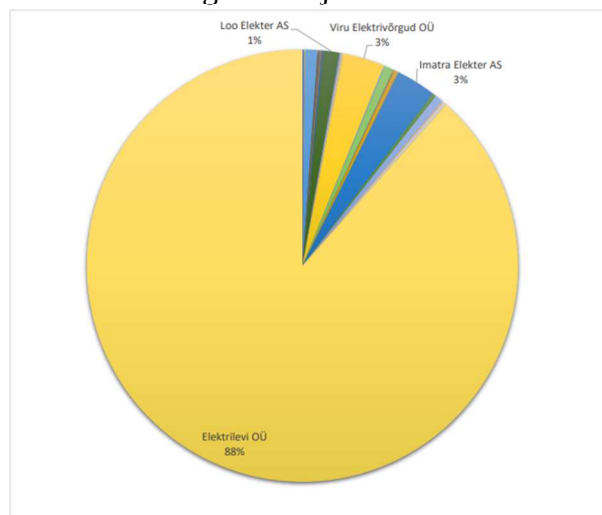
Sihtgrupp ja põhilised mõjud:

1. Salvestuse arendajad (akude paigaldamise huvi on tõenäoliselt taastuvelektri tootjatel (Elektrilevi võrgus ligikaudu 20 000 tootjat⁵³). Elektrilevi 2023. aasta andmetel oli elektrivõrku ühendatud kaks energiasalvestusüksust. Eleringi andmetel⁵⁴ on põhivõrguga liitumas 752,86 MW elektrisalvestusega seotud ettevõtjat (seitse liitumist)):

- mõju investeeringutele on positiivne, kuna suurenevad energiasalvestusüksuste võimalused elektriturult tulu teenida ja oma käitamiskulusid vähendada.

2. Võrguettevõtjad (2023. aasta seisuga oli Eestis üks põhivõrguettevõtja (Elering) ja 33 jaotusvõrguettevõtjat⁵⁵):

- kuna edastustasu ja taastuenergia toetuste rahastamise tasu arvestavad ning lisamõõtepunkti paigaldamise tellivad võrguettevõtjad, suureneb selle arvelt mõningal määral nende halduskoormus. Eratarbijatele võrguteenust pakuvad võrguettevõtjad võimaldavad korterielanikele juba praegu mitme arvesti paigaldamist, mistõttu ei ole lisanduv halduskoormus märkimisväärne. Eestis on 34 võrguettevõtjat, kellele muudatus mõju avaldab. Jaotusvõrguettevõtjate turuosad⁵⁶:

⁵² <https://www.consilium.europa.eu/et/press/press-releases/2024/05/21/electricity-market-reform-council-signs-off-on-updated-rules>

⁵³ <https://elektrilevi.ee/et/uudised/2023-aasta-tootmisrekordid-elektrilevi-vorgus>

⁵⁴ <https://www.elering.ee/pohivorguga-liitumine>

⁵⁵ Elektri- ja gaasiturust aruanne 2023, Konkurentsiamet – <https://www.konkurentsiamet.ee/asutus-uudised-ja-kontakt/aruanded-analuusid-hinnangud/elektri-ja-gaasiturust-aruanded>.

⁵⁶ Elektri- ja gaasiturust aruanne 2023, Konkurentsiamet – <https://www.konkurentsiamet.ee/analuusid-ja-uuringud/elektri-ja-gaasiturust-aruanded>

- Lisamõõtepunkti maksumuse tasub turuosaline, kes mõõtepunkti rajamist soovib. Sellegipoolest tuleneb vajadus paigaldada lisamõõtepunkte elektrituru korralduse parandamise direktiivi (EL) 2024/1711 artikli 4 ülevõtmisest, mille kohaselt peab olema tarbijal võimalus paigaldada oma kinnistule mitu mõõtepunkti. Eelmainitud artikkel peab olema rakendatud hiljemalt juulis 2026, kuid nõue energiasalvestusüksuse jaoks eraldi mõõtepunkt rajada hakkab kehtima 1. jaanuaril 2026.

Energiasalvestusüksustena on käsitatavad erinevad lahendused alates pumphüdroelektrijaamadest kuni hoonetesse paigaldatud akupankadeni, sealhulgas elektriautode akud. Salvestusega on võimalik suunata energiat elektrivõrku siis, kui selleks tipukoormuste ajal vajadus tekib. Seega on võimalik kõrgema elektrihinna ajal energiasalvestusseadmete elektrienergiat võrku suunates tulu teenida. Tulu saavad teenida kõik energiasalvestusseadmete omanikud sõltumata nende suurusest – väiksemad salvestusseadmete omanikud saavad elektriturgudel osaleda agregatorite kaudu. Mitmed turuosalised on Kliimaministeeriumile väljendanud huvi hakata väiksemaid energiasalvestusüksuseid Eestis agregeerima ehk korraga salvestite tarbimist ja tootmist juhtima.

Elektrienergia salvestamisel maksavad turuosalised praegu edastamistasu ja taastuenergia toetuste rahastamise tasu kogu elektri eest, mida nad võrgust salvestiga tarbivad. Selleks et muuta investeeringud salvestusse tasuvaks, peab salvesti päeva jooksul läbi tegema mitu täis- ja tühjakslaadimise tsüklit. Reeglina laeb salvesti end ühel päeval täis ja annab selle elektri samal või järgmisel päeval võrku tagasi, misjärel tarbib tarbija võrku tagastatud elektri ära ja maksab selle eest edastamistasu, taastuenergia toetuste rahastamise tasu ja elektriaktsiisi. Seega maksab elektrienergia salvestamise eest eelmainitud tasud turuosaline, misjärel maksab sama elektri tarbimise eest eelmainitud tasud ka tarbija. Eelnõu eesmärk on mitte võtta elektrienergia võrgust salvestamisel eelmainitud tasusid koguse eest, mis salvestusperioodi jooksul (üks kuu) võrku tagastatakse. Energiasalvestusüksus võib muudatusega hoida käitamiskuludelt kokku kuni 50%.

Muudatus võimaldab energiasalvestusüksuste rajamise konkurentsivõimeliseks muuta, mille tulemusena suurenevad investeeringud energiasalvestusse. Energiasalvestusüksuse rajamise kulu on ligikaudu 1 mln €/MW ja akude eluiga 10–15 aastat. Investeeringuotsuse tegemisel on oluline, et investeering aku eluea jooksul tulu tooks. Akudega elektriturgudel teenitavat tulu vähendavad olulisel määral topehttasud, mida salvestades võrgust tarbitud elektri eest tasutakse. Energiasalvestusüksuse investeeringuotsus sõltub kapitalikuludest, muutuvkuludest ja tuludest. Tulud jagunevad järgmiselt:

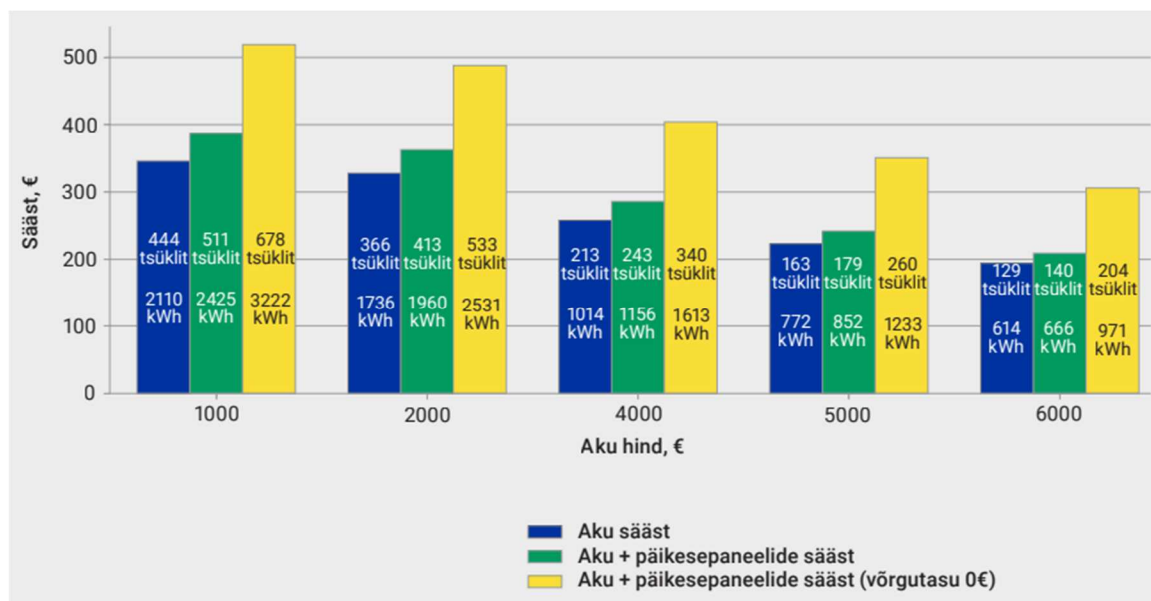
- Arbitraaz ehk järgmise päeva turult elektrihinna erinevusest teenitav tulu. Tulu sõltub sellest, mis hinnaga elektri tarbiti ja mis hinnaga seda võrku müüdi. Näiteks kui salvestades tarbiti võrgust elektrit, siis saab elektri võrku tagasi müüa ajal, kui elektrihind on palju kõrgem, kui oli salvestamise kulu. Elektri salvestamise kulu sisaldab⁵⁷ järgmist:
 - elektrihind – sõltub elektrihinna volatiilsusest, mida suuremad on hinnakõikumised, seda rohkem võimalusi on salvestades teenida;
 - võrgutasud;
 - taastuenergiatasu;
 - elektriaktsiis;
 - käibemaks.
- Elektrihinna osakaal salvestamise hinnast moodustab kuni kolmandiku kogukulust, mis tähendab, et suur osa opereerimiskuludest on seotud fikseeritud tasudega. Kui salvestades tarbitakse elektrit tundidel, kus elekter on nullilähedase hinnaga, tuleb ikka tasuda kõik muud tasud. Kui salvestusseadmega soovitakse elektrit võrku tagasi müüa,

⁵⁷ https://energiatalgud.ee/sites/default/files/2024-05/Memo%20elektrihinnast_FIN.pdf

peab tagasimüügihind olema kõrgem kui salvestatud elektri hind ja salvestuse elektrikadu (olenevalt tehnoloogiast võib salvestuse kadu olla 10–20%);

- Süsteemihaldurile tasakaalustamisteenuse pakkumine. Selleks et tagada elektrisüsteemi tasakaal igal ajahetkel, hangib süsteemihaldur Elering turuosalistelt tasakaalustamist. Salvestusseadmed saavad tasakaalustamisturule pakkuda tootmist või tarbimist.

Arenguseirekeskuse analüüsi⁵⁸ kohaselt topeelt-võrgutasude kaotamise mõju on näha alloleval pildil (tulpadele on märgitud aastane laadimistsükli arv ja akusse salvestatud energia kogus (kWh). Ilmneb, et võrgust salvestatava energia puhul võimaldab võrgutasu kaotamine ja salvestustehnoloogia hinna soodsamaks muutumine 5 kWh aku korral säästa aastas 100–150 eurot.):

Eelnenud loetelust nähtub, et salvestusprojektide tulusus sõltub tugevalt elektrituru hinnast ja selle volatiilsusest. Topeltemaksustamise kaotamine võimaldab salvestusüksusel rohkematel tundidel elektriturul osaleda ja tuua kaasa suuremat positiivset mõju.

Energiasalvestusüksused tagastavad elektrit võrku kallitel tundidel, mistõttu elektrihind neil tundidel langeb või välditakse tiputundide energiavajaduse katmiseks fossiilsete tootmisseadmete käivitamist. Odavamatel tundidel ehk siis, kui elektrisüsteemis on elektri ülejääk, salvestusüksused tarbivad ja tõstavad seeläbi nende tundide elektrihinda. Odavamate tundide elektrihinna tõus vähendab vajadust maksta riigipoolset taastuvenegiatoetuste rahastamise tasu ja suurendab taastuvelektri tootjate kasumit, kuid vähendab kasumit, mida saavad fossiilkütustest elektrit tootvad jaamad. Tallinna Tehnikaülikooli tehtud analüüsist selgub, et Eestis langetaks 500–1000 MW salvestusvõimsuse lisandumine elektri tipuhindu tarbijale üle 35 miljoni euro võrra. 500–1000 MW võimsusele vastab aku mahutavus 2000–6000 MWh. Mida suurem on aku mahutavus, seda kauem on võimalik sellega elektrit salvestada ja süsteemi tagastada.

Sotsiaalne, sealhulgas demograafiline mõju

Eelnõul on potentsiaalne positiivne mõju tervisele kasvuhoonegaaside heite vähenemise tõttu, mis tuleneb fossiilenergia tootmise vähenemisest.

Salvestusvõime arendamine toob kaasa keskmise elektrihinna langemise ja elektri odavnemise just tiputundidel, samuti vähenevad kulutused taastuvenegiatoetuste rahastamisele. Lisaks on salvestusüksuste rajamisel potentsiaalselt positiivne mõju võrgukoormuse juhtimisele ehk

⁵⁸ https://arenguseire.ee/wp-content/uploads/2024/06/2024_aktiivsed-tarbijad-tuleviku-energiasüsteemis_raport-1.pdf

väheneb vajadus võrku üle dimensioonida. Kõik nimetatud aspektid kajastuvad tarbija elektriarvetel ehk energiasalvestusüksuste rajamine võimaldab alandada tarbijate elektrihinda. Kui turuosaline soovib eristada energiasalvestusüksusega salvestatud elektrit, peab ta tasuma täiendava mõõtepunkti eest. Täiendav mõõtepunkt on vajalik üksnes juhtudel, kui ühes liitumispunktis asuvad koos tootmine, tarbimine ja salvestus. Muudel juhtudel piisab ühest mõõtepunktist. Lisamõõtepunkti rajamise maksumus on ligikaudu 1000 eurot.

Eelnõu mõjutab ka tööturgu, pakkudes uusi töövõimalusi seoses uute energiasalvestusüksuste arendamise ja rajamisega, sealhulgas nii info- ja kommunikatsioonitehnoloogia kui ka energeetika alal tegutsevatele inimestele.

Mõju haridusele

Eelnõul on positiivne mõju valdkondlikule teadus- ja arendustegevusele. Juba praegu arendavad ülikoolid mitmeid rakendusi ja katseprojekte salvestuse jaoks ja topeltmaksustamise kaotamine avaldab sellele veelgi positiivset mõju.

Mõju riigi julgeolekule ja välissuhetele

Eelnõu eesmärk on suurendada energiajulgeolekut seoses muutuva elektrisüsteemiga. Mida suurem on paindlikkus elektrisüsteemis, seda kindlam on energiajulgeolek ning seda väiksem on vajadus elektrienergiat importida. Elektrisüsteemi suurem mitmekesisus parandab võimet tagada lõpptarbijate varustamine elektrienergiaga tiputarbimise ajal.

Mõju majandusele ja ettevõtlusele

Salvestusturu elavnemisel on positiivne mõju majandusele elektrihinna langemise, tööhõive suurenemise ja tarbijate toimetuleku paranemise kaudu. Mida rohkem finantsressurssi jääb ettevõtjate ja tarbijate kasutusse, seda rohkem saavad nad teha investeeringuid ja kulutusi. Tööhõive suureneb, kui tekib nõudlus energiasalvestusüksuste, nende rajamise ja salvestusseadmeid juhtivate nutisüsteemide järele, mis omakorda suurendab vajadust ekspertide järele, kes neid seadmeid paigaldavad, hooldavad ja müüvad.

Energiasalvestusüksuste rajamisel võib olla negatiivne mõju fossiilkütuseid kasutava elektritootmise kasumlikkusele, kuid positiivne mõju taastuvelektri tootjate kasumlikkusele.

Topeltmaksustamise kaotamisega kaasnevad uued äri võimalused inimestele, kes soovivad tegeleda energiasalvestusüksuste rajamisega.

Positiivselt mõjutab eelnõu ka elektrisõidukite kasutuselevõttu ning nende kaasatust energiasüsteemi salvestusseadmetena, mis läbi suureneb positiivne mõju elektrihinnale veelgi.

Energiasalvestusüksuste topeltmaksustamise kaotamine vähendab potentsiaalselt edastamistasust ja taastuenergia toetuste rahastamise tasust saadavaid tulusid. Kuna siiani ei ole salvestusüksusi suures mahus rajatud, on mõju võrreldes praeguse olukorraga tagasihoidlik. Kui salvestusvõimsust rajatakse kokku 500 megavati eest ja need energiasalvestusüksused töötaks 2400 tundi aastas, oleks 80% efektiivsuse ja megavatt-tunnis 10-eurose võrgutasu korral energiasalvestusüksuste kulude kokkuhoid topeltmaksustamisega võrreldes kuni 4,8 miljonit eurot aastas⁵⁹. Kuna salvestusüksuste rajamisel on positiivne mõju nii elektrivõrgule ja -süsteemile kui ka majandusele, ületab positiivne majanduslik mõju tekkinud kulud.

Mõju elu- ja looduskeskkonnale

Eelnõul on elu- ja looduskeskkonnale positiivne mõju. Salvestuspotentsiaali kasutuselevõtt vähendab CO₂ heidet ehk mõjub soodsalt välisõhu kvaliteedile. Samuti väheneb vajadus toota

⁵⁹ Mudelarvutus (FinantsAkadeemia OÜ) – <https://energiatalgud.ee/sites/default/files/2022-06/MUDEL%20SALVESTUS%20v1a.xlsx>

tiputundidel elektrit sellistest fossiilsetest ressurssidest nagu maagaas ja põlevkivi ning suureneb taastuvelektri tootmise maht.

Mõju regionaalarengule

Eelnõu toetab kõigi Eesti piirkondade jätkusuutlikku arengut, sest salvestuse kasutuselevõtt ei ole seotud mõne konkreetse piirkonnaga. Sellegipoolest on suur potentsiaal elektrivõrgu liitumisvõimsuste näol olemas Ida-Virumaal, kus elektrisalvestusüksuste rajamine suurendaks tööhõivet.

Eelnõu mõjul tekivad inimestele võimalused arendada äritegevust, sealhulgas on eelis eeldab digisüsteemide rakendamist, sealhulgas võimalust paigaldada salvestuse tarbeks täiendavaid mõõtepunkte (kaugloetavaid arvesteid).

Muudatus suurendab ka Eesti energiajulgeolekut, vähendades vajadust toota puudujääv elekter imporditavatest kütustest või katta puudujääk imporditava elektriga.

Muu otsene või kaudne mõju puudub.

Kokkuvõttes on elektrisalvestuse topeltmaksustamise kaotamine pigem keskmise mõjuga, kuna muudatus ei sea kohustust, vaid annab turuosalisele võimaluse elektrisalvestusüksust rajada ja topeltmaksustamise vabastust küsida. Potentsiaalselt paigaldavad omale salvestusseadmed praegu päikesest ja tuulest elektrit tootvad turuosalised, keda on ligikaudu 20 000. 2023. aasta seisuga oli Elektrilevi võrku ühendatud kaks salvestusseadet ja Eleringi andmetel⁶⁰ on täitmisel seitse salvestusega seotud liitumislepingut.

6.4. Võrguettevõtja kohustus esitada tarbijale lepingu ülesütleamise teatisega teave muude võimaluste kohta kui tarbimiskoha võrgust lahtiühendamine

Sihtgrupp ja põhilised mõjud:

1. Eratarbijad (2023. aasta lõpu seisuga olid eratarbijad sõlminud 583 944 lepingut):

- kaudselt on mõjutatud kõik tarbijad, kuid otsene mõju avaldub tarbijatele, kellel tekivad võlgnevused elektriarvete tasumisel. Muudatuse mõju on positiivne, kuna võimaldab makseraskustesse sattunud tarbijal hakata otsima võimalusi võlast vabanemiseks ning vältida elektriühenduse katkestamist.

2. Võrguettevõtjad (2023. aasta seisuga oli Eestis üks põhivõrguettevõtja (Elering) ja 34 jaotusvõrguettevõtjat⁶¹):

- kuna ELTS-is sätestatakse, millise info peab võrguettevõtja tarbijale tema võlgnevuse korral esitama, siis suureneb võrguettevõtja halduskoormus minimaalselt.

Eelnõu sätestab mitmeid muudatusi, millega soovitakse suurendada tarbijate teadlikkust, sealhulgas kohustus lisada lepingusse peamiste lepingutingimuste kokkuvõte ja võrguettevõtja kohustus esitada tarbijale lepingu ülesütleamise teatisega teave muude võimaluste kohta kui tarbimiskoha võrgust lahtiühendamine. Muudatused tulenevad direktiivist (EL) 2019/944 ja selle ülevõtmisega seotud rikkumismenetlustest.

Mõningast sotsiaalset mõju avaldab võrguettevõtja kohustus enne tarbija võrgust lahtiühendamist teavitada teda alternatiividest. Värskest võlgadesse sattunud tarbijal ei pruugi olla piisavaid teadmisi energia säästmise võimaluste kohta või teadmisi võimalusest kohalikult

⁶⁰ <https://www.elering.ee/pohivorguga-liitumine>

⁶¹ Elektri- ja gaasiturust aruanne 2023, Konkurentsiamet – <https://www.konkurentsiamet.ee/asutus-uudised-ja-kontakt/aruanded-analuusid-hinnangud/elektri-ja-gaasiturust-aruanne>.

omavalitsuselt toimetulekutoetust taotleda. Alternatiivne võimalus võib tarbijale olla ka tema võrguühenduse piiramine, mida ELTS-i § 90 lõige 8 võimaldab.

Muu otsene või kaudne mõju muudatusel puudub.

Muudatus on väikese mõjuga, kuna ka praegu antakse tarbijale lepingutingimused edasi mõistetavalt, kokkuvõtte lepingu tingimustest võimaldab tarbijal aga veelgi lihtsamalt oma lepingust ülevaade saada. Teave alternatiivsete võimaluste kohta võrgust lahtiühendamise asemel on samuti väikese mõjuga, küll suureneb ettevõtete halduskoormus. Kuna sellise teabe saab võrguettevõtja esitada koos teavitusega võlgnevuse kohta, on lisanduv koormus pigem väike. Kui lisateabe jagamine tarbijatele vähendab inimeste arvu, kes tuleb võrgust lahti ühendada, siis võrguettevõtja kulud ja halduskoormus kokkuvõttes pigem vähenevad. Muudatus annab tarbijatele lisainfot võimaluse kohta pöörduda toimetulekutoetuse palvega omavalitsuse poole ja vältida nii oma tarbimiskoha võrgust lahtiühendamist.

6.5. Kauplemisperioodil netomõõtmise kasutusele võtmine tarbijatele arvete esitamisel

Sihtgrupp ja põhilised mõjud:

1. Aktiivne võrguteenuse kasutaja⁶² (2022. aastal 9311 ehk ligi 2% kõigist majapidamistest⁶³):

- mõju nendele tarbijatele on positiivne, kuna nende kulutused elektrienergiale vähenevad märkimisväärselt. Muudatuse tulemusel võib aktiivsete võrguteenuse kasutajate arv suureneda.

2. Ettevõtjad, kes lokaalselt taastuvelektrit toodavad ja tarbivad (ligikaudu 10 000 ettevõtet):

- mõju nendele tarbijatele on positiivne, kuna nende kulutused elektrienergiale vähenevad märkimisväärselt.

Kauplemisperioodil netomõõtmine vähendab elektrikulusid aktiivsetel võrguteenuse kasutajatel 5–40%⁶⁴.

Sotsiaalne, sealhulgas demograafiline mõju

Eelnõul on positiivne mõju aktiivsetele võrguteenuse kasutajatele ja taastuvelektrit oma tarbeks tootvatele ettevõtetele, nende elektrikulu väheneb kuni 40%. Kuna eelmainitud tarbijad maksavad muudatuse tõttu vähem edastustasu ja taastuenergia rahastamise tasu, võivad seetõttu teiste tarbijate jaoks eelmainitud tasud vähesel määral kasvada. Taastuvelektri osakaalu suurenemine elektrisüsteemis jällegi vähendab elektrihipa ehk võidavad ka tarbijad, kes ise taastuvelektrit ei tooda.

Mõju majandusele ja ettevõtlusele

Ettevõtjad ja kodumajapidamised on tõenäolisemad päikesepaneelidesse ja teistesse taastuenergia tehnoloogiatesse investeerijad, mis suurendab nõudlust nimetatud toodete ja teenuste järele. Samuti vähendab muudatus tarbijate ja ettevõtete energiakulusid. Kulude vähendamine suurendab ettevõtete konkurentsivõimet ning võib soodustada uute töökohtade loomist ja majanduskasvu.

Mõju elu- ja looduskeskkonnale

⁶² Elektrituru seaduse § 3 lg 1⁴ kohaselt on aktiivne võrguteenuse kasutaja tarbija või tarbijate rühm, kes tarbib, salvestab või müüb elektrienergiat, mis on toodetud tema omandis oleval kinnistul (edaspidi omatoodetud elektrienergia), osutab paindlikkusteenust või osaleb omatoodetud elektrienergia hoone energiatõhususe parendamises tingimusel, et selline tegevus ei ole tema peamine äri- või kutsetegevus.

⁶³ <https://arenguseire.ee/raportid/aktiivsed-tarbijad-tuleviku-energiasüsteemis-arengusuundumused-aastani-2040>

⁶⁴ Kliimaministeeriumi arvutus

Eelnõul on elu- ja looduskeskkonnale positiivne mõju. Taastuvelektri tootmise suurendamine vähendab CO₂ heidet ehk mõjub soodsalt välisõhu kvaliteedile ja aitab leevendada kliimamuutusi.

Mõju riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele

Muudatus ei too kaasa mõjusid riigiasutustele ega kohalikele omavalitsustele.

Muu otsene või kaudne mõju

Muudatustel puudub muu otsene või kaudne mõju.

6.6. Tasakaalustamisvõimsuse hankimise kulu rahastamise kord

Sihtgrupp ja põhilised mõjud:

1. Bilansihaldurid (2023. aasta seisuga on Eestis registreeritud 13 bilansihaldurit, kellest suurima turuosaga on tarbimise järgi⁶⁵ Eesti Energia AS, Scener OÜ, Elektrum Eesti OÜ, Alexela Energia AS ja Olerex AS):

- kuna tasakaalustamisvõimsuse kulu arveldatakse bilansihaldurite kaudu, siis vastutavad nemad avatud tarnijatelt kulu kokku kogumise eest. Bilansihaldurid koguvad juba praegu tarnijate kaudu tarbijatelt ja tootjatelt tariifi 0,08 €/MWh, mille tarnijad on absorbeerinud või arvestanud tarbijate ja tootjate teenustasudesse.

2. Tarnijad (2023. aasta seisuga on Eestis registreeritud 72 elektritarnijat⁶⁶):

- kuna tasakaalustamisvõimsuse kulu arveldatakse bilansihaldurite kaudu tarnijatele, vastutavad nemad tootjatelt ja tarbijatelt kulu kokku kogumise eest. Tarnijad koguvad juba praegu tarbijatelt ja tootjatelt tariifi 0,08 €/MWh, mille tarnijad on absorbeerinud või arvestanud tarbijate ja tootjate teenustasudesse.

3. Võrguettevõtjad (2023. aasta seisuga oli Eestis üks põhivõrguettevõtja (Elering) ja 34 jaotusvõrguettevõtjat⁶⁷):

- kuna metoodika näeb ette kulude osalist kogumist võrguettevõtja kaudu, vastutavad võrguettevõtjad tarbijatelt ja tootjatelt kulude kokku kogumise eest. Võrguettevõtjatele ei tekita muudatus siiski olulisi mõjusid, kuna juba praegu koguvad võrguettevõtjad tarbijatelt võrgutasusid, elektriaktsiisi ja taastuvenergia tasu.

Eelnõu punktiga 13 täpsustatakse Komisjoni määruse (EL) 2017/2195, millega kehtestatakse elektrisüsteemi tasakaalustamise eeskiri, kohaseid tasakaalustamisvõimsuse hankimise ja arveldamise reegleid. Eelnõus loetletud põhimõtted on kooskõlas määruse (EL) 2017/2195 artiklis 44 nimetatud põhimõtetega. Määruse (EL) 2017/2195 artikkel 44 lõige 3 võimaldab igal põhivõrguettevõtjal koostada ettepanek luua peale tasakaaluarvelduse (mida reguleerib ELTS-i § 53) täiendav arveldusmehhanism, et katta tasakaalustamisvõimsuse hankekulud, halduskulud ja tasakaalustamisega seotud kulud. Eelnõuga täpsustatakse tasakaalustamisvõimsuse kulu arveldamist turuosaliste vahel, kuna määrusega (EL) 2017/2195 pole seda reguleeritud. Eelnõuga ei kehtestata tasakaalustamisvõimsuse hankimise põhimõtteid

⁶⁵ Elektri- ja gaasiturude aruanne 2023, Konkurentsiamet – <https://www.konkurentsiamet.ee/asutus-uudised-ja-kontakt/aruanded-analuusid-hinnangud/elektri-ja-gaasiturude-aruanded>.

⁶⁶ Elektri- ja gaasiturude aruanne 2023, Konkurentsiamet – <https://www.konkurentsiamet.ee/asutus-uudised-ja-kontakt/aruanded-analuusid-hinnangud/elektri-ja-gaasiturude-aruanded>.

⁶⁷ Elektri- ja gaasiturude aruanne 2023, Konkurentsiamet – <https://www.konkurentsiamet.ee/asutus-uudised-ja-kontakt/aruanded-analuusid-hinnangud/elektri-ja-gaasiturude-aruanded>.

ega korda, mistõttu ei kirjeldata eelnõus mõjusid, mis tulenevad tasakaalustamisvõimsuse hankimisest ja selle kulust.

Tasakaalustamisvõimsuse hankimise vajadus tekib süsteemihalduril vajadusest elektrisüsteemi sagedust hoida. Baltikumi süsteemihaldurid, Eestis Elering, Lätis AST ja Leedus Litgrid, hangivad tasakaalustamisvõimsust ja -energiat (sagedusreservid) Baltikumi jaoks ühiselt, tänu millele on hankimise kogused väiksemad ja seetõttu maksumus väiksem. Sagedusreservide hankimisega alustatakse Baltikumis 1. veebruaril 2025. Sagedusreserve hangitakse kahes etapis. Esimeses etapis hangitakse sageduse juhtimise valmisolekut järgmiseks päevaks (tasakaalustamisvõimsuse hankimine). Valmisoleku tagamine on vajalik, et teises etapis oleks piisavalt võimsusi, mis saaksid süsteemi häiringutega toime tulla. Teises etapis kasutatakse hangitud tasakaalustamisvõimsusi vastavalt tegelikule vajadusele ja antakse nende võimsuste juhtimise käsklusi. Teises etapis makstakse tasakaalustamiseks kasutatud tegeliku sagedusreservide energia eest ja seda kulu ei kaeta tasakaalustamisvõimsuse kulust, vaid bilansienergia hinnaga vastavalt ELTS-i §-le 51. Tasakaalustamisvõimsuse kuluga kaetakse tasakaalustamisvõimsuse hankimine ehk sageduse juhtimise valmisolek järgmiseks päevaks.

Baltikumis hangitakse tasakaalustamisvõimsusi ühiselt. Hankimise kulud jaotatakse proportsionaalselt Eesti, Läti ja Leedu vahel vastavalt tegelikule reservivajadustele.

Tasakaalustamisvõimsuse kulu abil katab süsteemihaldur reguleerimisvõimsuste hankimisega seotud kulud, sealhulgas võimsuste hankimisest tulenev ülekoormustulu ja süsteemivälise avatud tarnega seotud kulud ning nendega seotud administratiivkulud. Tasakaalustamisvõimsuse kulu arvutamise metoodika töötab välja süsteemihaldur Elering ja selle kooskõlastab Konkurentsiamet vastavalt elektrituruseaduse § 53 lõikele 6.

Mis viisil kulud jaotuvad tootjate ning tarbijate vahel ja kas ning mil määral jaotamise aluseks on tarbimise ja tootmise maht või turuosaliste eabilanss, kehtestatakse metoodikaga. See on kooskõlas määruse (EL) 2017/2195 artikli 44 lõikega 3. Süsteemihalduril on pädevus hinnata erinevate kulude jaotamise skeemide sobivust Eesti turule ning Konkurentsiameti pädevuses on hinnata, kas süsteemihalduri metoodika vastab määruses (EL) 2017/2195 ja elektrituruseaduses sätestatud nõuetele.

Seadusemuudatuse kohaselt katavad tasakaalustamisvõimsuse hankimise kulud tootjad ja tarbijad bilansiteenuse hinna arvutamise ühtse metoodika järgi, kuid üksnes siis ja sel viisil, kuidas metoodika seda ette näeb. Seadusemuudatus ei võta süsteemihaldurilt ja Konkurentsiametilt võimalust katta tasakaalustamisvõimsuse kulusid muul viisil, näiteks ajutiselt ülekoormustulust või osaliselt võrgutasudest. Kliimaminister on 16.10.2024 kirjaga⁶⁸ nr 21-2/24/4954 teinud ettepaneku bilansiteenuse hinna arvutamise ühtse metoodika muutmiseks ja soovitanud katta ajutiselt perioodil 1. veebruar 2025 kuni 30. juuni 2025 tasakaalustamisvõimsuste kulud ülekoormustulu vahenditest. Elering on kliimaministri ettepanekuga arvestanud ja kuulutanud välja avaliku konsultatsiooni metoodika muutmiseks, et katta kulu ajutiselt ülekoormustulu vahenditest.

Kui metoodika näeb ette, et kulu kannavad bilansihalduri kaudu tarbijad ja tootjad, arveldab kulu süsteemihaldur bilansihaldurite kaudu, kes omakorda arveldavad avatud tarnijate kaudu tarbijate ja tootjatega. Bilansihaldurid ja avatud tarnijad täidavad sealjuures vahendaja rolli, kuid vastutavad tasu kokku kogumise eest. Kuna süsteemihaldur peab olema finantsneutraalne, korrigeerib ta vastavalt ala- või ülelaekunud kuludele või tuludele tasakaalustamisvõimsuse kulu suurust.

Sotsiaalne, sealhulgas demograafiline mõju

⁶⁸ <https://adr.envir.ee/et/document.html?id=9dcd9206-7f00-483d-b4d1-312d1036cd89>

Muudatus loob üksnes selguse kulude arveldamiseks, mistõttu sel puudub sotsiaalne, sh demograafiline mõju.

Mõju majandusele ja ettevõtlusele

Muudatus loob üksnes selguse kulude arveldamiseks, mistõttu sel puudub mõju majandusele ja ettevõtlusele.

Mõju elu- ja looduskeskkonnale

Muudatus loob üksnes selguse kulude arveldamiseks, mistõttu sel puudub mõju elu- ja looduskeskkonnale.

Mõju riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele

Muudatus ei too kaasa mõjusid riigiasutustele ega kohalikele omavalitsustele.

Muu otsene või kaudne mõju

Muudatustel puudub muu otsene või kaudne mõju.

6.7. Saartalitlusvõime tagamise teenuse loomisega kaasnevad mõjud

Elektrituruseaduse muudatusel on positiivne mõju Eesti varustuskindlusele. Saartalitlusvõime tagamise teenusega kindlustatakse Eesti võime iseseisvalt hakkama saada olukorras, kui riik peaks olema eraldatud Baltikumi või Mandri-Euroopa elektrisüsteemist.

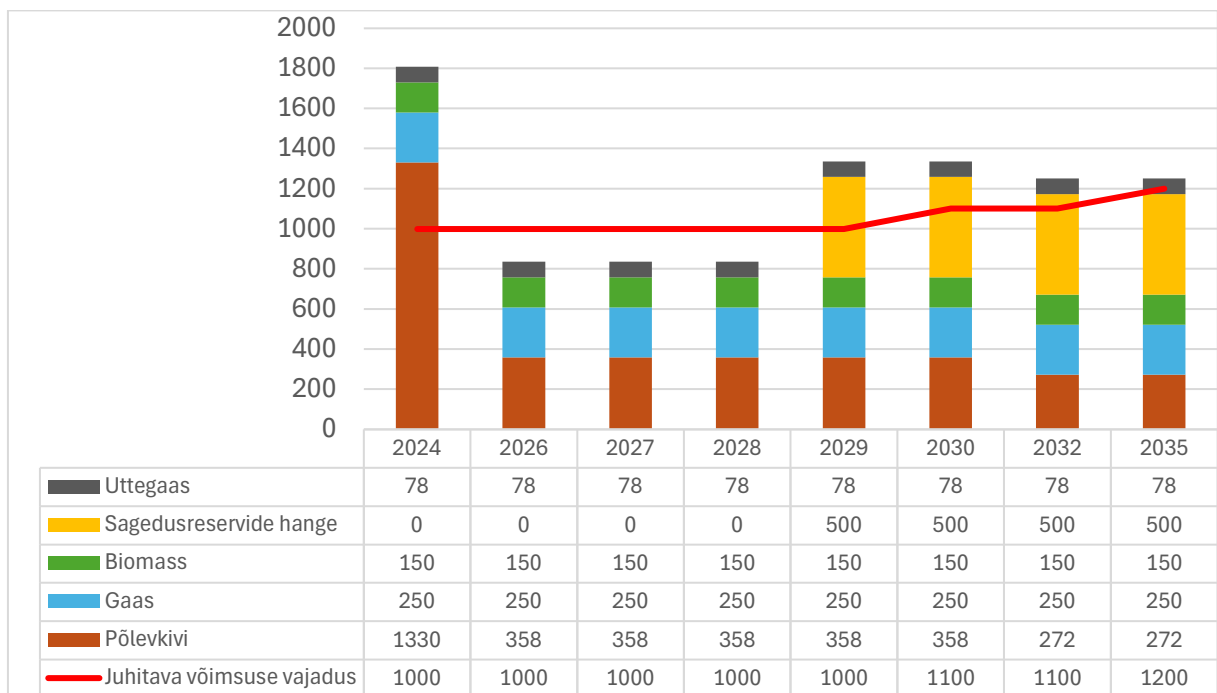
Muudatustel on otsene mõju riigi energiajulgeolekule ja majandusele. Muudatustel on vähene mõju elu- ja looduskeskkonnale. Seaduse rakendamise ega kaasne mõjusid regionaalarengule, riigiasutuste ja kohalike omavalitsusüksuste töökorraldusele.

Olemuselt on saartalitlus elektrisüsteemi raskendatud toimimise olukord, kus elektrisüsteemi kustumise vältimiseks tuleb kasutusele võtta abimeetmeid. Selleks et mõjudest aru saada, on vaja mõista, kui palju võimsust Eesti elektrisüsteem vajab.

Selleks et tagada elektrisüsteemi võimekus, tuleb kasutada abimeetmeid. Abimeetmetest kõige olulisema mõjuga on suurima elektrisüsteemieleменти võimsuse piiramine, et vältida ühe elemendi avariist tingitud suurt eabilanssi ning liiga suure eabilansi tagajärjel elektrisüsteemi kustumist. Eesti elektrisüsteemi suurima elemendi lubatud võimsus on kuni 200 MW. Arvestades Eesti elektrisüsteemi tarbimiseks 1600 MW ja alalisvoolu ühendusteks Soomega 2×200 MW, siis on Eesti tootmisvõimsuse vajadus saartalitluse olukorras $1600 \text{ MW} - 400 \text{ MW} = 1200 \text{ MW}$. Kiisa avarielektrijaama tootmisvõimsus on 250 MW, seega tuleb turult meetme abil hankida $1200 \text{ MW} - 250 \text{ MW} = 950 \text{ MW}$ tootmisvõimsust. Tegemist on hinnangulise suurusjärguga ning täpne vajaminev maht selgub 2025. aastal, kui Elering AS hindab 2026. aastal vajaminevate võimsuste vajadusi. Eleringi hinnangu järgi selliste meetmetega vajatav maht ajas tarbimise suurenemise tõttu kasvab. 2030. aastal oleks prognoositava 1800 MW tarbimise korral turult tarvis hankida 1150 MW.

Ilma uute juhitavate võimsuste lisandumiseta poleks Eestis piisavas mahus võimsusi elektrisüsteemi stabiilsuse tagamiseks ehk tekiks raskused tarbimistippude katmisega.

2025. aasta suvel selgub, kui palju uusi võimsusi sagedusreservide hankega lisandub. Kui riigihange on edukas, lisandub juhitavaid tootmisvõimsusi kuni 500 MW ulatuses. Siiski jääb endiselt vajadus lisatootmisvõimsuse järele, et tagada Eesti elektrisüsteemi stabiilsus. Joonisel 1 on toodud esile juhitavate võimsuste vajadus, lähtudes sagedusreservide hanke hinnangulisest tulemusest. Pikemas perspektiivis, pärast 2035. aastat, tekib lisavajadus juhitavate võimsuste järele, kuna tarbimine kasvab. Selleks perioodiks on vaja välja töötada uus juhitava võimsuse tagamise mehhanism.

Joonis 1. Juhitava võimsuse vajadus, kui lisandub tootmisvõimsus sagedusreservidest.

Eelneva näite järgi jääb endiselt vajadus varustuskindluse meetmete järele, et tagada piisavas mahus juhitavaid tootmisvõimsusi. Saartalitluse meetmega on võimalik riigil tagada, et lühemas ajaperspektiivis selliseid puudujääke ei tekiks.

Mõju riigi julgeolekule ja välissuhtele

Saartalitlusteenuse loomine ei mõjuta välissuhteid, kuid avaldab mõju energiajulgeolekule. Mõju julgeolekule avaldubki eelkõige energiajulgeoleku kaudu, kuna Eesti on valmis elektrisüsteemi raskendatud toimimise olukorraks ehk meil on piisavalt tootmisvõimsusi, mis arvestavad Eesti tarbimisvajadusega. Elektriga varustatus on ühiskonna üks kriitilisemaid vajadusi, elektrivarustatuse katkemine võib kaasa tuua tõsiseid sotsiaalseid, majanduslikke ja turvalisusega seotud probleeme (näiteks elutähtsate teenuste katkemise meditsiinivaldkonnas). Tootmisvõimsuse tagamine saartalitluses aitab hoida elektrivarustust püsivana ka kriisiolukordades, mis on ülioluline kogu ühiskonna funktsioneerimise ja julgeoleku jaoks. See kindlustab elutähtsate teenuste osutamise ning tugevdab riigi valmisolekut kriisidega toime tulla.

Saartalitlusvõime tagamisel on järgmised positiivsed mõjud:

- paraneb elektrisüsteemi riskimaandusvõime. Muudatuste mõjul suudab elektrisüsteem toimida iseseisvalt, ainult väheste ühenduste kaudu või üldse ilma teiste riikide energiasüsteemidega ühendumata;
- tagatud on tarbijate elektriga varustatus elektrisüsteemi raskendatud toimimise olukorras. Tootmisvõimsuse kättesaadavus vähendab oluliselt riski, et hädaolukorra ajal katkeb elutähtis teenus (elektriga varustatus), mis omakorda võimaldab toimida olulistel teenustel (haiglad, veevarustus, side, transpordisüsteemid jm). See on kriitiline nii elanike turvalisuse kui ka majanduse toimimise jaoks;

c) Eesti sõltuvus teistest elektrisüsteemidest on väiksem. Kui Eesti on võimeline saartalitluse ajal rakendama vajalikus mahu iseseisvalt oma energiatootmisvõimsust, vähendab see riigi sõltuvust imporditud elektrist ja välisühendustest;

d) Eesti elektritarbijate kindlustunne kasvab. Püsiv elektrivarustus ka eraldatuses suurendab tarbijate ja ettevõtete kindlustunnet, aitab kaasa majanduse stabiilsusele ja parandab elanike heaolu;

e) tagatud on elektrisüsteemi stabiilsus. Saartalitluse olukorras on oluline säilitada elektrivõrgu sagedus ja pinge, mis on olulised elektrisüsteemi toimimiseks. Kui saartalitluse ajal on piisavalt tootmisvõimsust, saab elektrisüsteemi sagedust paremini kontrollida ja hoida seda stabiilsena, vältides ulatuslikke elektrikatkestusi.

Mõju majandusele

Teenuse lõplik hind kujuneb riigihanke järel ning praegused summad on hinnangulised. Saartalitlusvõime tagamise teenus toob elektritarbijatele kaasa rahalise lisakoormuse, kuid sellega kindlustatakse Eesti elektrisüsteemi toimimine igal ajahetkel.

Praeguste hinnangute järgi võib umbes 950 MW võimsuse tagamine minna ühiskonnale maksma umbes 34 miljonit eurot aastas. Võttes aluseks Eesti 2023. aasta elektritarbimise 8 071 695⁶⁹ MWh, oleks tarbijale hind ühe megavatt-tunni kohta 4,21 eurot ($34\,000\,000\text{ €} / 8\,071\,695\text{ MWh} = 4,2123\text{ €}$).

2023. a keskmine elektri lõpphind oli 17,9 s/kWh. Näiteks tarbijal, kes tarbib aastas elektrit 3000 megavatt-tundi (3000 MWh) ja kelle elektrikulu on aastas 537 tuhat eurot ($3000\text{ MWh} \times 179,4\text{ €/MWh} = 537\text{ tuhat eurot}$), moodustaks lõplikust elektriarvest teenuse rakendamine kokku ca 2,4% ($3000\text{ MWh} \times 4,21\text{ €/MWh} / 537\text{ tuhat eurot} = 0,024$ ehk 2,4%). Kokku tähendaks saartalitlusvõime tagamise teenus 3000 megavatt-tunnise tarbimise korral aastas 12 630 eurot ($3000\text{ MWh} \times 4,21\text{ €/MWh} = 12\,630\text{ €}$).

Saartalitlusvõime tagamise teenuse rahastamine mõjutab kõiki elektritarbijaid võrdselt. Kui elektriarve suurusest moodustab edaspidi selle teenuse rahastamine umbes 2,4%, suurendab saartalitlusvõime tagamine vähesel määral teenuste ja toodete lõpphinda, kuna teenuste osutamiseks või tootmisprotsessis kasutatakse elektrit. Rohkem mõjutab see energiasüsteemide ettevõtteid ja suurtarbijaid (näiteks puidutööstus). Tegemist on ajutise meetmega, mis kindlustab Eestis kõikide elektritarbijate elektriga varustatuse, juhaks kui peaks aset leidma saartalitlus. Selle asemel, et tuleks tootmine seisata tootmisvõimsuste puudujäägi korral, on läbi saartalitlusvõime tagamise teenuse tagada elektriga varustatus Eesti tarbijatele.

Sihtgruppi, kes kvalifitseerub saartalitlusteenust hankima, on praegu keeruline täpselt hinnata. Sihtgrupp selgub siis, kui Elering AS on loonud ja avaldanud konsultatsiooniks teenuse tehnilised tingimused. Pärast seda on võimalik hinnata, kui palju potentsiaalseid tootjaid saab teenusel osaleda.

Mõju loodus- ja elukeskkonnale

Mõju loodus- ja elukeskkonnale võrreldes praeguse olukorraga ei suurene. Tõenäoliselt osalevad riigihankel juba olemasoleva võimsuse pakkujad, kelle puhul mõju loodus- ja elukeskkonnale on avaldunud. Lisaks sätestatakse eelnõu § 45⁵ lõike 7 punktis 2, et tuleb täita hanke ajal kehtivaid keskkonnanõudeid.

⁶⁹ [Eleringi reaalaja andmestik](#).

Mõju halduskoormusele

Muudatused suurendavad süsteemihalduri Elering AS-i koormust. Tema ülesanne on täita halduskohustusi, näiteks korraldada riigihange ja teha järelevalvet saartalitluse meetmele. Samuti korraldab süsteemihaldur avaliku konsultatsiooni turuosalistega riigihanke tehniliste tingimuste asjus. Ei jaotusvõrguettevõtjate ega ka liinivaldajate koormus ei kasva, kuna nad peavad juba praegu koostama igal aastal hinnangu edastamismahu kohta järgnevatel aastatel. Siiski peab jaotusvõrguettevõtja tegema ettevalmistusi ja arendusi IT-süsteemides, seadistusi pakettides, et kajastada arvetel saartalitlusvõime tagamise teenuse tasu. Eestis oli 2023. aastal 33 jaotusvõrguettevõtjat, kes haldasid üle 65 500 kilomeetri madal- ja keskpingeliine. Elektrilevi OÜ turuosa moodustab 88%, järgnevad Ida- ja Lääne-Virumaal tegutsev Viru Elektrivõrgud OÜ (3%), Imatra Elekter AS (3%) ja Loo Elekter AS (1%).⁷⁰

Mõju riigiasutustele

Muudatustega lisanduvate ülesannete puhul on tegemist Konkurentsiameti majandusregulatsiooni puudutavate ülesannetega, mis on ameti regulatsiooniteenistuse pädevuses. Seisuga 15.10.2024 kuulub regulatsiooniteenistuse koosseisu 28 töötajat ning reguleeritavaid sektoreid on kaheksa. Konkurentsiamet peab juba praegu tulenevalt elektrituruseadusest kooskõlastama sagedusega mitteseotud teenuseid (ELTS-i § 66³ punkt 3).

Kliimaministeeriumi töötajate töökoormus ei suurene, kuna vajalikud tegevused saartalitluse meetme rakendamiseks on arvestatud nende töökoormuse hulka ning on olemuselt minimaalsed, sest esmajoones tegeleb saartalitluse meetme rakendamise ja hankimisega süsteemihaldur Elering AS.

7. Seaduse rakendamisega seotud riigi ja kohaliku omavalitsuse tegevused, eeldatavad kulud ja tulud

Eelnõuga pannakse Konkurentsiametile lisaülesandeid, kuid mitmed muudatused vähendavad Konkurentsiameti ülesandeid. Konkurentsiameti lisanduvat koormust on keeruline hinnata, kuna eelnõuga teatud tegevused osaliselt vähenevad, kuid teisalt tekivad uued kohustused, mille puhul võib algselt olla tarvis lisaressursse, et uued praktikad sisse töötada. Uute kohustuste täitmiseks võib olla vaja lisatööjõudu. Eelmainitud kulud kaetakse konkurentsiseaduse § 53¹ alusel järelevalvetasust. Seega otsesed riigieelarve kulud ja tulud puuduvad.

Saartalitlusvõime tagamise teenus ei too riigile ega kohaliku omavalitsuse üksustele kaasa lisakohustusi. Kogu kulu kannavad elektritarbijad (riigiasutused, ettevõtjad, kodutarbijad) nende tarbitud mahu järgi. Seaduse rakendamisega ei kaasne tulusid, kuna saartalitlusteenuse kulu maksavad tarbijad selle rakendamise hinna järgi.

8. Rakendusaktid

Direktiivist tulenevate nõuete tõttu muudetakse majandus- ja taristuministri määrust nr 10 „Elektrituru toimimise võrgueeskiri“, lisades sinna uued tarbimiskajas osalemise reeglid.

Seaduse jõustumise järel on vaja täiendada vabariigi valitsuse määrust „Elektrisüsteemi toimimise võrgueeskiri“. Määrust tuleb täiendada täpsustustega saartalitluse olukorras ehk isoleeritud elektrisüsteemis töö tagamisega seotud punktide kohta. Määruse muudatused kavandatakse jõustuma samal ajal, kui jõustuvad elektrituruseaduse muudatused.

⁷⁰ [Konkurentsiamet. Aruanne elektri- ja gaasiturust Eestis, 2023.](#)

Rakendusakti kavandid on esitatud seletuskirja lisa 3.

9. Seaduse jõustumine

Seaduse § 1 punktid 8, 9, 18, 27, 31, 32 ja 52 jõustuvad 2026. aasta 1. jaanuaril ja punktid 12 ja 28 jõustuvad 2026. aasta 1. augustil. Punktid jõustuvad hiljem, et anda võrguettevõtjatele pikem aeg vajalikeks ettevalmistusteks, sealhulgas tööprotsesside ja vajalike arenduste tegemiseks. Punktid 11 ja 27 on seotud direktiivi (EL) 2024/1711 artikliga 15a, mille ülevõtmise tähtaeg on 17. juuli 2025. On oluline, et need punktid jõustuvad hiljemalt samal ajal kui jõustub direktiivi (EL) 2024/1711 artikkel 15a. Ülejäänud, direktiivi nõudeid käsitlevate muudatuste jõustumisega on kiire tulenevalt rikkumismenetlusest nr (2021)0033, mistõttu jõustuvad need üldkorras.

Saartalitlusteenuse valmisoleku teenuse hankimise regulatsioon jõustub samuti üldkorras, sest on oluline, et see jõustuks esimesel võimalusel, kuna riigihanke ettevalmistamine võtab aega ning hiljemalt 2026. aasta jaanuarist peab olema saartalitlusvõime tagamise teenus juba rakendamisel.

10. Seaduseelnõu kooskõlastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon

Eelnõu esitati kooskõlastamiseks eelnõude infosüsteemi (EIS) kaudu [24-0379/01](#) ning arvamuse avaldamiseks turuosalistele. Laekunud ettepanekud on kajastatud märkustega arvestamise tabelis (lisa 2). Eelnõu kohta esitasid märkused Eesti Vesinikutehnoloogiate Ühing, Viru Elektrivõrgud, OÜ Sympower, Energy Pool, DR4EU, Voltalis Fusebox, OÜ Derivaat NH3, AS Estonian Cell, Nordic Power Management OÜ, AS Alexela, Eesti Energia AS, Elektrilevi OÜ, Eesti Gaas, Eesti Elektritööstuse Liit, Sunly AS, Elering AS, Enery Estonia, Estiko Energia OÜ, Enefit Green, TMV Green OÜ, Utilitas ja Eesti Kaubandus-Tööstuskoda. Turuosaliste soovitustega on paljudel juhtudel arvestatud ja eelnõud ning seletuskirja täpsemaks kirjutatud. Arvesse on võetud võimalikult palju ettepanekuid, mis on seotud arvete ja lepingutega, seejuures arvestades direktiivi nõudeid. Turuosalised toetasid olulisel määral tarbimiskajas osalemise nõuete detailsemat esitamist määruses ja tingimuste koostamise ülesande suunamist süsteemihaldurile, seda toetas ka süsteemihaldur Elering. Vastuolulisemad seisukohad esitati seoses salvestuse topeltmaksustamise kaotamisega, misjuhul olid vastandlikud just võrguettevõtjate ja muude turuosaliste seisukohad. Võrguettevõtjad pidasid tehniliselt keeruliseks salvestuse topeltmaksustamise vabastuse rakendamist, millele Kliimaministeerium tuli vastu muudatuse jõustumise aja pikendamisega aasta võrra ehk salvestusega seotud sätted on plaanitud jõustuma 1. jaanuaril 2026. Teised turuosalised soovisid vastu pidasid vajalikuks jõustada muudatused võimalikult kiiresti ja võimalikult ulatuslikult. Kliimaministeerium tuli turuosalistele vastu sellega, et laiendas kooskõlastusel olnud eelnõuga võrreldes topeltmaksustamise vabastuse ka skeemidele, kus mõõtepunkti taga asub koos salvestiga tootmine või tarbimine.

Algatab Vabariigi Valitsus 16. detsembril 2024. a

Vabariigi Valitsuse nimel

(allkirjastatud digitaalselt)

Heili Tõnisson

Valitsuse nõunik